

VM

ZPRÁVY

Vlastivědného muzea v Olomouci

280

2000

Pokyny pro autory

Zprávy Vlastivědného muzea v Olomouci otiskují původní vědecké články a odborné práce přírodovědných i společenských oborů. Dále uveřejňují drobná odborná sdělení z uvedených oborů, recenze, články k jubileím atp.

Přednostně jsou uveřejňovány práce související s programem Vlastivědného muzea v Olomouci.

Úprava rukopisů

Rukopis musí obsahovat (1) nezkrácené jméno a příjmení autora, (2) český název příspěvku a jeho cizojazyčný překlad, (3) text odpovídající ČSN 88 0220 - úprava rukopisu pro sazbu. Příspěvky jsou psány strojem černou páskou po jedné straně kancelářského papíru (ne průklepového) formátu A4 (210 x 297 mm), 30 řádek na stránku s 60 úhozy na řádku. Text začíná 25-30 mm od horního okraje a 25-30 mm od levého okraje stránky; ukončen je nejméně 15 mm od dolního okraje. Titulky, ani žádná jiná slova v textu nepište velkými písmeny. Hierarchii titulků označte na okraji textu (např. T-1, T-2, T-3). Používejte kulaté závorky. Poznámkou „pet“ na okraji listu lze navrhnout petitové partie.

Tabulky zařadte za rukopis na zvláštních listech a označte je názvem a vysvětlivkami. Obrazové přílohy je nutno co nejvíce přizpůsobit zrcadlu Zpráv (tj. 165 x 240 mm). Kresby musí být tuší na bílém nebo průsvitném papíru. Síla čar a velikost písmen popisu musí být úměrná předpokládanému zmenšení. Fotografie (jen černobílé) musí být ostré a kontrastní na lesklém papíru. Na zadní straně je označte jménem autora, zkráceným názvem práce a číslem obrázku. Popisky k obrázkům (součást formátu!) jsou přiloženy na zvláštním listu s označením Obr. (fig.) - číslo - název (popř. datum a autor nebo pramen). Články mohou být zpracovány i na PC AT v prostředí WORD, AMI PRO nebo v T 602 (kódování v LATIN 2). Text musí být psán bez zarovnávání vpravo, bez ohledu na počet úhozů v řádku. Při zpracovávání tabulek je nutné používat tabelátoru („Tab“ na klávesnici), ne mezerník. K disketě nezapomeňte přiložit vytištěný text, popřípadě poznámky.

Při psaní společenských příspěvků je doporučeno používat poznámek (tj. číslo bez závorky nebo kroužku vysunuté nad řádek).

V přírodních vědách doporučujeme používat jména autora a letopočet v závorce. Základní pravidla citací obsahuje ČSN 01 0197 (Bibliografické citace). Seznam literatury obsahuje jen citované práce. Je-li tomu jinak, je nutno tuto skutečnost výslovně uvést.

U původních prací připojte cizojazyčný souhrn, který informuje o obsahu práce a nových poznatcích. Připojte jej v některé ze světových řečí u všech článků, které mohou mít význam pro zahraniční čtenáře, neboť Zprávy VMO jsou odebírány i v cizině.

Po dohodě s redakcí je možno přijmout i celý cizojazyčný příspěvek s českým souhrnem.

Na konci příspěvku uveďte plnou adresu autora včetně akademických titulů a poštovního směrovacího čísla (4).

Rukopis musí být dodán ve dvou exemplářích.

Zaslané příspěvky jsou projednány v redakční radě. O přijetí článku bude autor vyrozuměn písemně a vydavatel s ním uzavře písemnou smlouvu obsahující podmínky ve smyslu autorského zákona.

Novokřtěnský fajánsový podnos s aliančními erby z roku 1609

Jiří Pajer

Novokřtěnské fajánse náleží k vrcholovým výrobkům uměleckého řemesla v období renesance. Jejich moravský původ, poprvé komplexně obhajovaný K. Černohorským,¹ je dnes spolehlivě doložen také četnými archeologickými objevy. V období okupace provádělo německé vedení Moravského zemského muzea průzkumy v některých lokalitách, osídlených v minulosti novokřtenci, především v Podivíně a Dambořicích;² materiál z těchto prací se však nedochoval. Zasluhou keramika a amatérského archeologa H. Landsfelda známe výroby novokřtěnských fajánsí v Ostrožské Nové Vsi, Staré Břeclavi a Tavíkovcích.³ Pracovníky někdejšího Uměleckoprůmyslového muzea v Brně byla zčásti osvětlena výroba fajánsí ve Vacenovicích.⁴ Autor této studie se přičinil o prozkoumání rozsáhlé odpadní skládky ve Strachotině,⁵ výzkum přinesl mnoho zásadních poznatků k výrobě novokřtěnských fajánsí.⁶ Nejnověji byla v roce 1999 identifikována výroba fajánsí v Pouzdřanech.⁷

Archeologické výzkumy se zasloužily o získání nezastupitelného materiálu k poznávání fajánsové produkce moravských novokřtenců. Je to zcela nový zdroj, jehož rozbořením se podaří vyřešit mnoho otázek, které na základě studia dochovaných dokladů z muzejních a soukromých sbírek lze pojednávat pouze hypoteticky. Ostatně fond dochovaných fajánsí představuje dnes již uzavřený a po stránce odborné povětšinou vyčerpáný okruh poznání. Zatímco naše a zčásti i evropské sbírky jsou celkem systematicky podchyceny,⁸ doklady ze zámoří - především ze Spojených států amerických a Kanady - představují dosud málo známý nebo vůbec neznámý dokladový materiál, který se tam dostal různými cestami z Evropy. Při své návštěvě v kanadském Vancouveru, kde jsem se zúčastnil v roce 1991 světového keramického symposia, jsem měl možnost poznat nejen sbírky Antropologického muzea (Museum of Anthropology) Univerzity Britské Kolumbie,⁹ ale tamtéž i soukromou sbírku J. E. Horvatha. K fondu moravských novokřtěnských fajánsí je v této sbírce zastoupen jeden velmi významný doklad, jehož popis a interpretace jsou předmětem tohoto příspěvku.¹⁰

V Horvathově sbírce se nachází podnos na nožce, který je opatřen aliančními erby a letopočtem 1609. Podnos byl původně součástí vynikající kolekce známého sběratele novokřtěnských fajánsí Bély Krisztinkoviche v Budapešti,¹¹ sňatkem J. E. Horvatha s jeho dcerou přešel do vancouverské sbírky.¹² Podnos je vyroben z obvyklého materiálu novokřtěnských fajánsí, který tvoří jemně plavená hlina běložlutého odstínu. Morfologicky představuje typ mělkého podnosu s plnými stěnami a nízkou nožkou, jaký je v dochovaném fondu zastoupen sice jen sporadicky,¹³ ale v archeologických nálezech se vyskytuje běžněji. Podnos má bílou polevu s našedlým odstínem a dekor ve třech barvách tzv. vysokého žáru, modré, žluté a manganové. Chybí zde zelená barva, která se ve své čisté podobě často rozplývala

a roztékala; někdy se používala krycí zeleň vyrobená z modré a žluté barvy, která tuto negativní vlastnost neměla. Podle vzhledu barev snadno rozeznáme, že u předmětu bylo přetaženo vypalování: žlutá barva má tmavý odstín, také modrá ztmavla a začala se už roztavovat, manganová zčásti vyhořela.¹⁴ Podnos byl původně rozbitý a slepovaný, nyní je pečlivě restaurovaný. Rozměry: výška 72 mm, průměr 215 mm.

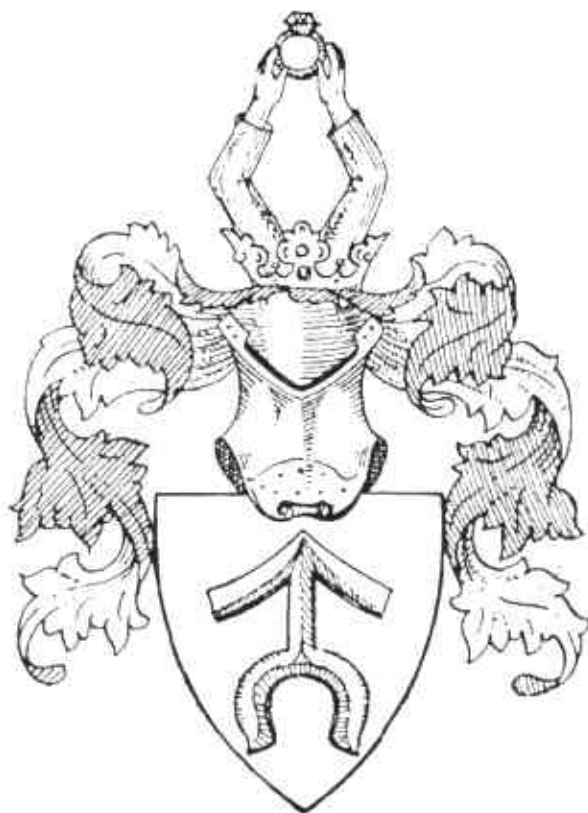
Nejdůležitější je výzdoba podnosu. Přes celou čelní stěnu jsou umístěny dokonale provedené alianční znaky, opatřené nahoře iniciálami majitelů. Vlevo se nachází monogram ABZW, vpravo písmena SSZP, dole dělený letopočet 1609. Nádoby s aliančními erby se vyrábělo na objednávku při příležitostech šlechtických sňatků. Z okruhu dochovaných fajánsí známe pouze jediný obdobný doklad, a to prořezávané podnosy - tzv. šály - ze souboru, který si nechal v roce 1602 zhotovit buchlovský pán Jiří Zikmund ze Zástřizl (iniciály GZZZ) při svém sňatku s Alžbětou Gedeonkou Kotvrdovskou z Volešničky (iniciály AGKZW). Nejvíce exemplářů z tohoto souboru se dochovalo na hradě Buchlově, ale prodejem se některé artefakty dostaly i do jiných sbírek.¹⁵ Doklady aliančních znaků nacházíme také na torzech květináčů, vykopaných v Jindřichově Hradci.¹⁶ Květináče nesou alianční erby Viléma Slavaty a Lucie Otýlie z Hradce bez monogramů a jsou rovněž výrobkem moravských novokřtěnců.¹⁷ U ostatních dokladů moravské provenience, pokud mají heraldickou výzdobu, nacházíme pouze samostatné šlechtické erby s iniciálami jejich majitelů, popřípadě jen monogramy a letopočty. Jsou to zbytky větších souborů, jako například nádobí s erbem Trčků z Lipy z lobkovického souboru v Roudnici nad Labem.¹⁸ Zcela ojediněle je na výrobku uvedeno celé jméno šlechtického zákazníka,¹⁹ zatímco naprostá většina nádobí z dochovaného fondu i z archeologických nálezů je opatřena pouze stylizovaným rostlinným a geometrickým dekorem bez dalších indicií.

Majiteli vancouverské sbírky nebyla známa identifikace šlechtických erbů ani přesné znění iniciál monogramů, které se vyskytují na podnosu z roku 1609. Tyto informace jsem před časem zaslal sběrateli a nyní je s jeho svolením publikuji v odborném tisku.

Erb nacházející se na podnosu vlevo náleží pánům z Vrbna, a jak upřesňuje druhé písmeno monogramu, patří příslušníku větve Bruntálských z Vrbna. U druhého erbu, umístěného na pravé straně, byla identifikace obtížnější. Jeho vnější podobnost se zavinutou střelou Tvorkovských z Kravař nebo Sedlnických z Choltic odváděla pozornost do okruhu těchto šlechtických rodin. Při studiu erbů severomoravské nižší šlechty bylo však zjištěno, že se jedná o polovinu prstenu se střelou, jak o tomto znamení vypráví rodová pověst Syrakovských z Pěrkova.²⁰ Tento vladycký rod byl polského původu a na území severní Moravy se dostal v 16. století. Zakladatelem rodových tradic na moravské půdě se stal Jaroš Syrakovský z Pěrkova, správce biskupského hradu Hukvaldy a později man na biskupských lénech. V roce 1560 získal léno ve Staré Vsi nad Ondřejnicí, kde představěl starou tvrz na renesanční zámek.²¹ Jeho synem byl Ctibor Syrakovský z Pěrkova, nejvyšší písař markrabství moravského, který kromě Staré Vsi vlastnil ještě některé další majetky v této oblasti. Díky své významné funkci patřil k váženým šlechticům své doby, i když byl příslušníkem jen rytířského stavu. Zemřel v roce 1600 a zanechal syny Hynka, Jana, Ctibora a dceru Alenu. Bratři Jan a Ctibor drželi společně ro-

Obr. 1. Ctibor Syrakovský z Pěrkova, nejvyšší písař markrabství moravského (podle B. Paprockého).

Obr. 2. Znak Syrakovských z Pěrkova (podle Lexikonu české šlechty 3).

dově sídlo ve Staré Vsi. Hynek zastával funkci sudího menšího práva zemského v kraji olomouckém a po otci dostal paskovské panství.²² O Syrakovských z Pěrkova víme od Bartoloměje Paprockého z Hlohov. Z jeho Zrcadla slavného markrabství moravského je zřejmé, že navštívil Starou Ves, zaznamenal tam rodovou pověst a popsal některé památky, které se vztahovaly k tomuto rodu.²³

I když oba šlechtické erby na podnosu byly spolehlivě identifikovány, vyložení přesného znění monogramů nebylo snadné. Pokud bychom vycházeli z předpokladu o zaužívaném schématu, že u aliančních erbů bývá vždy na prvním místě mužský erb a za ním erb manželky, pak v dobových pramenech není obsažena žádná odpovídající interpretace uvedených monogramů. Z těchto pramenů naopak vyvstalo, že při aliančním zobrazení došlo k zařazení obou erbů v obráceném pořadí. Tuto okolnost si můžeme vysvětlit dvěma způsoby: buď došlo k nechtěné záměně při hotovení výrobku v keramické dílně, nebo jde o záměrné zobrazení, aby se zdůraznila nerovnost obou manželů, tedy nevěsty z panského stavu a ženicha jako příslušníka rytířského stavu. Pro takové pořadí byla nasnadě tato identifikace z dobových pramenů: monogram ABZW značí Annu Bruntálskou z Vrbna a pod iniciálami SSZP se skrývá Ctibor (Stibor) Syrakovský z Pěrkova. Oba manželé jsou k roku 1610 doloženi na rodovém sídle ve Staré Vsi nad Ondřejnicí.²⁴ Kromě toho se obě jména vyskytují také v zemských deskách v zápise z roku 1601, z něhož se dovídáme, že Anna byla dcerou Štěpána mladšího z Vrbna a na Bruntále. V témže zápise figurují i jména dětí, pozůstalých po nejvyšším písaři Ctiborovi Syrakovském z Pěrkova, jimž byl Štěpán mladší povinen vyplatit dlužné částky.²⁵ Nejmladším synem byl nositel otcova křestního jména Ctibor.

Z uvedených souvislostí lze shrnout, že podnos byl vyroben v roce 1609 ke svatbě Ctibora Syrakovského z Pěrkova s Annou Bruntálskou z Vrbna. Nepochybně byl součástí většího souboru, uloženého zřejmě v rodovém sídle Stará Ves, jehož byl Ctibor spoluvlastníkem.²⁶ Další zprávy o obou manželích se v pramenech nepodařilo zjistit. Je možné, že později přesídlili jinam, snad na majetek ze strany Bruntálských z Vrbna. Pozdější zpráva o konfiskacích dokládá, že Stará Ves byla zabavena Janu Syrakovskému z Pěrkova pro účast na povstání a udělena katolickému šlechtici Karlu Podstatskému z Prusinovic.²⁷

Pro řešení otázky provenience novokřtěnských fajánsů máme k dispozici archeologický materiál z několika výroben na území jižní a jihovýchodní Moravy. Důležitými vodítky pro určování provenience je především dekor artefaktů a jejich rukopis, popřípadě grafické prvky, písmo a letopočty, pokud se u nádobí vyskytují. Pomocí těchto postupů byly bezpečně identifikovány některé výrobky z dochovaného fondu novokřtěnských fajánsů, které vznikly ve Staré Břeclavi a Vacenovicích, další srovnávání jsou prováděna u Tavíkovice a Strachotína.²⁸ Heraldické motivy jsou zastoupeny v archeologických dokladech jen vzácně, z dosud známých výroben jsou doloženy jenom z Vacenovic a Strachotína. Dokonalé zobrazení šlechtických erbů s postranními chocholy, které nese popisovaný podnos z roku 1609, je velmi blízké obdobnému dokladu ze Strachotína, který je však značně torzovitý. Dochovala se pouze horní část vyobrazení s písmeny KMŽ a chocholy, vlastní erb schází.²⁹ Proto otázku provenience podnosu z vancouverské sbírky ponecháváme prozatím otevřenou, snad další výzkumy přinesou jasnější odpověď.

Fajánsové výrobky z jihomoravských dílen novokřtěnců se dostávaly i do značně vzdálených míst. Domnívám se, že v soudobých šlechtických kruzích bylo rozšířeno povědomí, kde tyto dílny pracují, a to nejen pro fajánse, ale i pro další novokřtěnské výrobky. Tato znalost mohla být obsažena jen v přibližném teritoriálním určení, tedy v podobě jednotlivých panství. Prostředníky při objednávání zboží mohla být právě domácí šlechta, majitelé panství, na nichž se dílny nacházely. Takový doklad se dochoval například k roku 1605, kdy se na Jana Diviše z Žerotína, majitele židlochovického panství, obrátili Petr a Kryštof Sedlníci a Hynek z Vrbna, příslušníci severomoravské šlechty, s žádostí o dodání proslulých novokřtěnských nožů.³⁰ U fajánsového souboru Trčků z Lipy lze zase předpokládat, že zprostředkovatelem jeho výroby ve Vacenovicích mohl být majitel strážnického panství Jan Fridrich z Žerotína.³¹ Podobnou cestou mohla být zprostředkována v některém výrobním středisku novokřtěnců i zakázka souboru fajánsového nádobí k svatbě Ctibora Syrakovského z Pěrkova s Annou Bruntálskou z Vrbna v roce 1609.

Sledovat další osudy podnosu je nemožné, byť by to bylo velmi zajímavé. Osvětlily by se tím cesty, jimiž putovaly už v druhé polovině 19. století novokřtěnské fajánse ze šlechtických sídel na trh se starožitnostmi. O tomto podnosu víme jenom to, že než se dostal do budapeštské sbírky, byl v majetku sběratele Emericha Ceschiho ve Vídni. V obou hlavních městech Rakousko-uherské monarchie existovaly nejrenomovanější obchody a aukční síně se starožitnostmi, které se odsud dostávaly do sbírek centrálních institucí nebo k soukromým sběratelům.³² Z českých zemí, tedy pro novokřtěnskou fajáns především z Moravy, se zde prodala nejedna vzácná památka, nacházející se dnes v zahraničí.

- 1 Černohorský, K.: Počátky habánských fajansí. Opava 1931; Černohorský, K.: Moravská lidová keramika. Praha 1941.
- 2 Srov. článek z denního tisku *Spuren der mährischen Wiedertäufer*. *Der Neue Tag*, 3. 1. 1943, str. 3.
- 3 Pajer, J.: Novokřtění v Ostrožské Nové Vsi. In: *Slovácko* 40, 1998, str. 161-182; Pajer, J.: Novokřtění ve Staré Břeclavi (K možnostem identifikace novokřtěnských fajansí podle archeologických nálezů). In: *Jižní Morava* 34, 1998, str. 53-72. Nálezový fond z Tavíkovice je v současné době zpracováván.
- 4 Pajer, J.: Novokřtění ve Vacenovicích. In: *Slovácko* 41, 1999, str. 31-54.
- 5 Pajer, J.: Výzkum habánské lokality ve Strachotíně (okr. Břeclav). *Vlastivědný věstník moravský* 37, 1985, str. 314-319; Pajer, J.: Habánské keramické středisko ve Strachotíně (Předběžné zhodnocení výzkumu). In: *Památková péče a ochrana přírody v Jihomoravském kraji. 30 let Krajského střediska Státní památkové péče a ochrany přírody v Brně*, Brno 1989, str. 190-207; Pajer, J.: A Hoard Find of Pottery from the Area of the Habaner (Anabaptist) Court at Strachotín. In: *Studies in Postmediaeval Archaeology*, Praha 1990, str. 169-202.
- 6 Pajer, J.: K počátkům habánské keramické výroby na Moravě. In: *Jižní Morava* 32, 1996, str. 83-93; Pajer, J.: Origins of Anabaptist Ceramics in Moravia: Archaeological Perspectives. In: *The Potters Art: Contributions to the Study of the Koerner Collection of European Ceramics*, Vancouver 1997, str. 87-107. V současné době je připraven do tisku Katalog novokřtěnských fajansí ze Strachotína, který obsahuje mimo jiné také ucelenou morfologickou systematiku fajansí. Vyplývá z ní, že v dochovaném fondu fajansí je obsažena jen malá část toho, co novokřtění produkovali.
- 7 Zjišťovací průzkum se zaměřil na areál někdejšího dvora novokřtěnců a přilehlého okolí. Na poli pod dvorem bylo objeveno odpadště, obsahující množství dokladů keramické výroby, také fajansí.
- 8 Kybalová, J. - Novotná, J.: *Habánská fajans 1590-1730*. Praha-Brno 1981; Kátóna, I.: *A habán kerámia Magyarországon*. Budapešť 1976.
- 9 V Antropologickém muzeu se nachází velká keramická sbírka W. Koernera, vyvezená před okupací do Londýna a odsud do Vancouveru. Židovský podnikatel W. Koerner, jehož rodina měla sídlo v Praze a podnikala hlavně na Slovensku, soustřeďoval během první republiky doklady evropských fajansí. Z okruhu novokřtěnských fajansí zde zcela převažují doklady slovenské proveniencce, vzniklé po roce 1622. Srov. Mayer, C. E.: *The Koerner Ceramics Collection at the University of British Columbia Museum of Anthropology*. In: *The Potters Art: Contributions to the Study of the Koerner Collection of European Ceramics*, Vancouver 1997, str. 3-14.
- 10 Děkuji majiteli sbírky J. E. Horvathovi za možnost publikování tohoto dokladu. - Ich danke Herrn J. E. Horvath um Bewilligung zur Publikation diesen Beleg.
- 11 Srov. Krisztínkovich, B.: *Habaner Fayencen*. Budapešť 1962, obr. 3.
- 12 Horvathova sbírka obsahuje kromě jiné keramiky převážně novokřtěnskou fajans slovenské proveniencce, vesměs vynikající kvality. Podnos je jediným dokladem z Moravy. Druhá část sbírky zůstala v Budapešti v majetku Rėti Gézáné, druhé dcery sběratele Krisztínkoviche.
- 13 Srov. Kybalová, J. - Novotná, J., c. d., č. 27 a 31.
- 14 Přetažení výpalu se dosti často vyskytuje u dokladů z dochovaného fondu fajansí. Tyto indicie jsou svědectvím, že novokřtění expedovali ze svých dílen nejen kvalitní a bezchybné zboží, ale i určité procento výrobků méně dokonalých. Srov. Pajer, J.: *Novokřtění ve Vacenovicích*, c. d., str. 48.
- 15 Srov. Kybalová, J. - Novotná, J., c. d., str. 29 a obr. 9 na str. 99; Kybalová, J.:

- Keramická sbírka Hugo Vavrečky. Praha 1995, str. 2-3.
- 16 Kybalová, J.: Habánské fajánsové květináče na zámku v Jindřichově Hradci. *Památky a příroda* 4, 1979, str. 129-132; Kybalová, J.: Neue Habaner-Funde in Südböhmen. In: *Keramos* 104, 1984, str. 45-48.
 - 17 Srov. Kybalová, J. - Novotná, J., c. d., str. 36 a obr. 75 na str. 118, zde datování do druhé čtvrtiny 17. století. Domnívám se, že květináče byly vyrobeny do roku 1622 v některé z moravských novokřtěnských dílen. Soudobá výroba fajánsi v jižních Čechách, jak se předpokládá, není prozatím doložena žádnými nálezy.
 - 18 Srov. Poché, E.: Uměleckoprůmyslové museum v Praze. Praha 1955, obr. 69 (zde chybné datování do druhé poloviny 17. století); Kybalová, J. - Novotná, J., c. d., str. 33, obr. 45 a 46 na str. 110.
 - 19 Srov. Pajer, J.: Novokřtenci ve Vacenovicích, c. d., str. 41-45.
 - 20 Srov. Halda, J.: Lexikon české šlechty 3. Praha 1994, str. 187 (zde pověst podle B. Paprockého).
 - 21 Srov. Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 2 - Severní Morava. Praha 1983, str. 221.
 - 22 Srov. Hosák, L.: Historický místopis země Moravskoslezské 6 - Přerovský kraj. Brno 1935, str. 707.
 - 23 Sedláček, A.: Úvahy o Zrcadle Paprockého. *Časopis Matice moravské* 31, 1907, str. 24.
 - 24 Srov. Hosák, L., c. d., str. 706.
 - 25 Srov. Moravské zemské desky 3 (1567-1642) - Kraj olomoucký (ed. F. Matějek). Praha 1953, str. 421-422.
 - 26 Z některých sídel severomoravské šlechty se dochovaly inventáře, kde často figuruje také novokřtěnská fajáns. Srov. Černohorský, K.: Moravská lidová keramika, c. d., str. 250-253.
 - 27 Srov. Hosák, L., c. d., str. 706.
 - 28 Srov. pozn. 3, 4 a 6.
 - 29 Doklad bude publikován v připravovaném Katalogu novokřtěnských fajánsi ze Strachotína.
 - 30 Srov. Hrubý, F.: Nové příspěvky k dějinám moravských novokřtenců. In: *Českými dějinami*, sborník V. Novotného. Praha 1929, str. 217.
 - 31 Srov. Pajer, J.: Novokřtenci ve Vacenovicích, c. d., str. 49.
 - 32 Nejznámější aukční síní bylo vídeňské Dorotheum, kde nakupoval například sběratel Hugo Vavrečka. Srov. Kybalová, J.: Keramická sbírka Hugo Vavrečky, c. d., str. 14-18.

Obr. 3. Podnos s aliančními erby z roku 1609 (sbírka J. E. Horvatha ve Vancouveru).

Obr. 4. Boční pohled na podnos.

Ein Wiedertäufer-Fayencetablett mit Allianzwappen aus dem Jahre 1609

Zu den kostbarsten Dokumenten der Wiedertäuferfayence gehört Tafelgeschirr mit adeligen Allianzwappen, das zu Hochzeitsanlässen hergestellt worden war. In der Sammlung des Herrn J. E. Horvath im kanadischen Vancouver befindet sich ein mit zwei Wappen versehenes Tablett mit Fuß aus dem Jahre 1609. Wie aus schriftlichen Quellen festgestellt wurde, sind die Wappen in umgekehrter Folge angebracht, als es bei anderen Allianzabbildungen üblich ist. Das an der rechten Seite des Tablett befindliche Monogramm SSZP bezeichnet den Ctibor (Stibor) Syrakovský von Pěrkov, unter den Initialen ABZW an der linken Seite handelt es sich um Anna Bruntálská von Würbental (Vrbno). Beide Eheleute sind zum Jahr 1610 auf dem Familiengut der Syrakovský's von Pěrkov in Stará Ves nad Ondřejnicí dokumentiert.

Die bisher bekannten archäologischen Quellen, die in einigen Herstellungszentren von Wiedertäuferfayencen in Sudmähren gewonnen wurden, bieten zur Provenienz des Vancouver'schen Tablett keine zuverlässigen Analogien. Die Vermittlung von Aufträgen für den nordmährischen Adel besorgten am ehesten die Eigentümer der Herrschaften, auf denen sich die Werkstätten der Wiedertäufer befanden. Auf diesem Wege gelangte offensichtlich auch das Tablett aus dem Jahre 1609 nach Nordmähren, das vermutlich Bestandteil eines größeren Tafelgeschirr-Ensembles zu Hochzeitsgelegenheiten war.

Übersetzt von E. Kokojanová

Summary

The Anabaptist Faience Tray with Allied Coats - of arms Dated back to the Year 1609

The objects with allied noble coats-of-arms made on the occasion of weddings belong to the most precious evidence of anabaptist's faiences.

In Mr. J. E. Horvath's collection in Vancouver, Canada the tray dated back to 1609 with two coats-of-arms can be found. As they found out according to the written documents, the coats-of-arms are situated in the reverse order in comparison to other allied illustrations. The initials SSZP on the right side of the tray portrait Ctibor (Stibor) Syrakovský from Pěrkov. On the left hand side of the tray the initials ADZW represent Anna Bruntalská from Vrbno. There is evidence that both husbands lived at the farm of the Syrakovský family from Pěrkov in Stará Ves nad Ondřejnicí up to the year 1610.

The important up-to-now known archives resources which were found in some Southern Moravia centres of new-born child baptismal faience do not approve any reliable analogy to the origin of the Vancouver tray. The mediation of production contracts is likely to be done by owners of manors where workshops were situated. In this way the tray dated back to 1609 may have appeared in the Northern Moravia, being likely a component of a larger table collection for wedding occasions.

Translation by Dr. E. Zábojová

STAROŽITNOSTI GALERIE **USTAR** OLOMOUC

Denisova 21, 772 00 Olomouc, tel.: 068/522 08 09

Navštivte:

- největší starožitnictví na Moravě
- tři minuty chůze od muzea

Naše nabídka:

Nábytek, obrazy, hodiny, hodinky, keramika, stříbro, stříbro, militaria, šperky, sklo, porcelán, těžítka a další.

Otevřeno: Po-Pá 10.00 - 13.00, 14.00 - 17.00 hod.

Těšíme se na Vaši návštěvu!

RESTAURACE U JENIŠTŮ

Kosinova 7, Olomouc

Otevřeno denně 11⁰⁰ - 23⁰⁰

tel.: 068/522 13 95

Nabízíme:

- obědy, večeře,
v samostatném salónku
- možnost pořádání
menších rodinných
či jiných oslav,
- obchodních setkání,
- tiskových besed.

K příjemnému posezení
srdečně zvou
majitelé a personál
restaurace

U Jenišťů

Šternbersko v době okupace 1938-1945

Základní charakteristika

Josef Bartoš

Pod označením Šternbersko nechápeme v tomto případě celý bývalý politický okres Šternberk do roku 1938, složený ze soudních okresů Šternberk a Uničov, ale jenom tu jeho část, která byla po mnichovské dohodě začátkem října 1938 obsazena německým vojskem a připojena potom k říšskoněmecké župě Sudety s centrem v Liberci. V dalším textu budeme sledovat jenom základní údaje o této územně správní okupační jednotce a pokusíme se charakterizovat její nejdůležitější rysy a změny, přičemž ve vhodných případech použijeme srovnání se sousedním okresem Moravský Beroun.

1. Obsazení, obyvatelstvo a správa

Původně v Mnichově nebylo Šternbersko zařazeno do tzv. záborového území, resp. do čtyř jeho pásem. Když však bylo mezinárodní komisí signatářů v Berlíně 5. října 1938 určeno páté pásmo, obsahovalo již i podstatnou část severozápadní Moravy na Šumpersku, Zábřežsku a Šternbersku. Německé vojsko potom při obsazování dokonce na několika místech překročilo demarkační linii a zabralo i řadu českých vesnic na Šternbersku, které byly teprve dodatečně vráceny, případně i propuštěny z původně určeného záborového pásma. Jednalo se o Bělkovice a Laštany, Štarnov, Moravskou Hůzovou, Hnojice, Žerotín, Strukov a Želechovice, v posledním případě však byly místo toho pojaty do pátého pásma převážně německé obce Renoty a Dětrichov. V dalším vývoji se vedl spor zejména o osadu Stádlo, která byla nakonec oddělena od Moravské Hůzové a přidělena do obvodu landráta Šternberk, a také o osadu Visku u Dolan, která byla nakonec od dřívějšího okresu Olomouc - venkov oddělena a připojena k okresu Šternberk.¹

Po konečném stanovení nových hranic 20. listopadu 1938 doznal dosavadní šternberský politický okres, nyní obvod úřadu zemského rady (landráta, Landrat), řadu územních změn. Především bylo jedenáct jednoznačně českých obcí ponecháno v ČSR, resp. v pozdějším Protektorátu Čechy a Morava. Byly to Bohuňovice, Hnojice, Krnov, Laštany, Liboš, Moravská Hůzová, Strukov, Štarnov, Štěpánov, Žerotín a Želechovice, přičemž poslední jmenovaná obec byla připojena k politickému okresu Litovel, ostatní k okresu Olomouc-venkov. Výjimkou byla již zmíněná osada Stádlo, která byla oddělena od Moravské Hůzové a zabrána jako samostatná obec Německem.

Některé německé obce ve východní části okresu, a sice Bělá (Seibersdorf), Domašov a Ondrášov nad Bystřicí, byly převedeny do okresu Moravský Beroun. Na druhé straně byly pod správu Šternberka předány z okresu Olomouc-venkov Pohořany a osada Véska, z litovelského okresu zase u Mladče vedený areál Nových

Zámek s lesním komplexem Doubravy, který se stal součástí katastru Benkova.²

Obsazené Šternbersko bylo začleněno do říškoněmecké župy Sudety v čele s místodržitelem Konradem Henleinem. Župa byla rozdělena na tři vládní obvody Cheb (Karlovy Vary), Ústí nad Labem a Opava, z nichž poslední byl dokonce u Náchoda oddělen i územně od ostatního župního území a sahal na jihu až za Nový Jičín a na východě do předměstí Ostravy. Vládní obvod Opava se dále členil na tzv. městský okres Opava-město a na 15 tzv. venkovských okresů v čele s landrátem. K těm patřil i okres Šternberk, který sousedil s dalšími venkovskými okresy Moravský Beroun, Rýmařov, Šumperk a Zábřeh.

Je nesporné, že německé obyvatelstvo přivítalo příchod německého vojska s velkým nadšením a jeho podstatná část zůstala věrna Hitlerovi jako „osvoboditeli“ i po dobu války až do trpkého konce 1945. Jinak tomu bylo, jak uvedeme dále, u české menšiny. Při prvních a zároveň posledních volbách do říšského sněmu 4. prosince 1938 odevzdalo hlas pro Hitlera a K. Henleina v okrese Šternberk 98,3 voličů, proti se vyslovilo 535 osob, z toho 501 Čech; ve Šternberku bylo proti jenom 21 voličů z 9821 a v Uničově dokonce 3 z celkového počtu 3076 voličů.³

Nový okres či obvod landráta ve Šternberku bylo možno (ve srovnání s obdobným okresem Moravský Beroun) charakterizovat podle německých statistických údajů ze sčítání v květnu 1939 takto:⁴

Okres:	Šternberk	Mor. Beroun
Územní rozsah v km ²	441	660
Počet samostatných obcí	60	58
Počet přítomných obyvatel v roce 1939	46695	37121
Počet obyvatel v roce 1930	48148	37158
Pokles počtu obyvatel 1930-1939	1453	37
Počet obyvatel na km ²	106	56
Průměrný počet obyvatel na jednu obec	778	662

V rámci opavského vládního obvodu patřil okres Šternberk svým územím spíše k menším a Moravský Beroun naopak k největším, kdežto počtem obyvatel tomu bylo naopak. Z toho vyplývaly i podstatné rozdíly v hustotě osídlení, kde v celém vládním obvodě připadali v průměru 103 obyvatelé na 1 km². Je zajímavé, že počet přítomných obyvatel v roce 1939 byl v obou okresech poněkud větší než počet tzv. příslušných, tj. domácích, ale v dané chvíli nepřítomných (na vojně apod.). Průměrná velikost obcí v celém obvodě dosahovala přes 955 obyvatel. Od tohoto průměru se výrazně lišilo jenom město Šternberk, které mělo v roce 1939 celkem 12141 obyvatel.

Z těchto srovnání je zřejmé, že v základních parametrech nečinil okres Šternberk v rámci vládního obvodu Opava nějakou výraznější výjimku, což vyplývalo i z toho, že jeho území se rozprostíralo na rozhraní horské a podhorské části Jeseníků. Jestliže obce bývalého soudního okresu Šternberk byly až na výjimky západně od Šternberka položeny většinou v horské oblasti, byla dost velká část obcí na Uničovsku rozmístěna v rovině Uničovské tabule. Tím se výkyvy na tu či onu stranu do značné míry v rámci celého šternberského správního okresu (landrátu) vyrovnávaly.

Úřad landráta působil pro celý tzv. venkovský okres Šternberk v tom rozsahu, jak jsme uvedli výše. Byl to orgán státní správy (i fiktivní samosprávy), který byl podřízen vládnímu prezidentovi v Opavě a přes něj místodržiteli župy v Liberci. V roce 1939 vykonával funkci landráta ve Šternberku Dr. Klapér. Význam bývalých soudních okresů byl potlačen, v tomto rámci zůstaly jen dva tzv. úřední (okresní) soudy ve Šternberku a Uničově, kdežto prvoinstanční finanční úřad byl umístěn jenom ve Šternberku. Nadřizený krajský soud (Landgericht) byl v tomto případě v Šumperku, finanční ředitelství v Opavě.⁵

Starostové a jejich pomocníci v obcích byli jmenováni podle vůle nacistické strany, v českých vesnicích byla obecní zastupitelstva hned po záboru rozpuštěna, většina starostů vyměněna a později v roce 1940 nahrazena tzv. úředními vedoucími (Amtsleiter), v našem případě pro celou skupinu českých obcí na Uničovsku a Hradce s Hradečnou se sídlem v Troubelicích.⁶ Bezpečnost nacistického režimu na nižším stupni zajišťovaly německé četnické stanice. V některých materiálech z počátku okupace je ve Šternberku uváděno také sídlo gestapa, ale zřejmě šlo jen o nevelký pohraniční komisariát, protože tzv. venkovská služebna gestapa i pro tuto oblast působila v Šumperku. Obvod územní vojenské správy ve Šternberku zahrnoval také okres Moravský Beroun.⁷

S obvodem šternberského landráta se nekryla územní působnost zdejšího velmi důležitého pracovního úřadu (Arbeitsamt), který po zavedení pracovní povinnosti rozhodoval o zaměstnání a pracovních záležitostech každého jednotlivce, v tomto případě i v okresech Moravský Beroun a Rýmařov; zde a také v Uničově a Městě Libavé byly zřízeny pobočky šternberského úřadu. Naopak územní kompetence tzv. okresního vedoucího sedláků (Kreisbauernführer) se shodovala s obvodem šternberského landráta. S úřadem landráta byla úzce spojena i funkce okresního školního rady.⁸

Stejnou územní kompetenci jako landrát mělo okresní vedení (Kreisleitung) nacistické strany NSDAP (Nationalsozialistische deutsche Arbeiterpartei) ve Šternberku (jinde tomu tak někdy nebylo), které rozhodovalo o všech zásadních otázkách v okruhu své působnosti a bylo podřízeno podle vůdcovského principu přímo župnímu vedení této strany opět v čele s K. Henleinem v Liberci. Jako okresní vedoucí NSDAP působil ve Šternberku po celou dobu války Josef Hantschel. Pro jednu, případně pro více malých obcí byly založeny místní organizace NSDAP, které se ještě dále členily na tzv. bloky a buňky. Příslušníci a funkcionáři strany tak měli bezprostřední kontrolu nad vším, co se dělo v místě i v jednotlivých domech a rodinách.⁹

Ve Šternberku bylo také okresní vedení Německé pracovní fronty (Deutsche Arbeitsfront), nacistické náhražky odborů, organizace sociální péče (Nationalsozialistische Volkswohlfahrt), nacionálně socialistického svazu učitelů, úředníků, právníků (též pro Beroun), válečných poškozců, žen, chlapeckých a dívčích oddílů Hitlerovy mládeže. Vedení XIII. obvodu nacistické tělovýchovné organizace se členilo na dvě okresní vedení ve Šternberku a Mor. Berouně.¹⁰

Nacistická strana ovládla všechny společenské a zájmové organizace, které byly chápány jako přímé složky nebo jako tzv. přidružené organizace. Některé byly organizovány podle územně správní struktury, jiné spíše podle vojenských složek a stupňů, což se týkalo zejména uniformovaných oddílů SA a SS, Hitlerovy

mládeže, nacistického svazu motoristů, letců a podobně. Všechny české spolky byly víceméně okamžitě po okupaci zrušeny a zakázány, nadále mohly působit jen hasičské dobrovolné sbory, ale pod německým vedením a velením. Podle úředního výkazu byl koncem roku 1941 v okrese jediný český spolek, a sice válečných poškozců.¹¹

2. Hospodářství, sociální struktury a školství

Šternbersko nepředstavovalo v žádném případě nějaký sourodý hospodářský celek. Byl podstatný rozdíl mezi poměrně chudými horskými obcemi a lesními komplexy na východě v Jeseníkách a zemědělskými vesnicemi v údolní rovině Hornomoravského úvalu a Uničovské tabule. Průmysl byl soustředěn v převážné míře do Šternberka, v daleko menším rozsahu do Uničova a některých větších obcí. Tradice jednoho z největších textilního středisek na Moravě se postupně ztrácela, jen zčásti ji nahrazovala státní tabáková továrna, dřevařský, potravinářský a strojírenský průmysl.

Uvedme opět základní charakteristická data o hospodářské struktuře Šternberska podle sčítání v roce 1939 (opět ve srovnání se sousedním okresem Moravský Beroun):¹²

Okres:	Šternberk	Mor. Beroun
Podíl osob příslušných k hospodářským odvětvím v %:		
k zemědělství a lesnictví	30,3	38,7
k průmyslu a řemeslu	32,9	35,4
k obchodu a dopravě	7,7	6,3
k veř. a soukr. službám	8,7	5,0
samostatní bez povolání	19,0	13,5
Složení obyvatel podle sociálního postavení v %:		
samostatní, zejména zemědělci	18,4	24,0
dělníci	41,3	39,5
úředníci a zřizenci	10,2	8,0
pomáhající členové rodiny	11,1	15,5
zbývající část představovali obyvatelé bez povolání		

Z údajů je zřejmé, že Šternberk se řadil k těm okresům (na rozdíl od M. Berouna a některých dalších), kde mírně převažovalo obyvatelstvo svázané s průmyslem a řemeslem, což ovšem platilo v první řadě o relativně velkém městě Šternberku. V zemědělství, průmyslu a řemesle byl překročen průměr východních Sudet, zatím co u obchodu, dopravy a veřejných a soukromých služeb tomu bylo naopak. Celkově však ani zde nešlo o nějaké mimořádné výkyvy.

Odvětví průmyslu a řemesla bylo v okrese Šternberk (tentokrát bez srovnání s okresem Mor. Beroun) charakterizováno podle údajů z roku 1939 takto:¹³

Počet průmyslových a řemeslných živností celkem	1225
Průměrný počet zaměstnanců v jedné živnosti	5
Počet průmyslových závodů a podniků (nad 20 zam.)	76

Průměrný počet zaměstnanců v jednom závodě	22
Absolutní počet zaměstnanců průmyslu a řemesel	5930
Absolutní počet zaměstnanců v průmyslu	1684
Podíl žen ze zaměstnanců v průmyslu v %	32
Podíl zaměstnaných v průmyslu a řemeslech podle odvětví v %:	
textilní a oděvní	26,5
stavební a stavebních materiálů	25,6
potravin a poživatin	24,6
dřevařství a papírenství	12,5
železářství a strojírenství	7,0
ostatní odvětví	3,8

V průmyslu převažovala v okrese Šternberk sice ještě textilní výroba, ale dohánělo ji stavebnictví a odvětví potravin. V souvislosti s válečnou zbrojní přestavbou nabývala na síle jiná odvětví, ve Šternberku se jednalo zejména o využití některých objektů bývalých textilek pro válečnou výrobu, případně pro různé sklady. Ve zdejší největším podniku, státní tabákové továrně, byla výroba nakonec zastavena.

Novým, nebo přesněji obnoveným odvětvím obohatilo ekonomickou strukturu okresu dolování železné rudy. Jednalo se zejména o hornickou lokalitu v katastru Medlova, kde těsně na hranici s landrátem Zábřeh vznikl železnorudný důl Barbora. Pracovali v něm vedle horníků z okolních obcí také britští zajatci, ubytováni ve škole v Úsově, a sovětské zajatci v barákovém táboře u nádraží v Troubelicích, kam byla dopravována vytěžená železná ruda visutou lanovkou. Další důlní díla byla obnovena v prostoru Hlásnice, Řídče, Chabičova a Krakořic, kde pracovali také angličtí zajatci ze zdejšího tábora, ale o těchto místech máme prozatím méně zpráv.¹⁴

V zemědělství převažovalo horské hospodářství s odpovídajícími plodinami. Důležité bylo i lesnictví s dřevařstvím. Z hlediska zemědělského patřil okres v tzv. specifické hustotě obyvatel na kilometr zemědělské půdy počtem 150-175 osob na 1 km zemědělské půdy víceméně k průměru (okres M. Beroun se 100-125 osobami k výraznému podprůměru), což platilo i u počtu k zemědělství příslušného obyvatelstva na kilometr zemědělsky obdělávané půdy. Půda byla přitom, až na malý pruh v podhůří a kolem Uničova, označena jako pro zemědělství málo vyhovující.¹⁵

Základní údaje o zemědělství v okrese Šternberk podle stavu v roce 1939 (opět bez srovnání s Mor. Berounem) přináší následující přehled:¹⁶

Celkový rozsah půdního fondu v ha	92963
Druhy půdy v %:	
orná	50,7
lesní	32,4
louky	10,0
pastviny	2,2
zahrady	1,1
ostatní	3,6

Na orné půdě se pěstovaly z obilovin zejména oves, ječmen a žito, z okopanin brambory, cukrovka jen v nížinaté části.

Držba zemědělské půdy byla i na Šternbersku značně rozdrobena, zatím co lesy v naprosté většině (vedle lesů obecních a soukromých) patřily lichtenštejnským velkostatkům Šternberk a Nové Zámky-Úsov, konfiskovanému velkostatku Sovinec Řádu německých rytířů a částečně (kolem Německé Hůzové) také městu Olomouc.

Podíl držitelů půdy podle velikosti držby v ‰ roku 1939:¹⁷

Velikostní skupina	Šternberk	Mor. Beroun
0,5 - 2 ha	29,8	22,9
2 - 5 ha	19,4	21,1
5 - 20 ha	39,4	36,1
20 - 100 ha	11,0	19,6
nad 100 ha	0,4	0,3

I když počet zemědělských závodů nad 100 hektarů činil v obou okresech shodou okolností stejně, tj. jenom 13 statků, bylo zřejmé, že v horských polohách narůstal počet zemědělských soběstačných závodů většího hektarového rozsahu. K nejdůležitější změně po okupaci došlo v tom, jak ještě blíže uvedeme dále, že byly v podstatě zrušeny výsledky první pozemkové reformy, i když zabraná půda nebyla vrácena původním majitelům, v tomto případě zejména Lichtenštejnům, nýbrž byla převzata pobočkou Německé osidlovací společnosti v Šumperku. Zcela byl konfiskován majetek nacisty zrušenému Německému řádu. Jednalo se zejména o statky a pozemky v obcích Lužice, Mladějovice, Králová, Šumvald, Dlouhá Loučka a Horní Sukolom.¹⁸

Vzhledem ke stále rozsáhlejšímu povolávání německých mužů na frontu a všeobecnému nedostatku pracovních sil v zemědělství i v průmyslu se i na Šternbersku začaly objevovat pracovní síly cizí, zejména z různých poboček zajateckých táborů. Jednalo se o pracovní komanda sovětských zajatců v Hradečné, jugoslávských v Německé Hůzové, sovětských v Břevenci a Dolní (Moravské) Libině. Byly to však jen menší skupiny zajatců, které byly umístěny v bývalých hostincích nebo jiných volných budovách přímo ve vesnici a odtud vysílány na práce k místním německým rolníkům.

Určitou výjimku tvořil Šternberk, kde byla po prvním táboře jugoslávských a později ruských zajatců v Olomoucké ulici umístěna dokonce čtyři pracovní komanda anglických zajatců ze zajateckého tábora v Krnově, která pracovala ve zdejším průmyslu, zejména na pilách. K nim přibyl v roce 1943 ještě další poměrně velký tábor britských a sovětských zajatců v budově bývalé poddůstojnické školy. V zajateckých táborech francouzských důstojníků v zámku v Dlouhé Loučce a na hradě Sovinec byla práce zakázána. Také české pracovní síly byly posílány na nucené práce ve zbrojním průmyslu v okolí a nasazovány v průmyslu v severních Čechách a ve stále více bombardovaném Německu.¹⁹

Základem celkové a zejména kulturní úrovně obyvatel bylo vždy školství. V tomto směru došlo po říjnu 1938 i na Šternbersku k podstatným změnám v organizaci i vnitřní náplni škol, které měly být zcela prodchnuty nacistickým učením. Obecné školy sice zůstaly, ale německé měšťanské školy byly přejmenovány na školy hlavní (Hauptschule) a střední všeobecné vzdělávací, v tomto případě německá gymnázia ve Šternberku a Uničově, byly přejmenovány na vyšší školy (Oberschule

für Jungen). Ve Šternberku působila vedle toho obnovená dvouletá odborná textilní či tkalcovská škola a odborná škola pro ženská povolání, v Uničově dvouletá škola zemědělská.²⁰

Všechny české vyšší školy, tj. gymnázium ve Šternberku a obchodní a hospodářská škola v Uničově, byly okamžitě po okupaci zrušeny. Totéž platilo pro všechny české menšinové školy měštanské a obecné, jenom šternberská měštanská škola byla přeložena do Bohuňovic a v Troubelicích byla rušena postupně do roku 1941. Nakonec zůstalo v českém ostrůvku na Uničovsku jenom několik tzv. obecných škol s českým jazykem vyučovacím, ovšem s velkým rozsahem výuky němčiny. Počet českých škol v okrese Šternberk klesl ze 17 obecných a 3 měštanských v září 1938 do roku 1942-43 jenom na 5 obecných s 12 třídami a 487 žáky. Naopak byly, zejména na počátku okupace, české děti naháněny do škol německých. Z pěti obecních českých knihoven byly v roce 1941 čtyři zavřeny a pátá podrobena důkladné revizi.²¹

3. Národnostní poměry a germanizační osídlování

Podstatná část obcí v obvodu šternberského landráta byla německá. V okresním městě Šternberk s bezprostředně sousedící Lhotou (připojenou k městu) bylo při sčítání v roce 1930 evidováno absolutně 2220 Čechů, což představovalo 15 % všech obyvatel (z toho ve Lhotě 49 %). V sousedství Šternberka položená obec Lužice měla tehdy 45 % a Mladějovice 27 % osob české národnosti. V ostatních obcích v soudním okrese Šternberk se česká menšina dostala nad 10 % jenom v již zmíněných osadách Stádlo a Véska. Je nutno dodat, že většina významnějších i malých menšin vznikla v uvedených obcích včetně Šternberka až po roce 1918.²²

Daleko pestřejší národnostní skladbu měl soudní okres Uničov. Město Uničov sice v roce 1930 vykazovalo jenom 628 Čechů, tj. 13 % ze zdejších obyvatel, ale v bezprostředním sousedství byla okupována skupina pěti téměř výhradně a tradičně českých obcí Lazce, Lipinka, Pískov, Šumvald a Troubelice. Malou převahu 52 % získal počet Čechů ještě v Horní Sukolomi a velkou menšinu 43 % v Králové, ale toho bylo dosaženo přiděly půdy z pozemkové reformy českým zájemcům po roce 1918. Kvalifikovaná česká menšina nad 20% obyvatel byla ještě v Dětrichově, Hradečné, Nové Dědině, Pasece, Renotách a Zadním Újezdě a malá menšina nad 10% také v Brníčku, Břevenci, Dolní Dlouhé Loučce, Hlivicích, Hradci a Újezdě u Uničova.²³

Národnostní strukturu celého okresu Šternberk (a Moravský Beroun) po okupaci v roce 1939 vystihují následující údaje z německých statistik:²⁴

Okres:	Šternberk	Mor. Beroun
Počet obyvatel celkem v r. 1939	46668	37097
Počet Němců v r. 1939	41991	35824
Podíl německého obyvatelstva r. 1939 v %	90	99
Počet Čechů r. 1939	5109	325
Podíl českého obyvatelstva r. 1939 v %	10	1
Počet Čechů v r. 1930	9420	1552
Pokles počtu Čechů 1930-1939 absolutně	4311	1227
Pokles počtu Čechů 1930-1939 v %	46	79

Počet Čechů říšské příslušnosti r. 1939	4191	181
Počet Čechů nejasné příslušnosti r. 1939	918	144

Říšskou státní příslušnost získali automaticky ty osoby české národnosti, které se narodily v obsazeném pohraničí, jejich manželky či manželé a děti. Mezi nejasné státní příslušnosti patřili zejména nově do pohraničí přichozí po roce 1918 a ti, kteří na základě reciproční dohody optovali po Mnichovu pro ČSR.²⁵ Starousedlíci v českém ostrůvku na Uničovsku na rozdíl od českých menšin ve městech a dalších obcích zůstali po mnichovských událostech většinou na svých místech. Ve Šternberku se počet Čechů ve srovnání s 1346 v roce 1930 snížil v roce 1939 jenom na 74 a v Uničově z 628 na 56, kdežto ve čtyřech českých obcích na Uničovsku (Šumvald, Troubelice, Piskov a Lipinka) klesl tento počet z 3327 jenom na 3288.²⁶

Zvláštní pozornost zasluhují germanizační projekty a jejich realizace při zabírání českého majetku a půdy. Tyto kroky totiž probíhaly na Šternbersku z několika důvodů s mimořádnou intenzitou již v průběhu války, zatím co v jiných českých obcích musely být tyto kroky odkládány stále více až na poválečnou dobu.

První a nejzávažnější důvod spočíval v tom, že okolí Šternberka i Uničova představovalo výrazný výchozí bod dvou dalekosáhlých germanizačních plánů. První z nich počítal s přetnutím Moravy širokým pásem německého osídlení právě od Šternberka ke Štěpánovu a Horce, přes Olomouc a zdejší německý ostrůvek (obce Neredin, Nemilany, Hněvotín, Slavonín, Kyselov, částečně i Nedvězí) k Prostějovu a odtud přes vojenský výcvikový prostor na Dražanské vrchovině a další německý ostrůvek na Vyškovsku k Brnu a k Rakousku.²⁷

Druhý plán byl veden ústřední myšlenkou, že němečtí sedláci z oblasti Jeseníků „musí sestoupit z neúrodné horské půdy do údolí s dobrou zemědělskou půdou“, což v tomto případě znamenalo zejména obsadit pás národnostního rozmezí, které se táhlo podél západních svahů Jeseníků od Bělčovic a kolem Šternberka na Uničovsko, kde existovala ona již zmíněná skupina českých obcí, spojená s velkým českým prostorem na Zábřežsku a Šumpersku. Národnostně smíšená obec Králová a česká Stavenice vytvářely tzv. stavenický národnostní most, který spojoval oblast českých obcí na severozápadě Moravy s vnitrozemím na Litovelsku a Olomoucku. Na západní straně tohoto mostu byla již německá Mohelnice a rozsáhlé německé osídlení tzv. Hřebečska.²⁸

Z této polohy vycházela již před Mnichovem 1938 strategie „národnostního boje“, do roku 1918 s převahou německou, potom však českou. To se projevilo nejen v poměrně známé oblasti školství, ale také při uskutečňování pozemkové reformy. Je třeba uznat, že tato reforma byla realizována tak, aby posílila pozice české a oslabila německé. Z toho důvodu byla celá řada dvorů (Lužice, Mladějovice, Dolní Dlouhá Loučka, Horní Sukolom, Šumvald, Králová) prodána ve formě zbytkových statků českým majitelům a další půda přidělena soběstačným tzv. českým kolonistům, rozparcelována na drobné přídělky pro rolníky v místě i okolí, případně svěřena zemědělským a pastevním družstvům.²⁹

Po Mnichovu se tato situace obrátila v tom smyslu, že to byla v prvé řadě právě revize, resp. likvidace výsledků čs. pozemkové reformy, která umožnila tento majetek zabrat opět pod německou správu. Nebylo zřejmě náhodné, že v prvním období do konce října 1941 to byl v celém vládním obvodu Opava právě okres Šternberk, kde bylo dáno pod vnucenou správu již 178 zemědělských statků

(v celém obvodu 340) s rozlohou 1343 hektary půdy, a v posledním roce války bylo zde takto postiženo celkem 251 hospodářství s 2083 hektary půdy.³⁰

Nakonec nelze pominout ani ten důvod, že kraj v podhůří západní hradby Jeseníků vyhovoval i nastávajícím německým přesídlencům, což byly v tomto případě hlavně německé rodiny z jižního Tyrolska. Sudety byly sice vyhlédnuty jako jedna z nejvíc v úvahu přicházejících oblastí v rámci Hitlerových akcí přestěhování jinde usazených Němců „domů do Říše“, jednalo se zejména o země východní (Volyň, Bukovina, Besarabie), ale nejreálnější se nakonec ukázala akce přestěhování Němců z italského jižního Tyrolska. Ta byla dohodnuta mezi Hitlerem a Mussolinim již v roce 1939, ale ke konkrétním krokům došlo až na podzim 1942. V sudetské župě byl přesídlováním pověřen štáb K. Henleina ve funkci zmocněnce říšského komisaře pro upevnění německví H. Himmlera, který sídlil na zámku ve Fulneku.³¹

Kraj s úrodnou půdou v nížině, ale v bezprostřední blízkosti hor, asi nejvíc vyhovoval organizátorům i účastníkům akce přestěhování z jižních Tyrol. Nebylo proto náhodné, že tímto přesídlením pověřená služebna Německé přesídlovací společnosti v Innsbrucku vyslala v listopadu 1942 pod patronací štábu ve Fulneku a pobočky Německé osídlovací společnosti v Šumperku první „průzkumnou“ delegaci právě do Mladějovic. Všichni byli spokojeni, rolnické usedlosti i zbytkový statek byly v dobrém stavu a také místo učinilo na účastníky celkově dobrý dojem. Proto také mohla být již v dubnu 1943 provedena zástupcem fulneckého štábu kontrola prvních jihotyrolských osídlenců nejen v Mladějovicích, ale také v Troubelicích, Šumvaldě a Dolní Dlouhé Loučce. Když se potom připravovala začátkem roku 1944 inspekční cesta Konrada Henleina po vládním obvodu Opava, byly mezi místa, které měl navštívit, zařazeny také Uničov, Brničko, Mladějovice, Babice, Ondrášov a Moravský Beroun. U Mladějovic bylo výslovně uvedeno, že se jedná o obec s přesídlenci z jižních Tyrol.³²

Počet zabraných statků v českých obcích na Uničovsku byl mimořádně velký a obsazování německými přesídlenci z jižních Tyrol zde pokračovalo až do konce roku 1944, i když jinde bylo již zastaveno. Pod vedením štábu Fulnek bylo např. ještě v listopadu 1943 přímo na místě rozhodnuto, že v Troubelicích může být zabráno 19 dalších domů a zemědělských usedlostí. Již předtím bylo podle různých útržkovitých informací zabráno pro přesídlence v Šumvaldě 13, v Troubelicích 2, v Dlouhé Loučce 3, v Mladějovicích 7 usedlostí a zbytkový statek (77 ha).

Celkem bylo v Troubelicích dáno pod nacistickou nucenou správu 24 hospodářství s 300 ha půdy a celým mrtvým i živým inventářem, v Šumvaldě to bylo dokonce 32 usedlostí. Češi ze zabraných statků měli být posláni do pracovních táborů ve Fulneku, Petrovích a ve Freiburgu ve Slezsku, další se odstěhovali do různých, nejméně 50 km vzdálených vesnic v Protektorátě. Někteří sice zůstali v místě, ale museli se uchýlit do náhradních místností (výměnků) a pracovat na svém dosavadním majetku jako nádenické síly. Ještě v prosinci 1944 byly předány smlouvy o převzetí tří statků v Králově a Mladějovicích osídlencům z jižních Tyrol. V té době však již začali zaplavovat Šternbersko utíkající Němci z Východu, konkrétně z Haliče, pro něž bylo mj. zajištěno ubytování ve šternberském Německém domě.³³

4. Protifašistická opozice a odboj

Podmínky pro odpor a odboj proti nacistickému režimu v pohraničí byl mimořádně těžký, což platilo v plné míře i pro Šternbersko. Celkem pochopitelně hlavní zázemí měly odbojové síly mezi českých obyvatelstvem. Většina německého obyvatelstva chápala okupaci pohraničí jako osvobození a jen malá část postupně vystrizlivěla a začala projevovat nespokojenost aspoň s některými rysy a důsledky nacistické moci a její války. Vzhledem k tomu a také v důsledku soustavné kontroly i represe byli němečtí antifašisté v naprosté menšině.

K odpůrcům režimu, nebo aspoň k mlčenlivým svědkům v řadách německého obyvatelstva mohli patřit sociální demokraté a komunisté. Německá sociálně demokratická strana měla ve Šternberku za první republiky velký vliv, bylo zde i sídlo severomoravského kraje této strany a v jejím čele významný odpůrce fašismu, levicově orientovaný poslanec Rudolf Zischka. Ten však emigroval a po neshodách s Wenzlem Jakschem nakonec zakotvil jako vedoucí pily v Bolívii. Do Velké Británie emigroval ze Šternberka i okresní sociálně demokratický sekretář Max Ondrejka a vedle něho nejméně 54 dalších antifašistů a členů jejich rodin, většinou sociálních demokratů a dva komunisté. Nejvíce rodin nalezlo útočiště v Kanadě a v Britské Kolumbii (po 20 osobách), další v Anglii (9), Švédsku, dočasně též Dánsku a Belgii, jeden v Sovětském svazu.³⁴

Další aktivní antifašisté z doby před okupací byli po určité době věznění, nebo aspoň důrazně varováni a na každém kroku hlídáni. Podle neúplných seznamů bylo ve Šternberku a Uničově zatčeno a uvězněno celkem šest německých antifašistů, z nichž dělník Johann Benesch skončil smrtí v koncentračním táboře. Mezi nacistickými oběťmi byl také ze Šternberka pocházející literát Vínky Schwarz, jehož život a práce však byly již řadu let spojeny především s Prahou. Zbývající hrstka odpůrců hledala hlavně vzájemnou posilu a podporu a aktivněji se projevila až na samotném konci války. V této souvislosti jsou uváděny ilegální skupinky německých antifašistů v Moravském Berouně a ve Šternberku, ale označení druhé skupiny Felkenhauer - Hajetschek - Zieger naznačuje, že se jedná o antifašisty, kteří vystoupili aktivně až těsně před koncem války 5. května 1945.³⁵

Další opoziční prostředí vznikalo postupně mezi hluboce věřícími křesťany, v tomto případě zejména katolíky, jejichž protinacistický postoj byl dán hlavně nepřátelským postojem hitlerovské ideologie a moci ke křesťanskému náboženství. Ze Šternberka byli gestapem pronásledováni podle dostupných údajů dva katoličtí kněží. Až k holocaustu dovedené pronásledování Židů se dotklo většiny ze 133 v roce 1930 v okrese Šternberk evidovaných vyznavačů židovského náboženství sice až po jejich odstěhování ze zabraného území, ale o to drastičtěji.³⁶

Těžké podmínky měl i odpor a odboj mezi zdejším českým početně malým a od vnitrozemí izolovaným českým etnikem. Zde však bylo od počátku zřejmé, že nacistický režim je smrtelně nebezpečný vůči všem Čechům, takže jejich postoj byl v naprosté většině jednoznačně nepřátelský, i když tomu při povrchním pohledu neodpovídal výsledek v prosinci 1938 inscenovaných a již zmíněných voleb, kdy větší část českých voličů na hlasovacím lístku ponechala slovo Ja (Ano) pro Hitlera. Byly to však volby plné vyhrůzek i slibů, konané za asistence uniformovaných příslušníků oddílů SA, u nichž navíc mohlo dojít k různému zkreslení, ne-li přímo k falšování. Svědčí o tom i značné rozdíly v jednotlivých českých obcích, takže

např. v Lazcích odevzdalo hlas proti údajně jenom 13 voličů, ale v Pískově jich bylo již 40. Ještě výmluvněji však dopadly, i když poměrně výjimečně, volby v Troubelicích, kde z 551 voličů jich hlasovalo 294 ne a dalších 30 nebylo uznáno, takže hlasy pro představovaly jenom 41 %. V Šumvaldě zase bylo ze 742 zelených, tj. pro Čechy určených volebních listků (pro Němce byly bílé), jenom 41 proti a 56 bez jakéhokoliv vyznačení bylo uznáno za neplatné.³⁷

Nesouhlas s režimem se zpočátku projevil spíše v individuálních spontánních akcích. Bylo to např. stržení obrazu Hitlera koncem ledna 1939 českým hostinským v Lazcích, potrestání jednoho sedláka třemi měsíci věznění za protistátní výroky

Obr. 1. Pohřeb popravených obětí na střelnici u Bratrušova.

v Troubelicích a podobně. Později to byl zejména pod trestem smrti zakázaný poslech zahraničního rozhlasu. Výraznější a širší protesty vyvolávalo zrušení českých škol a zakládání německých škol v českých obcích. V Lazcích vedl tento odpor k tomu, že zde byla česká škola zachována a podobně tomu bylo s obecnou školou v Troubelicích a v Šumvaldě. Teror však brzy takové projevy umlčel - a dodejme, že v některých případech umožnilo zřizování německých škol a tříd národnostně smíšeným a labilním rodinám, aby tak demonstrovali svůj loajální vztah k novému režimu a k německví.³⁸

Rozmach odboje v českých obcích na Uničovsku byl spojen hlavně s ilegální sítí Národního sdružení československých vlastenců s centrem v Zábřehu, která se rychle rozrůstala po napadení SSSR Německem v roce 1941 a zejména pak v letech 1942-1943. V jednotlivých obcích byly vytvářeny ilegální výbory, které udržovaly vzájemné spojení, jak tomu bylo mj. i v Troubelicích, Pískově, Lazcích, Lipince, Šumvaldě i Králové. Byly pořizovány seznamy věrných Čechů a na druhé straně nacistů a kolaborantů, vyhotovovány mobilizační plánky, pořádány sbírky na nacisty postižené rodiny, rozšiřovány letáky i časopis Národní osvobození. V Troubelicích vedle této sítě J. Malinka a J. Pavlíka existovala ještě další odbojová sku-

pina v čele s J. Šenkem, která se orientovala hlavně na pomoc sovětským zajatcům v barákovém táboře u nádraží v Troubelicích a na dole Barbora u Medlova.

Pohroma přišla na jaře roku 1944, kdy bylo zatčeno několik členů vedení v Zábřehu, a v dalším období se rozšířilo stíhání členů Národního sdružení po celé severní Moravě. V oblasti českých vesnic pod Bradlem došlo k prvnímu zatýkání 26. dubna 1944. Tento den byl zatčen J. Konečný ze Šumvaldu, který pak zahynul při bombardování ve věznici v Drážďanech v únoru 1945, o dvanáct dnů později ještě S. Bartl. B. Kyselému se podařilo uniknout a najít úkryt u rodiny Vitků v Pískově. V Troubelicích byl 14. června zatčen J. Malínek, který později také zahynul v Drážďanech, a po něm dalších deset občanů. Podpory rodin zatčených se tehdy ujala skupina J. Šenka. V sousedním Pískově se podařilo uniknout před gestapem Janu Vitkovi i dalším, kteří se pak ukrývali v zemědělských usedlostech přímo u Vitků a u Spurných. Přidali se k nim i další mladí lidé, kteří buď odmítli jít na nucené práce, nebo se zúčastnili odbojové činnosti při normálním zaměstnání. Když 17. června 1944 přijelo gestapo zatýkat také do Lipinky, podařilo se utéci Josefu i Jaroslavu Petříkovi a najít útočiště ve Veleboři.

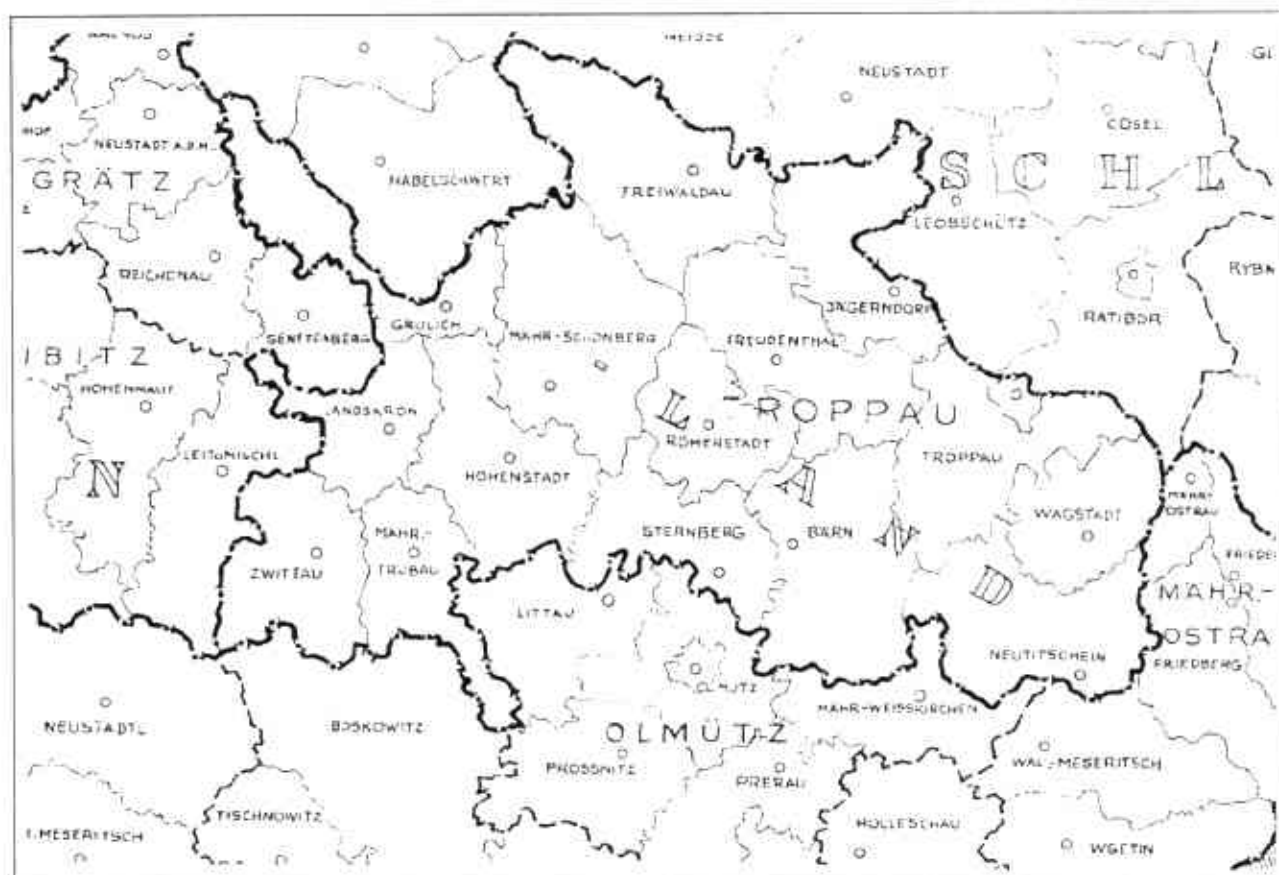
V souvislosti s vlnou zatýkání se skupina mladých lidí ze Zábřežska vydala (odchod byl organizován po dvojicích) na Slovensko. Byl mezi nimi i Vojtěch Běhal z Lipinky (původem z Králové), Vladimír Verner z Troubelic a tři sovětské zajatce z tábora u Troubelic. Všichni se podíleli aktivně na bojích za slovenského povstání a potom i na činnosti partyzánské brigády Jana Žižky na východní Moravě, kde Běhal padl a Verner byl za dosud neobjasněných okolností zatřelen vlastními druhy.

Počet osob stíhaných gestapem a žijících v ilegalitě se stále zvyšoval, zvláště pak na jaře roku 1945. Někteří se ukrývali jednotlivě, jiní vytvářeli menší skupinky, které se pak odhodlaly i k některým zásobovacím, sabotážním a ozbrojovacím přepadům. Byla to mj. i skupina ze Šumvaldu a Pískova. Všechny tyto skupinky udržovaly i širší ilegální kontakty, hlavně s partyzánskými skupinami Hrabová a Sudkov na Zábřežsku.³⁹

Tragicky skončila skupina mladých odbojových pracovníků z Troubelic, Pískova a Králové, která chtěla s dalšími spolupracovníky z Dolních Studének ukořistit z autodílny v Šumperku pancéřové pěsti. Byla to léčka, při níž byl 14. března 1945 zatčen Miloslav Vítek z Pískova, po něm jeho bratr Jan, z téže vesnice bratři Oldřich a Jaromír Spurný, z Troubelic Oldřich Dušek, Rudolf Otevřel, Jan Polák a Antonín Vlček; dvěma mladým z Pískova se podařilo uniknout do úkrytu v Polici a dalším dvěma k partyzánům u Hrabové. Všichni zatčení byli spolu s dalšími osmi vlastenci z Králové, Dolních Studének a Bludova dne 31. března 1945 na střelnici u Bratrušova gestapem bestialně zavražděni a tajně pohřbeni. Teprve v lednu 1946 mohly být oběti exhumovány a osm z Pískova a Troubelic pochováno na hřbitově v Hradečné, čtyři z Králové na hřbitově v Medlově. Byl to jeden z nejhorších fašistických zločinů na celé severní Moravě.⁴⁰

Na konci války se aktivizovala skupinka německých antifašistů vedená Leopoldem Felkenhauerem ve Šternberku. Její představitelé vnikli za podpory shromážděného davu 5. května do budovy radnice, kde okresní vedoucí NSDAP Hantschel za přítomnosti starosty ing. Paulera vyzýval rozhlasem civilní obyvatelstvo k evakuaci, protože město prý bude hájeno za každou cenu před blížící se Rudou armádou. Když Hantschel v hádce, kterou mohl sledovat vzhledem k zapnutému

mikrofonu i dav před radnicí, sahal po pistoli, odpověděl Felkenhauer dvěma výstřely z vlastního revolveru a oba nacistické pohlaváry zranil. Členové delegace potom rychle unikli v chaosu před radnicí z města, ale cíle bylo dosaženo, Šternberk byl ještě tentýž den večer obsazen bez většího boje Rudou armádou.¹¹

Obr. 2. Správní struktura vládního obvodu Opava (Sudetenatlas, Liberec 1942).

Na druhé straně se koncem války připravovaly na rozhodující boj i všechny fanatické nacistické síly, které vedle stranických a státních institucí představovaly v zázemí strážní hlídky civilního německého obyvatelstva (tzv. Landwacht) a ozbrojené oddíly starců a mladíků s názvem Volkssturm. Vedle toho se ve Šternberku začaly vytvářet i záškodnické oddíly Werwolf, které měly působit v týlu nepřítele. Jejich účinnost však byla nepatrná.¹²

Když se 4. ukrajinsky front Rudé armády po dobytí Ostravy obrátil opět směrem na západ, dostala se do večera 5. května nejdále 60. armáda, a to na čáru Dvorce - Moravský Beroun - Šternberk - Bělkovice - Město Libavá. Od Šternberka rozvinula 60. armáda útok levým křídlem na jihozápad k Olomouci a pravým křídlem na severozápad k Uničovu, Litovli, Mohelnici a Zábřehu.

Silnice z Olomouce přes Litovel, Loštice a Mohelnici dále na západ se přeměnila v hlavní ústupovou trasu nacistických vojsk. Vojska sovětského 15. střeleckého sboru se v neděli 6. května dostala až za Uničov, ale kolem Střelic, Renot a Dětrichova narazila na silný odpor německých vojáků a v těžkých bojích zde padlo kolem 240 rudoarmějců. V pondělí 7. května se vojákům Rudé armády podařilo postoupit jenom několik kilometrů ke Králové a večer do Úsova, odkud pak byl veden hlavní útok na Mohelnici. Od Uničova k Litovli se podařilo sovětským jednotkám prorazit frontu až 8. května a přetnout silnici od Litovle k Lošticím. Válka zde skončila až 9. května 1945.¹³

- 1 B a r t o š, Josef: Boj o hranici v roce 1938 na severní Moravě, Severní Morava, sv. 23, Šumperk 1972, s. 3-12. K o u d e l a, Miroslav: Mnichov 1938 na Litovelsku a vytyčování nové státní hranice, in: Ročenka Státního okresního archivu v Olomouci, roč. 7 (26), Olomouc 1999, s. 85-100. Š p i č á k, Josef: Olomouc 1938-1945 - pohraniční město, Střední Morava, sv. 10, Olomouc 2000, s. 81-86. Úřední název Huzové se v dané době psal s dlouhým ů.
- 2 B a r t o š, Josef - S c h u l z, Jindřich - T r a p l, Miloš: Historický místopis Moravy a Slezska 1848-1960, sv. 3, Ostrava 1972, s. 221- 222. V a l i č e k, Josef: Místopis Šternberka 1848-1960, Olomouc 1970. S o u š e k, Tomáš: Místopis Uničovska 1848-1960. Olomouc 1969.
- 3 Opavsko a severní Morava za okupace, ed. J. Orlik, Opava 1961, s. 25. Zemský archiv Opava, Úřad vládního prezidenta Opava (dále jen ÚVP Opava), inv. č. 1780. V a l i č e k, Josef: Místopis Šternberska 1848-1960, c. d., s. 18. S o u š e k, Tomáš: Místopis Uničovska 1848-1960, c. d., s. 9. K o u d e l a, Miroslav: K událostem před padesáti lety (r. 1938), Kulturní zpravodaj města Šternberka, 1988, č. 9, s. 6-8. O celkové situaci v okrese i jednotlivých místech, byť příliš stručně a útržkovitě, pojednává celá řada publikací: V a l i č e k, Josef: Z minulosti a současnosti města Šternberka, Šternberk 1969, s. 13-14. S o u š e k, Tomáš: Uničov, Malé dějiny města, 2. vyd., Uničov 1985, s. 11-12. K o u d e l a, Miroslav: Paměti obce Horní Loděnice, Olomouc 1996, s. 32. R i c h t e r, Pavel a kol.: Paměti obce Dlouhá Loučka, Olomouc 1998, s. 42-45. B a r t o š, Josef - K o v á ř o v á, Stanislava: Dějiny obce Jívová, Jívová 1999, s. 60-65.
- 4 B a r t o š, Josef: Základní charakteristika východních Sudet (vládního obvodu Opava), in: Historie okupovaného pohraničí, sv. I, Ústí n. L. 1998, s. 7-24. B a r t o š, Josef: Struktura obyvatelstva v tzv. východních Sudetech, Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Historica 20, 1979, s. 113-128. Sudetengau in Zahlen, 3. Folge, Liberec 1943, s. 31. Die Gemeinden des Reichsgaues Sudetenland, Varnsdorf 1941, s. 4-5.
- 5 Bliže viz Sudetenatlas, Liberec 1942.
- 6 Pamětní kniha obce Troubelice 1922-1960, rok 1940, s. 177-178. Š e n k, Jaroslav: Troubelice, minulost a přítomnost, Troubelice 1988, s. 71-72. M a k a s, Miloslav a kol.: 700 let Šumvaldu, Šumvald 1987, s. 41- 47. Starostou Šternberka byl téměř po celou dobu války Ing. Alois Pauler, v Uničově (1941) Anton Kunerth.
- 7 Dokazuje to skutečnost, že ve všech případech protistátní činnosti v českých obcích na Šternbersku zasahovala služebna gestapa v Šumperku.
- 8 Das Sudetenbuch 1940, Behörden im Reichsgau Sudetenland, Teplice Šanov (1940), s. 4, 25, 34, 51.
- 9 Das Sudetenbuch, 2, Teplice Šanov (1941), s. 108, a příloha: NSDAP, s. 6, 8-12, 20.
- 10 Viz pozn. 5, 8 a 9.
- 11 ÚVP Opava, inv. č. 1434, situační zpráva za listopad 1941. Viz též L á z n í č k a, František: Češi ve Šternberku. Šternberk 1958.
- 12 Die Gemeinden des Reichsgaues Sudetenland, c.d., s. 3-5. B a r t o š, Josef: Základní charakteristika východních Sudet (vládního obvodu Opava), c. d., s. 7-24. B a r t o š, Josef: Postavení českého obyvatelstva na severní Moravě za nacistické okupace, Olomouc - Šumperk 1969, s. 89-90, kde uvedeny další prameny.
- 13 ÚVP Opava, inv. č. 551, 966, 969, 3808. B a r t o š, Josef: Postavení českého obyvatelstva na severní Moravě za nacistické okupace, c. d., s. 91, kde uvedeny další prameny.
- 14 V a l i č e k, Josef: Místopis Šternberska 1848-1960, c. d., s. 37-38, 47, 63. N e d b á l e k, František: Msta utrpení a vzdoru, Praha 1984, s. 137. B u b e n í č k o v á, Růžena - K u b á t o v á, Ludmila - M a l á, Irena: Tábory utrpení a smrti, Praha 1969, s. 461-462.
- 15 Sudetenatlas, c.d., mapy č. 9 a 11.
- 16 ÚVP Opava, inv. č. 551, 967, 969. B a r t o š, Josef: Postavení českého obyvatelstva na severní Moravě za nacistické okupace, c. d., s. 92.

- 17 Tamtéž. Die Gemeinden des Reichsgaues Sudetenland, c. d., s. 2-5.
- 18 Vedle zemědělských zbytkových statků, nových hospodářství tzv. kolonistů a malých parcel byl např. v roce 1941 zabrán v předmnichovské pozemkové reformě získaný lesní velkostatek 1038 ha kolem Velké Střelné továrny Pivního z Loštic. ÚVP Opava, inv. č. 1434, situační zpráva z prosince 1941/6.
- 19 B u b e n i č k o v á, Růžena - K u b á t o v á, Ludmila - M a l á, Irena: Tábory utrpení a smrti, c. d., s. 322-323, 350, 360, 368-369, 461-462. Je zde však řada nepřesností. N e d b á l e k, František: Místa utrpení a vzdoru, c. d., s. 64, 101. R i c h t e r, Pavel a kol.: Paměti obce Dlouhá Loučka, Olomouc 1998, s. 45-46.
- 20 Das Sudetenbuch 1940, Behörden im Reichsgau Sudetenland, c. d., s. 9-13. Die deutsche Schule in der Sudetenländer, München 1967, s. 614-615.
- 21 ÚVP Opava, inv. č. 1434, situační zpráva za III. čtvrtletí 1941. B a r t o š, Josef: Postavení českého obyvatelstva na severní Moravě za nacistické okupace, c. d. s. 95. K o u d e l a, Miroslav: Sedmdesát let českého školství ve Šternberku, Kulturní zpravodaj Šternberka, 1989, č. 6, s. 10-11.
- 22 Historický místopis Moravy a Slezska 1848-1960, sv.3, c. d., s. 235-271.
- 23 Tamtéž, s. 272-303. Bliže viz K o u ř i l, Jan - B a r t o š, Josef - Č a j o v á, Jaroslava: Zapomenuté pohraničí, Šumvald u Uničova 1938-1945, Praha 1999.
- 24 B a r t o š, Josef: Základní charakteristika východních Sudet, c. d., s. 12-16. Technickým nedopatřením byly zaměněny některé titulky v tabulkách, ale příslušnost a správnost všech čísel je zřejmá. Die Hauptegebnisse des Volks-, Berufs- und Betriebszählung 1939 im Reichsgau Sudetenland, I, Berlin 1941, s. 31. B a r t o š, Josef: Postavení českého obyvatelstva na severní Moravě za nacistické okupace, c. d., s. 88-89, kde uvedeny další prameny.
- 25 O obecnějších otázkách viz B a r t o š, Josef: Okupované pohraničí a české obyvatelstvo 1938-1945. 1. vyd., Praha 1978 (AUPO, Facultas philosophica, Historica 19, 2. vyd., Praha 1986.
- 26 B a r t o š, Josef: Odboj proti nacistickým okupantům na severozápadní Moravě, Šumperk 1986, s. 167. B a r t o š, Josef: Postavení českého obyvatelstva na severní Moravě za nacistické okupace, c. d., s. 80. K o u ř i l, Jan - B a r t o š, Josef - Č a j o v á, Jaroslava, Zapomenuté pohraničí, Šumvald u Uničova 1938-1945, c. d., s. 9.
- 27 B a r t o š, Josef: Projekty propojení okupovaného území severní Moravy a Slezska s jižní Moravou a Rakouskem 1938-1945, in: Historie okupovaného pohraničí 1938-1945, sv. 3, Ústí nad Labem 1999, s. 7-28.
- 28 Sudetenland im Reich, Liberec 1943, s. 54. ÚVP Opava, inv. č. 971.
- 29 B a r t o š, Josef - S c h u l z, Jindřich - T r a p l, Miloš: Historický místopis Moravy a Slezska 1848-1960, sv. 3, c. d., s. 221-222.
- 30 ÚVP Opava, inv. č. 1434, situační zpráva za III. čtvrtletí 1943. B a r t o š, Josef: Postavení českého obyvatelstva na severní Moravě za nacistické okupace, c. d., s. 47 a 82. Viz též Opavsko a severní Morava za okupace, c. d., s. 42, 125, 168.
- 31 A n t o š, Zdeněk: Blut und Boden - ke „konečnému řešení“ národnostní otázky v sudetské župě“, Slezský sborník, 64, 1966, č. 1, s. 28-59. A n t o š, Zdeněk: Jihotyrolská otázka za druhé světové války, Slezský sborník, 64, 1966, č. 3, s. 390-393.
- 32 Zemský archiv Opava, Zmocněnec říšského komisaře pro upevnění německví (dále jen ZŘKUN), štáb Fulnek, inv. č. 2, kart. 2.
- 33 ZŘKUN, štáb Fulnek, inv. 1-2, kart. 1-2; inv. č. 7, kart. 4; inv. č. 11, kart. 5. Š e n k, Jaroslav: Troubelice, minulost a přítomnost, c. d. s. 73. M a k a s, Miloslav a kol.: 700 let Šumvaldu, c. d., s. 44. Pamětní kniha obce Troubelice 1922-1960, s. 185-186.
- 34 Podle seznamů Leopolda G r ü n w a l d a: In der Fremde für die Heimat, Sudetendeutsches Exil im Ost und West, München 1982. Osobní svědectví Rudolfa Zischky v Tann ve SRN (záznam autora z r. 1978).
- 35 Tamtéž. Viz též V á c l a v e k, Ludvík: Německý antifašista a český literát Vincy Schwarz, Šumperk 1966.
- 36 Viz pozn. č. 34.

- 37 Kronika Lazců 1922-1960, rok 1938. Památní kniha pro obec Piskov 1922-1945, rok 1938. Pamětní kniha obce Troubelice 1922-1960, rok 1938. K o u ř í l, Jan - B a r t o š, Josef - Č a j o v á, Jaroslava: Zapomenuté pohraničí, Šumvald u Uničova 1938-1945, c. d., s. 19-20.
- 38 Kronika obce Lazců, c. p., s. 72-74. Pamětní kniha obce Troubelice, c. p., s. 178-179. Š e n k, Jaroslav: Troubelice, minulost a přítomnost, c. d., s. 74-76. M a k a s, Miloslav a kol.: 700 let Šumvaldu, c. d., s. 42-44.
- 39 B a r t o š, Josef: Po stopách protifašistického odboje pod Bradlem, Vlastivědné zajímavosti (dále VZ), č. 178, Šumperk 1980. B a r t o š, Josef: Tábor britských zajatců v Úsově, Severní Morava, sv. 73, Šumperk 1997, s. 43-45. U r b á š e k, Pavel: Odboj na Troubelicku 1938-1945, Zprávy KVM Olomouc, č. 236, 1985. K a l l e r o v á, Milena: Odboj proti okupantům v Šumvaldě a okolí, Olomouc 1982, seminární práce. Š e n k, Jaroslav: Troubelice, minulost a přítomnost, c. d., s. 76-79. M a k a s, Miloslav a kol.: 700 let Šumvaldu, c. d., s. 45-47. K o u ř í l, Jan - B a r t o š, Josef - Č a j o v á, Jaroslava: Zapomenuté pohraničí, Šumvald u Uničova 1938-1945, c. d. s. 48-50.
- 40 Z a p l e t a l, Miroslav: Na úsvitě svobody, Bratrušovská tragédie, Šumperk 1967. Obec Králová, minulost a přítomnost, Králová 1971, s. 53-59. K r á l, Jaromír: Piskov v minulosti a současnosti, Piskov 1972, s. 48-50.
- 41 G r ü n w a l d, Leopold: Sudetendeutscher Widerstand gegen Hitler, I, München 1978, s. 92, II. München 1979, s. 108-109. V a l i č e k, Josef: Osvobození města Šternberka, Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci, č. 48, 1976, s. 6-7. Valíčkova verze se poněkud odlišuje od svědectví L. Felkenhauera, které zveřejnil L. Grünwald.
- 42 ZA Opava, pob. Olomouc, Mimořádný lidový soud Olomouc (MLS), Ls 111/46-Adolf Andres. V akci Werwolf ve Šternberku se angažoval i známý funkcionář nacistické strany Franz Nitsch z Vlachova na Zábřežsku.
- 43 B a r t o š, Josef: Osvobození Mohelnice a Loštice v roce 1945. VZ, č. 173, Šumperk 1980. Š e n k, Jaroslav: Tak plynul čas, Medlov 1965, s. 3-4. K r á l, Jaromír: Piskov v minulosti a současnosti, c. d., s. 53-54. Š e n k, Jaroslav: Troubelice, minulost a přítomnost, c. d. s. 80-81. M a k a s, Miloslav a kol.: 700 let Šumvaldu, c. d., s. 47-50. R i c h t e r, Pavel a kol.: Paměti obce Dlouhá Loučka, c. d., s. 47-49.

Z u s a m m e n f a s s u n g

Die Sternberger Region während der Okkupation 1938-1945

Grundlegende Charakteristik

Die Studie behandelt denjenigen Teil des ehemaligen politischen Bezirks Sternberg, der nach dem Münchner Abkommen im Oktober 1938 von der deutschen Wehrmacht besetzt und im Rahmen des Regierungskreises Troppau in den reichsdeutschen Sudetengau, mit dem Zentrum in Reichenberg, eingegliedert wurde. Der Autor erwähnt die grundlegenden charakteristischen Daten über die Ausdehnung des von einem Landrat mit dem Kreisleiter der NSDAP (Nationalsozialistische deutsche Arbeiterpartei) und weiteren Ämtern sowie nazistischen Organisationen verwalteten Bezirks. Er widmet sich auch der demographischen Charakteristik der Bewohner, besonders der nationalen Struktur mit der Überzahl von Deutschen und der Minderheit von Tschechen. Er berichtet über die wichtigsten Angaben des wirtschaftlichen und sozialen Profils des Bezirks und über den Zustand des hiesigen Schulwesens.

Im abschließenden Teil widmet sich der Autor der deutschen Besiedlung tschechischen Bodens besonders durch Umsiedler aus Südtirol und mit den Kundgebungen des antinazistischen Widerstandes der deutschen Antifaschisten und besonders der Tschechen, der durch eine geheime Hinrichtung der gesamten Gruppe junger Patrioten auf der Schießstätte in Bratrušov bei Máhr. Schönberg beendet wurde. Am letzten Tag vor der Befreiung wurden die nazistischen Repräsentanten in Sternberg von deutschen Antifaschisten mit Waffen in der Hand zum Verlassen der Stadt ohne Kampf mit der Roten Armee gezwungen.

Übersetzt von E. Kokojanová

Pozdně gotická dómská vikářská sakristie a takzvaná knihovna

Irena Kubešová

V tomto roce oslaví regenschori a varhaník u sv. Mořice, znalec olomoucké historie - pan Antonín Schindler své 75. narozeniny. Jubilantovi, k jeho významnému životnímu výročí, je věnována následující studie.

Dominanta olomouckého panoramatu, v jádru gotická katedrála sv. Václava v Olomouci, stejně jako přilehlá stavba románského biskupského paláce, jsou dlouhodobým středem zájmu uměleckohistorického bádání. Stranou podrobnějšího průzkumu, a to zcela nezaslouženě, zůstala dómská vikářská sakristie a prostory situované nad ní, přestavěné do dnešní podoby v období pozdní gotiky. Zmíněné prostory vznikly ve východním křídle románské stavby biskupského paláce a obydlí kanovníků, dnes jsou stavebně přičleněny ke katedrále.

K problematice pozdně gotických úprav východního křídla někdejší románské stavby se v literatuře vyjádřilo pouze několik autorů, většina prací je věnována staršímu období existence budovy.

V mnoha publikacích najdeme zmínky o domnělém přenesení biskupství ke kostelu sv. Václava a zřízení zdejší kapituly již v roce 1131,¹ kterou koriguje až mladší literatura, uvádějící letopočet 1141.² Uvádí se také výstavba románských budov až počátkem 13. století.³ Často jsou také zmiňovány požáry dómu v letech 1204, 1265, 1380 a 1803, někdy s nepřesným uvedením některých dat.⁴

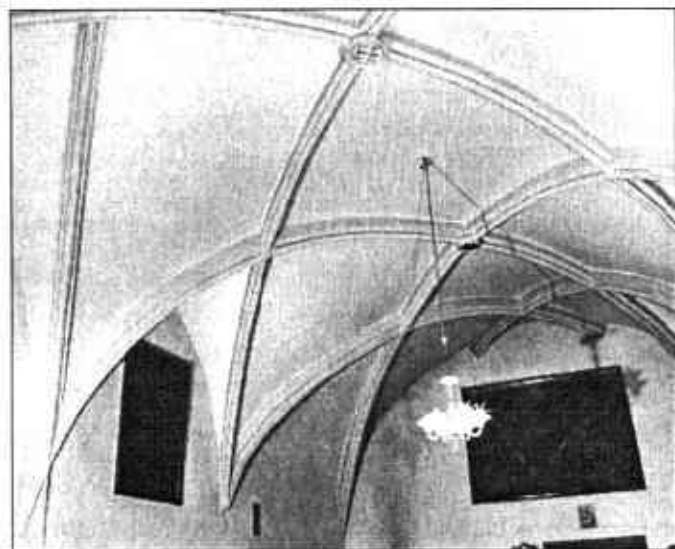
A. V. Šembera⁵ hovoří o dvou sakristiích - starožitné vikářské a kanovnické přestavěné dle něj za kardinála Dietrichštejna - tato mylná informace bývá v literatuře dále tradována.⁶ Kanovnická sakristie byla zvětšena až za biskupa Schratzenbacha (1711 - 1738) v roce 1737, když předtím sloužila jako sklad liturgických nádob a mešních rouch.⁷ Také uvádí, podobně jako později další autoři, údaje o tehdejšímu využití místností nad sakristiemi pro kapitulní archiv a knihovnu⁸ i jejich dřívější využití pro ukládání olomouckých zemských desek.⁹ Pisů z let 1413 a 1430 byla v sakristii shledávána podstatná část dómského knižního fondu.¹⁰

Hodně diskutovanou otázkou byl dosud také účel, pro který byly románské budovy na sever od katedrály postaveny. Tzv. Přemyslovský palác byl pokládán za sídlo knížete,¹¹ sídlo kapituly a sídlo biskupa,¹² kapitulní dům.¹³

V novější literatuře se nad konkrétním využitím prostor východního křídla zamýšlel např. V. Richter, který situoval mj. kapitulní síň či kanovnický refektář do místnosti nynější vikářské sakristie.¹⁴ L. Machytka jej hypoteticky označil za původní sídlo biskupa.¹⁵ I. Hlobil jej považuje za sídlo kapituly, přestavěné po požáru roku 1204 na biskupské obydlí, v němž ovšem přízemí využívala nadále kapitula jako sakristii a kapitulní síň.¹⁶ P. Michna a M. Pojsl datovali východní

křídlo jakožto nejstarší z komplexu do doby krátce po roce 1131 a označili jej za původní sídlo biskupa.¹⁷

První podrobnější průzkum tzv. Přemyslovského paláce proběhl v šedesátých letech tohoto století. Jeho autoři tehdy datovali pozůstatky románských staveb do doby po požáru 1204, objekt neztotožňovali s určitostí s domem biskupa a předpo-

Obr. 1. Pohled na klenbu vikářské sakristie od vstupu z chrámu sv. Václava.

kládali, že východní křídlo existovalo pouze jako přízemní, v němž byla zároveň sakristie a kapitulní síň (dle autorů zde kanovníci nebydleli, neboť měli své soukromé domy), přičemž jeho severní prostory považovali za součást severního palácového křídla. Projevili však určité rozpaky nad „dispozičními zvláštnostmi“ paláce.¹⁸

Díky nálezům raně gotického portálu¹⁹ z doby biskupa Roberta (1201-1240) v dnešní půdní prostře východního křídla víme, že po přestavbě, která následovala po požáru roku 1204, mělo východní křídlo tři pod-

laží. Ze starších úprav jsou u jiných autorů zmiňovány „rozšiřování chrámu“ za biskupa Jana ze Středy, čímž je míněno dokončení stavby, zřejmě nepřetržitě pokračující od doby biskupa Bruna ze Šaumburku,²⁰ ale také přestavba biskupského domu u kostela biskupem Václavem Králíkem z Buřenic (1413-1416).²¹

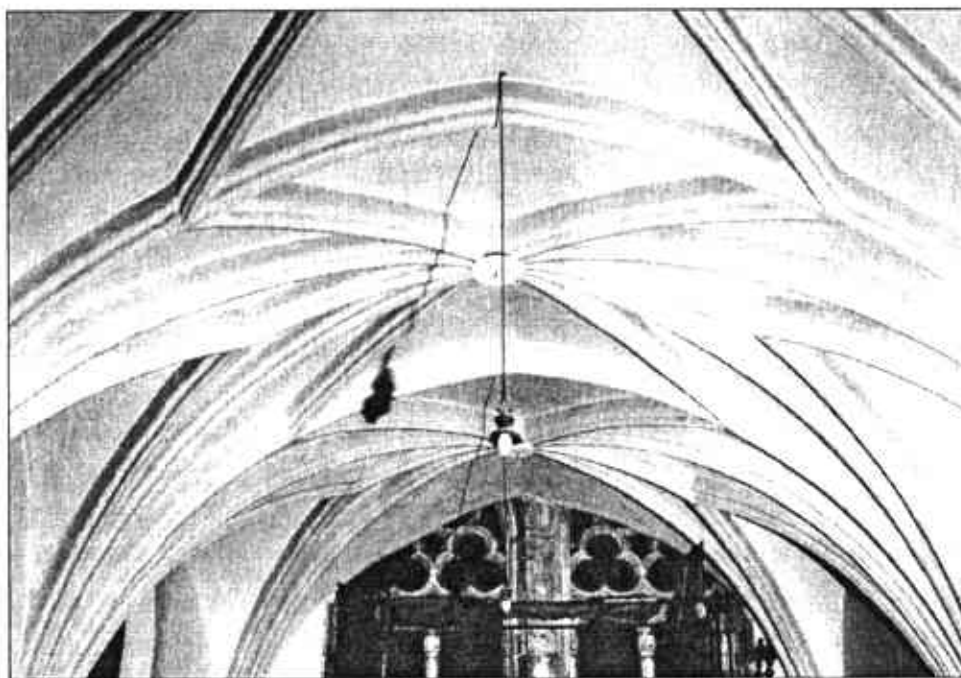
V souvislosti s přestavbou východního křídla v přízemí na prostory sakristií jsou důležité mj. informace o postavení vikářského sboru v 15. století, který byl tehdy povýšen na bratrstvo, jemuž byly v letech 1496-1514 propůjčeny odpustky pro návštěvníky kostela.²² Jako zajímavost lze také uvést připomínanou existenci nedochované exteriérové, blíže nedatované malby se zobrazením sv. Václava na ploše v místech tehdy zcela zazděného románského okna na severním průčelí křídla.²³

Ve starší literatuře je vikářská gotická sakristie ojediněle řazena zcela mylně do 13. století²⁴ nebo jsou klenby zařazeny pouze obecněji jako pozdně gotické.²⁵ Mladší práce řadí klenby do doby po roce 1500²⁶ a nejpresněji publikace J. V. Musila a stat. I. Hlobila²⁷ do osmdesátých let 15. století. Posledně jmenovaná práce uvedla i přesnější zařazení hvězdových kleneb ke klenbám lámaného slohu a upozornila na podobnost klenebního obrazce místnosti nad vikářskou sakristií se schématem závěru středního chóru presbytáře kostela sv. Mořice v Olomouci z roku 1483, stejně jako dosud nejpodrobnější hypotetickou rekonstrukci osudů stavby východního křídla od doby jeho vzniku až po pozdně gotickou přestavbu v osmdesátých letech 15. století.

Publikovaná díla také v několika případech pojednávají o úpravách dómu za biskupa Stanislava Thurza (1497-1540), který na úpravy vypsál odpustky²⁸ a roku 1515 žádal krále o povolení výstavby nového presbytáře. Někteří autoři soudí, že nový presbytář byl skutečně postaven,²⁹ jiní, že byl pouze založen.³⁰ Vzhledem k do-

chované podobě kostela z roku 1593 je však nutno dát za pravdu názoru, že zůstalo jen u úmyslu a k realizaci nedošlo.³¹ Drobné úpravy a zlepšení podoby chrámu, jako je např. pořízení sochy patrona kostela, jsou ale přesto doloženy.³²

K pozdějším osudům prostor nad sakristiemi je zmiňováno přemístění kapitulního archivu po požáru věží kostela roku 1803 do místnosti nad nynější domskou sakristií, která od starodávna bývala knihovnou a „*libraria slula*“.³³ Také jsou známy údaje o úpravách východního křídla se sakristiemi za arcibiskupa Fürstenberka - roku 1864 byly „*bývalá domská bibliotéka a archiv nad vikářskou sakristií*“ upraveny na zimní kůr, opraveny schody, zřízena kamna k ohřevu kůru a částečně zazděno okno nad vchodem do sakristie.³⁴

Obr. 2. Pohled na klenbu místnosti nad vikářskou sakristií směrem k severní chrámové lodi.

Současný stav bádání lze po terénním průzkumu a zaměření prostor shrnout následujícím způsobem. Ve východním křídle někdejšího románského komplexu budov na severní straně katedrály sv. Václava se jak v přízemí, tak v prvním patře zachovaly prostory s pozdně gotickými klenbami.

V přízemí se jedná o místnost vikářské sakristie obdélného půdorysu se sít'ovou žebrovou klenbou švábského typu. Klenba je tvořena sítí dvou, s mírnými nepravidelnostmi diagonálně probíhajících čtveřic žebíru hruškového profilu. Žebra vybíhají přímo ze stěn bez konzol, na podélných stranách se dvojice žebíru v náběhu kříží. Na dvou místech křížení žebíru v centru klenebního obrazce ve vrcholu klenby jsou umístěny dva kruhové svorníky. Jižněji umístěný svorník nese plastický kolčí štítek se znakem olomouckého biskupství, užívaný od dob biskupa Bruna ze Schauenburgu. Původním znakem biskupství byl červený štít se šesti stříbrnými kužely, nahoře čtyřmi a dvěma dole. Pozdější přemalbou však byla barevnost znaku na svorníku obrácena. Přemalován byl i štítek na severněji umístěném svorníku, který dnes nese znak olomoucké kapituly v podobě vzniklé až v 17. století.

Pravděpodobná pozdně gotická úprava místnosti severně od vikářské sakristie, dnes součásti kanovnické sakristie, byla setřena při jejím rozšíření v roce 1737.

V patře mají pozdně gotickou hvězdovou klenbu lámaného slohu oba zde situované prostory. Místnost nad vikářskou sakristií, přístupná schodištěm vedoucím z kanovnické sakristie, má obdélný půdorys s okoseným jihovýchodním nárožím. Obrazec její žebrové klenby vychází ze schématu vnitřně členěných šesticípých hvězd. Žebra klínového profilu vybíhají ve svazcích přímo ze stěn. V místech jejich křížení ve vrcholu klenby jsou tři svorníky - střední s plastickým rozetovým motivem, oba krajní s plochým symetrickým šitkem.

Čtvercová místnost severně od tohoto prostoru, vzájemně s ním propojená vstupem v dělicí zdi, má jediné klenební pole s obrazcem čtyřcípé hvězdy. Kruhový svorník ve vrcholu nese symetrický šítek s původním znakem olomouckého biskupství, ovšem opět s obrácenou barevností po druhotné přemalbě. Hrušková žebra klenby vybíhají jednotlivě přímo ze zdi v nárožích místnosti a v blízkosti náběhu se vzájemně v trojicích kříží. Vikářská sakristie i místnost nad ní mají ve východní stěně trojici gotických oken s lomeným obloukem a v patře i s jeptiškou, severní místnost v patře je osvětlována dvojicemi později upravovaných obdélných okenních otvorů v západní a severní stěně, umístěných v nikách se segmenťovými či půlkruhovými záklenky.

Východní křídlo někdejšího komplexu staveb na severní straně chrámu má dlouhou a bohatou historii. Bylo postaveno k roku 1141 jako jednopatrové společné obydlí kanovníků a svatováclavské kapituly, založené biskupem Jindřichem Zdíkem, v sousedství ve stejné době budovaného biskupského paláce.

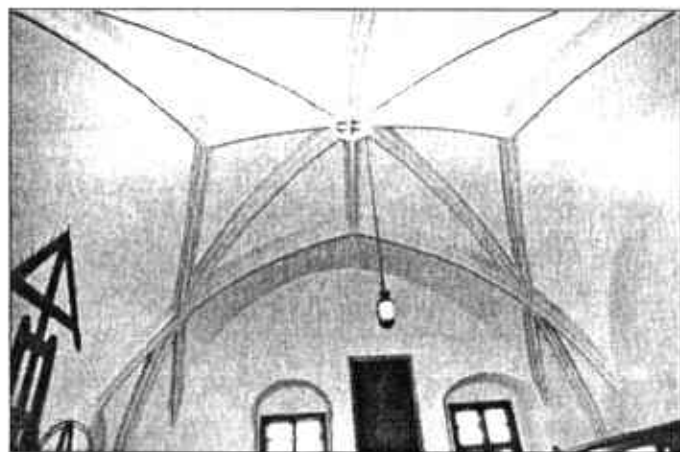
Po rozpadu společného života kapituly před koncem 12. století a požáru domu roku 1204 jej přestavěl biskup Robert pravděpodobně na své sídlo, přičemž budovu celkově zvýšil o další podlaží (někdejší biskupský palác pak sloužil pro účely katedrální školy). Úpravy lze předpokládat i po dalších požárech domu v roce 1265 a zejména roku 1380, kdy vyhořel i biskupský dům.

Oprava biskupského domu, „*ležícího z poloviny vzadu za kostelem*“ je doložena za biskupa Václava Králíka z Buřenic (1413-1416).

Ze starších stavebních etap se zachovaly některé architektonické detaily - např. trojdílné románské okno v patře kruhové románské okno v přízemí severního

průčelí nebo lomený portálek z doby biskupa Roberta (1201-1235) v dnešním půdním prostoru.

Pozdně gotická přestavba v osmdesátých letech 15. století znamenala změnu výšky pater křídla a jeho úpravu na dvoupodlažní. Přestavba probíhala patrně po roce 1484, kdy se (dva roky po smrti předchozího biskupa Tasa z Boskovic a Černé hory) stal administrátorem olomouckého biskupství rodák z Prostějova, varadinský biskup Jan Filipec. Jan Filipec se jako stavebník an-

Obr. 3. Pohled na klenbu a záklenky okenních nik v místnosti nad částí kanovnické sakristie.

gažoval i na jiných objektech v majetku biskupství, např. na mírovském hradě a ve Vyškově. Jsou zachovány dokonce zprávy o Filipcem vystavěném olomouckém paláci. Časovému zařazení do doby po roce 1484 nebrání ani slohová analýza kleneb, a to jak síťové klenby švábského typu v přízemí, tak hvězdových kleneb lámaného slohu, z nichž zejména klenba obdélné místnosti má blízko například ke schématu Stettheimerových šestipýchlých hvězd v Landshutu a Burghausenu. V této souvislosti není bez zajímavosti, že v Olomouci působil v osmdesátých letech 15. století mistr, obeznámený jak se soudobou tvorbou ve Švábsku, tak s prací mistrů burghausenských a nepochybně i Stettheimerovou tvorbou. Byl jím architekt, který projektoval olomouckou radniční kapli sv. Jeronýma (1488), za nějž snad lze hypoteticky považovat Jakuba z Landshutu, pozdějšího stavitele štrasburské katedrály. (K radniční kapli měl blízký vztah olomoucký kanovník Zikmund ze Švábenic jakožto donátor stavby i biskup Jan Filipec, který ji roku 1491 vysvětil). Uvedené okolnosti mohou naznačovat skutečnost, že mistr radniční kaple se mohl podílet i na návrhu přestavby pozdně gotických dómských sakristií a prostor nad nimi.

Poznámky

- 1 např. W o l n y, G.: Die Markgrafschaft Mähren. IV. Band. Brünn 1839, s. 73; Š e m b e r a, A. V.: Město Holomouc. Poutník. Časopis obrázkový pro každého 2, 1847, s. 260; B r a n d l, V.: Die Gründung der St. Wenzelkirche in Olmütz. Mittheilungen der k. k. Mähr. - Schles. Ges. zur Beförderung des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde in - Brünn 40, 1860. Příl. Notizen - Blatt der hist. - statist. Sec., Nr. 3, s. 20; - S e g e n s c h m i d t, F.: Die Domkirche und der Kreuzgang mit den Überresten der alten Herzogsburg zu Olmütz. MCC XVI, 1871, s. 142; S m e t a n a, R.: Průvodce památkami v Olomouci. Olomouc 1948, s. 13.
- 2 např. P o j s l, M.: Přemyslovský palác v Olomouci ve světle nových objevů. Památky a příroda 5, 1980, s. 579; M e r h a u t o v á, A.: Kolomouckému kapitulnímu domu. AH 11, 1986, s. 90; D u r d í k, T. - B o l i n a, P.: Několik poznámek k dispozici olomouckého hradu. AH 11, 1986, s. 97.
- 3 R e i c h e r t o v á, K.: Přemyslovský hrad a předhradí v Olomouci. Archeologické rozhledy I, 1949, s. 63; M e n c l o v á, D.: O středověkém opevnění našich měst. ZPP 10, 1950, s. 205; K o n e č n ý, L.: Glosy k olomouckým otázkám. AH 11, 1986, s. 103 ad.
- 4 např. W o l n y, G.: Die Markgrafschaft Mähren. IV. Band. Brünn 1839, s. 73; Š e m b e r a, A. V.: Město Holomouc. Poutník. Časopis obrázkový pro každého 2, 1847, s. 260; W o l n y, G.: Kirchliche Topographie von Mähren. Olmützer Erzdiocese. I. Band. Brünn 1855, s. 163 a 165; S e g e n s c h m i d t, F.: Die Domkirche und Kreuzgang mit den Überresten der alten Herzogsburg zu Olmütz. MCC XVI, 1871, s. 142; H u d e c z e k, R. J.: Geschichte der Kirchen der königlichen Hauptstadt Olmütz. Olmütz 1907, s. 46 - 47; B o l e k, F.: Katolické kostely a kaple v Olomouci. Olomouc 1936, s. 8; B a r t o š, J. a kol.: Malé dějiny Olomouce. Ostrava 1972, s. 24-25 a 42; G a j a, V. - Z l á m a l, B.: Katalog moravských biskupů, arcibiskupů a kapitul staré i nové doby. Olomouc 1977.
- 5 Š e m b e r a, A. V.: Město Holomouc. Poutník. Časopis obrázkový pro každého 2, 1847, s. 260.
- 6 B o l e k, F.: Katolické kostely a kaple v Olomouci. Olomouc 1936, s. 19.
- 7 K r á č m e r, M.: Dějiny metropolitního chrámu sv. Václava v Olomouci. Olomouc 1887, s. 83-84.
- 8 K r á č m e r, M.: Dějiny metropolitního chrámu sv. Václava v Olomouci. Olomouc 1887,

- s. 97; K o u ř í l, M.: Požár olomouckého domu roku 1803 a kapitulní archiv. HOI VI. Olomouc 1987, s. 125, 127-128.
- 9 H l o b í l, I. - M i c h n a, P. - T o g n e r, M.: Olomouc. Praha 1984, s. 58.
 - 10 H l o b í l, I.: Nejstarší budova knihovny v Olomouci. VVM XXXII, 1980, s. 209.
 - 11 např. K r á č m e r, M.: Dějiny metropolitního chrámu sv. Václava v Olomouci. Olomouc 1887, s. 17.
 - 12 např. R e i c h e r t o v á, K.: Přemyslovský hrad a předhradí v Olomouci.
 - 13 Např. P o j s l, M.: Přemyslovský palác v Olomouci ve světle nových objevů. Památky a příroda 5, 1980, s. 579; M e r h a u t o v á, A.: K olomouckému kapitulnímu domu. AH 11, 1986, s. 87-94.
 - 14 R i c h t e r, V.: Raněstředověká Olomouc. Praha - Brno 1959, s. 97-98.
 - 15 M a c h y t k a, L.: Kapitoly ze stavební historie Olomouce, část 5. Národní kulturní památka - Přemyslovský palác v Olomouci. Kdy - kde - co v olomoucké kultuře, květen 1964, s. 8.
 - 16 H l o b í l, I. - M i c h n a, P. - T o g n e r, M.: Olomouc. Praha 1984, s. 39.
 - 17 M i c h n a, P. - P o j s l, M.: Románský palác na olomouckém hradě. Brno 1988, s. 202.
 - 18 S o k o l, J. - P e c h o v á, O.: Příprava stavebních úprav Přemyslovského paláce v Olomouci. ZPP XXV, 1965, s. 161-170.
 - 19 G r a č k a, V.: K nálezu profilu na gotickém portálu v areálu Přemyslovského paláce v Olomouci. ZVMO, 1981, s. 31-33.
 - 20 např. K r á č m e r, M.: Dějiny metropolitního chrámu sv. Václava v Olomouci. Olomouc 1887, s. 49-50; L í b a l, D. - E l i á š, J. O. - M u k, J.: Olomouc hrad. Stavebně historický průzkum hradeb. Praha, prosinec 1972, s. 12 a 30-31.
 - 21 např. K r á č m e r, M.: Dějiny metropolitního chrámu sv. Václava v Olomouci. Olomouc 1887, s. 62; L í b a l, D. - E l i á š, J. O. - M u k, J.: Olomouc hrad. Stavebně historický průzkum hradeb. Praha, prosinec 1972, s. 12; M u s í l, J. V.: Dům sv. Václava. Metropolitní katedrála v Olomouci. Olomouc 1992, s. 24.
 - 22 G a j a, V. - Z l á m a l, B.: Katalog moravských biskupů, arcibiskupů a kapitul staré i nové doby. Olomouc 1977, s. 122.
 - 23 K r á č m e r, M.: Dějiny metropolitního chrámu sv. Václava v Olomouci. Olomouc 1887, s. 26.
 - 24 B o l e k, F.: Katolické kostely a kaple v Olomouci. Olomouc 1936, s. 19.
 - 25 R i c h t e r, V.: Raněstředověká Olomouc. Praha - Brno 1959, s. 98; S o k o l, J. - P e c h o v á, O.: Příprava stavebních úprav Přemyslovského paláce v Olomouci. ZPP XXV, 1965, s. 164.
 - 26 Z l á m a l, B.: Průvodce metropolitním chrámem sv. Václava v Olomouci. Olomouc 1977.
 - 27 M u s í l, J. V.: Dům sv. Václava. Metropolitní katedrála v Olomouci. Olomouc 1992, s. 41-42; H l o b í l, J. - M i c h n a, P. - T o g n e r, M.: Olomouc. Praha 1984, s. 58.
 - 28 W o l n y, G.: Kirchliche Topographie von Mähren. Olmützer Erzdiocese. I. Band. Brünn 1855, s. 166; P r o k o p, A.: Die Markgrafschaft Mähren in kunstgeschichtlicher Beziehung I. - IV. Wien 1904, s. 581.
 - 29 K r á č m e r, M.: Dějiny metropolitního chrámu sv. Václava v Olomouci. Olomouc 1887, s. 64-65; P r o k o p, A.: Die Markgrafschaft Mähren in kunstgeschichtlicher Beziehung I. - IV. Wien 1904, s. 326, K a c h n í k, J.: Olomoucký metropolitní chrám sv. Václava. Napsáno k osmistému výročí dobudování a posvěcení. Olomouc 1931, s. 16; B o l e k, F.: Katolické kostely a kaple v Olomouci. Olomouc 1936, s. 8; S m e t a n a, R.: Průvodce památkami v Olomouci. Olomouc 1948, s. 13; Z l á m a l, B.: Průvodce metropolitním chrámem sv. Václava v Olomouci. Olomouc 1977.
 - 30 R i c h t e r, V.: Raněstředověká Olomouc. Praha - Brno 1959, s. 155.
 - 31 H l o b í l, I. - M i c h n a, P. - T o g n e r, M.: Olomouc. Praha 1984, s. 67.
 - 32 H l o b í l, I.: K datování a provenienci pozdně gotické sochy sv. Václava ve Vlastivědném ústavu v Olomouci. ZVMO, 1973, č. 160, s. 40.

- 33 Kráčeř, M.: Dějiny metropolitního chrámu sv. Václava v Olomouci. Olomouc 1887, s. 97.
- 34 Kráčeř, M.: Dějiny metropolitního chrámu sv. Václava v Olomouci. Olomouc 1887, s. 103-104.

Literatura

- Bartoš, J. a kol.: Malé dějiny Olomouce. Ostrava 1972.
- Bistřický, J. - Pojsl, M.: Sborník k 850. výročí posvěcení katedrály sv. Václava v Olomouci. Olomouc 1982.
- Bistřický, J.: Na okraj glos k olomouckým otázkám. AH 11, 1986, s. 111-115.
- Bistřický, J. - Dohnal, V. - Hlobil, I. - Pojsl, M. - Rozehnal, A. - Štůl, J.: Přemyslovský palác I. - II. 1988.
- Bolek, F.: Katolické kostely a kaple v Olomouci. Olomouc 1936.
- Brandl, V.: Die Gründung der St. Wenzelkirche in Ohmütz. Mittheilungen der k. k. Mähr. - Schles. Ges. zur Beförderung des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde in Brünn 40, 1860. Pril. Notizen - Blatt der hist. - statist. Sec., Nr. 3, s. 19-20.
- Breitenbacher, A.: Oprava olomouckého domu biskupem Stanislavem II. Pavlovským (1579 -1598). Zvláštní otisk z ČMMZ. Brno 1917.
- Burian, V.: Ikonografie Olomouce do r. 1900. SKVMO IV, 1956 - 1958, s. 371-415.
- Burian, V.: Olomouc ve fotografii 19. století. Ikonografie Olomouce do roku 1900, II. Olomouc 1973.
- Burian, V.: Olomoucké pohlednice z 19. století. Ikonografie Olomouce do roku 1900, III. Olomouc (KVM, společenské vědy - práce č. 31) 1981.
- Burian, V.: Terče olomouckých ostrořelců. Olomouc 1982.
- Burian, V.: Ikonografie Olomouce do roku 1900 (IV. část s dodatky). PÚOI 1992. Olomouc 1993, s. 67-82.
- Dombaui in Olmütz. Mittheilungen des Mähr. Gewerbe - Museums in Brünn 2, 1885, Nr. 35, s. 2.
- Durdík, T. - Bolina, P.: Několik poznámek k dispozici olomouckého hradu. AH 11, 1986, s. 95-101.
- Dvořák, J.: Horninový materiál středověkých staveb v Olomouci. PÚOI 1995. Olomouc 1996, s. 71-78.
- Dýmal, L.: Stavitelé olomoucké katedrály. Katolické noviny, 1977, č. 50.
- Gaj, V. - Zlámal, B.: Katalog moravských biskupů, arcibiskupů a kapitul staré i nové doby. Olomouc 1977.
- Gračka, V.: K nálezu profilu na gotickém portálu v areálu Přemyslovského paláce v Olomouci. ZVMO, 1981, č. 214, s. 31-33.
- Hlobil, I.: K datování a provenienci pozdně gotické sochy sv. Václava ve Vlastivědném ústavu v Olomouci. ZVMO, 1973, č. 160, s. 39-41.
- Hlobil, I.: Odkrytí románského zdiva v jižní věži západního průčelí domu sv. Václava v Olomouci. U 21, 1973, s. 348 -349.
- Hlobil, I.: Nejstarší budova knihovny v Olomouci. VVM XXXII, 1980, s. 207-210.
- Hlobil, I.: K vývoji a současnému stavu poznání Přemyslovského paláce v Olomouci. Umění XXXII, 1984, s. 193-205.
- Hlobil, I. - Michna, P. - Tognér, M.: Olomouc. Praha 1984.
- Hosák, L.: Historický mistopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960. Úvodní svazek. Ostrava 1967.
- Hudeček, R. J.: Geschichte der Kirchen der königlichen Hauptstadt Olmütz. Olmütz 1907.
- Chadřaba, R.: K dějinám olomouckého domu za renesance. SPPSM 2. Ostrava 1973, s. 43-70.

- K a c h n í k, J.: Die Metropolitankirche zu St. Wenzel in Olmütz. Verf. zur Feier des 800. Jahrestages seiner Erbauung und Einweihung. Olmütz 1931.
- K a c h n í k, J.: Olomoucký metropolitní chrám sv. Václava. Napsáno k osmistému výročí dobovování a posvěcení. Olomouc 1931.
- K a c h n í k, J.: 800 let dómské kapituly olomoucké. Olomouc 1931.
- K o n e č n ý, L.: Glosy k olomouckým otázkám. AH 11, 1986, s. 103-109.
- K o u ř í l, M.: Požár olomouckého domu roku 1803 a kapitulní archiv. HOI VI. Olomouc 1987, s. 123-129.
- K r á č m e r, M.: Dějiny metropolitního chrámu sv. Václava v Olomouci. Olomouc 1887.
- K r a m á ř, J.: Olomouc, královské hlavní město Moravy. Olomouc 1881.
- K š í r, J.: Nejstarší zděná hradba kolem olomouckého domu. ZPP XXX, 1970, s. 193-203.
- L í b a l, D. - E l i á š, J. O. - M u k, J.: Olomouc hrad. Stavebně historický průzkum hradb. Praha, prosinec 1972.
- L o u d a, J.: Moravská církevní heraldika. Znaký olomouckého biskupství a arcibiskupství, olomouckých biskupů a arcibiskupů. Olomouc 1977.
- M a c h y t k a, L.: Kapitoly ze stavební historie Olomouce, část 5. Národní kulturní památka Přemyslovský palác v Olomouci. Kdy - kde - co v olomoucké kultuře, květen 1964, s. 7-8.
- M e n c l o v á, D.: O středověkém opevnění našich měst. ZPP 10, 1950, s. 193-221.
- M e r h a u t o v á - L í v o r o v á A.: K posláni a datování budovy na severní straně svatováclavské baziliky v Olomouci. HOI I. AUPO, facultas philosophica, ph. - aesthetica 5, 1979, s. 67-69.
- M e r h a u t o v á, A.: K olomouckému kapitulnímu domu. AH 11, 1986, s. 87-94.
- M i c h n a, P. - P o j s l, M.: Románský palác na olomouckém hradě. Brno 1988.
- M i c h n a, P. - P o j s l, M.: Poznámky k přestavbám katedrály sv. Václava v Olomouci ve 13. století. VVM 40, 1988, s. 65-72.
- M u s í l, J. V.: Dům sv. Václava. Metropolitní katedrála v Olomouci (strojopis). Olomouc 1977.
- M u s í l, J. V.: Dům sv. Václava. Metropolitní katedrála v Olomouci. Olomouc 1992.
- N e š p o r, V.: Dějiny Olomouce. Vlastivěda moravská. Brno 1936.
- N o w a k, A. - K a c h n í k, J.: Církevní památky umělecké z Olomouce. Olomouc 1890.
- N o w a k, A.: Katalog der Olmützer geschichtlichen Kunst und Gewerbeausstellung Olmütz. 1888.
- P o j s l, M.: Přemyslovský palác v Olomouci ve světle nových objevů. Památky a příroda 5, 1980, s. 577- 583.
- P o j s l, M.: Přemyslovský knížecí hrad v Olomouci, AH VI. 1981, s. 199-219.
- P o j s l, M.: Nová zjištění při obnově olomoucké katedrály. Památky a příroda 9, 1984, s. 529 - 531.
- P o j s l, M.: Katedrála sv. Václava v Olomouci. Duchovní pastýř 33. Praha 1984, s. 75-77.
- P o j s l, M.: Olomouc. Katedrála sv. Václava. Olomouc 1990.
- P r o k o p, A.: Úpravy u kostela dómského před přestavbou v r. 1883. MCC IX, 1883, s. 105 a 107.
- P r o k o p, A.: Die Markgrafschaft Mähren in kunstgeschichtlicher Beziehung I. - IV. Wien 1904.
- R e i c h e r t o v á, K.: Přemyslovský hrad a předhradí v Olomouci. Archeologické rozhledy I, 1949, s. 60-73.
- R i c h t e r, V.: Raněstředověká Olomouc. Praha - Brno 1959.
- Ř e z a n í n a, D.: Ostatky sv. Kristýna v olomoucké katedrále. Duchovní pastýř 2, 1972, s. 102-106, 123-124, 126. Separát.
- S e g e n s c h m i d t, F.: Die Domkirche und der Kreuzgang mit den Überresten der alten Herzogsburg zu Olmütz. MCC XVI, 1871, s. 142-148.
- S e z n a m nemovitých kulturních památek Olomouce. Olomouc 1996.
- S m e t a n a, R.: Průvodce památkami v Olomouci. Olomouc 1948.
- S m e t a n a, R.: Průvodce památkami v Olomouci. Ostrava 1966.
- S o k o l, J. - P e c h o v á, O.: Příprava stavebních úprav přemyslovského paláce v Olomouci.

ZPP XXV, 1965, s. 161-170.

Státní seznam nemovitých kulturních památek. Okres Olomouc a městská památková rezervace Olomouc. Olomouc 1982.

Steif, M.: Jörg Breu's Fresken in Olmützer Dom. Věstník Zemského muzea v Opavě II. (Sborník k 60. narozeninám E. W. Brauna), 1930, s. 62 n.

Šembera, A. V.: Město Holomouc. Poutník. Časopis obrázkový pro každého 2, 1847, s. 257-262, 292-295.

Šembera, A. V.: Paměti a znamenitosti města Olomouce. Vídeň 1861.

Štulc, J.: Obnova Přemyslovského paláce v Olomouci. ZPP XXXVI, 1976, s. 24 n.

Uhrová, O.: Několik plánů k přestavbám domu v Olomouci. ZPP 9, 1949, seš. 3-4, s. 85-88.

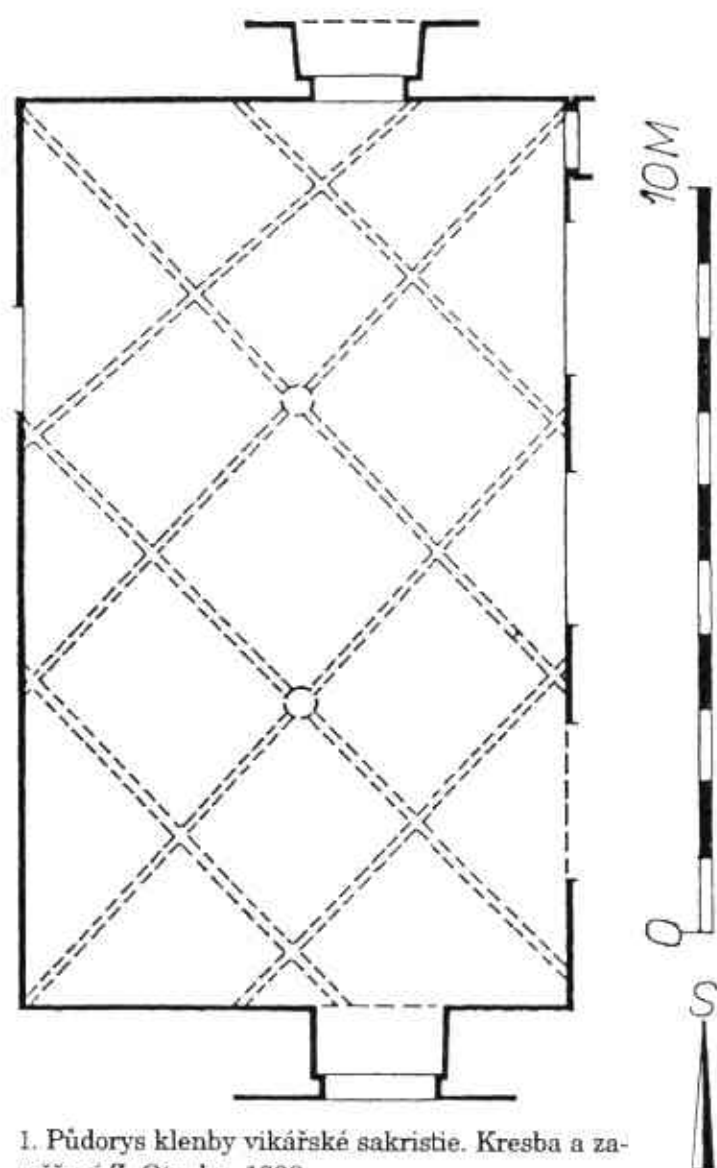
Völkel, R.: Der alte Dom zu Olmütz. MCC XIX, 1893, s. 55-57.

Wolny, G.: Die Markgrafschaft Mähren. IV. Band. Brünn 1839.

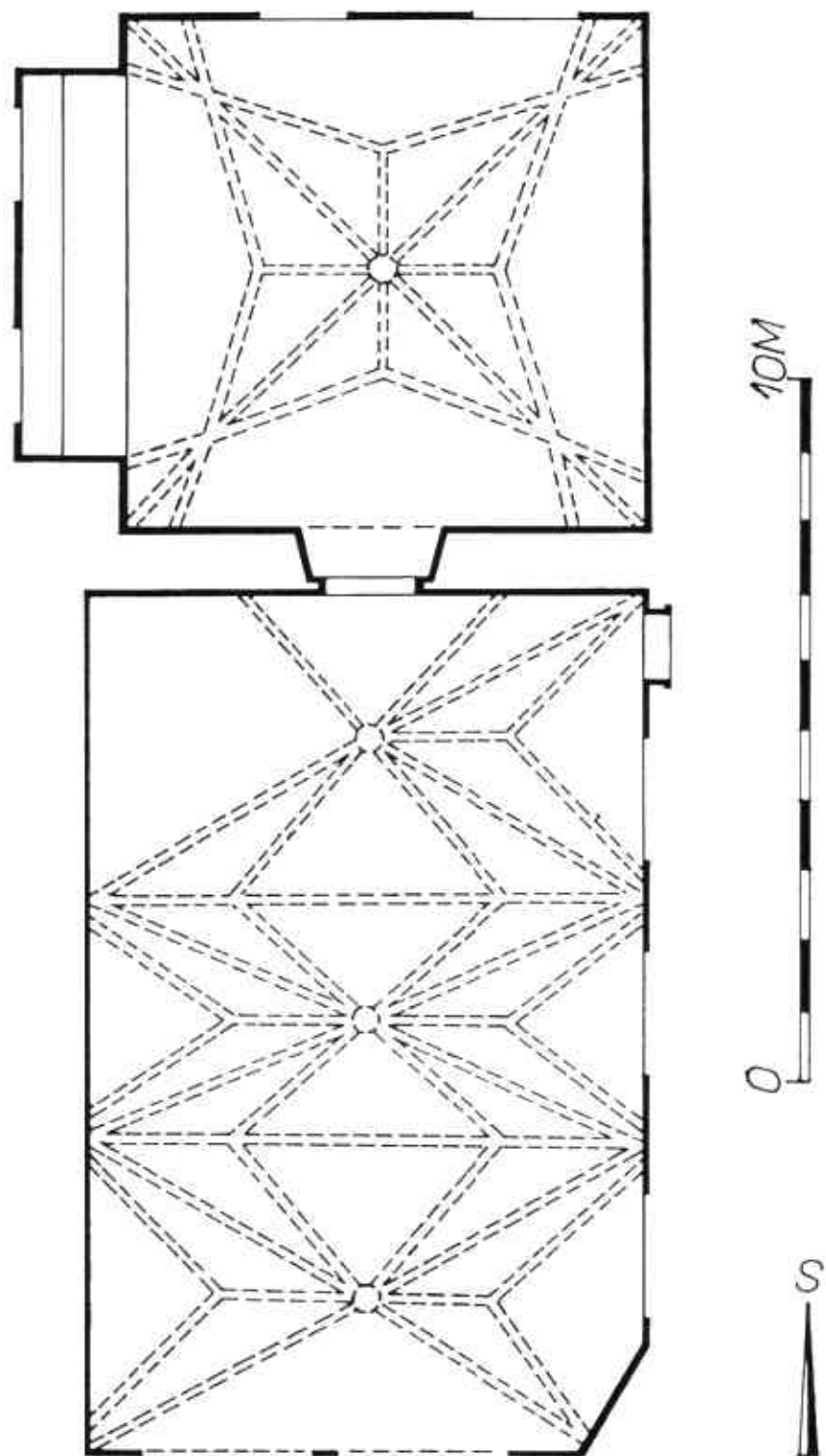
Wolny, G.: Kirchliche Topographie von Mähren. Olmützer Erzdiöcese. I. Band. Brünn 1855.

Zlámal, B.: Průvodce metropolitním chrámem sv. Václava v Olomouci. Olomouc 1977.

Půdorysy

1. Půdorys klenby vikářské sakristie. Kresba a zaměření Z. Otruba, 1998.

2. Půdorys kleneb místností v prvním patře. Kresba a zaměření Z. Otruba, 1998.

Zusammenfassung

Die spätgotische Dom- und Vikarssakristei und die sog. Bibliothek

Die Dominante des olmützer Panoramas, die im Grunde gotische Kathedrale des heiligen Wenzels in Olmütz, ebenso wie das anliegende Gebäude des bischöflichen Palastes, bilden den langjährigen Interessensmittelpunkt in der kunsthistorischen Forschung. Abseits einer ausführlicheren Untersuchung verblieb bisher die Vikarssakristei und die über ihr situierten Räumlichkeiten, die in ihre heutige Form in der Epoche der Spätgotik umgebaut worden waren. Die er-

wählten Räumlichkeiten entstanden im Ostflügel des romanischen Baues des bischöflichen Palastes und der Wohnung der Kanoniker und sind heute baulich der Kathedrale angegliedert.

In der Literatur wurde die Frage der ursprünglichen Ausnutzung der Räumlichkeiten verhältnismäßig umfangreich diskutiert. Von verschiedenen Autoren wurden hypothetisch hierher der Kapitelsaal, das Kanonikerrefektorium, der ursprüngliche Bischofssitz situiert, oder, was als wahrscheinlichste Version gelten kann, befand sich hier der Sitz des Kapitels, der nach dem Brand im Jahre 1204 in die bischöflichen Wohnräume umgebaut worden war, in dem das Kapitel allerdings weiterhin das Erdgeschoß als Sakristei und Kapitelsaal benutzte.

Aus den bisher publizierten Angaben über den Zweck, zu welchem die Räumlichkeiten im ehemaligen Ostflügel des romanischen Palastkomplexes nach dem Verlust der ursprünglichen Funktion benutzt wurden, läßt sich als wichtigstes folgendes erwähnen: A.V. Šembera's Angaben berichten über die Verwendung der Räume über der Sakristei für das Kapitelarchiv und die Bibliothek, sowie ihre frühere Nutzung für die Aufbewahrung der olmützer Landtafeln. Ein wesentlicher Teil des Bücherfonds des Domes war in der Sakristei bereits nach den Verzeichnissen aus den Jahren 1413 und 1430 festgestellt worden. Nach dem Brand der Kirchentürme im Jahre 1803 wurden hierher, in die Räume „über der heutigen Domsakristei, die seit altersher als Bibliothek diente und libraria genannt war“ Dokumente des Kapitelarchivs untergebracht.

Eine wichtige Angabe zur Baugeschichte der untersuchten Räumlichkeiten bildet auch der erwähnte, vom Bischof Václav Králík von Buřenice (1413-1416) durchgeführte Umbau des bischöflichen Hauses bei der Kirche. Als interessant kann auch die erwähnte Existenz der nicht erhaltenen, nicht näher datierten Exterieurmalerei mit Darstellung des heiligen Wenzels auf der Fläche am Ort des zeitweilig gänzlich zugemauerten romanischen Fensters an der Nordfront des Flügels gelten. Die letzten baulichen Instandsetzungen der untersuchten Räumlichkeiten geschahen im Jahre 1864, wo es zur Umgestaltung des Raumes im Stockwerk an Kirchenschiff zum Winterchor kam.

Vom kunsthistorischen Aspekt wurden die spätgotischen Interieurs des ehemaligen Ostflügels des romanischen Baues bisher am genauesten durch die Arbeit I. Hlobil's bewertet. Hier wurden die Sterngewölbe genauer zu Gewölben des gotischen Stils zugeordnet und auf die Ähnlichkeit des Gewölbebildes im Raum über der Vikarssakristei mit dem Schema des Mittelchorabschlusses im Presbyterium der Sankt.Mauritzkirche in Olmütz aus dem Jahre 1483 aufmerksam gemacht.

Der Gegenwärtige Stand der Ermittlungen läßt sich nach der Terrainforschung und nach Ausmessung der Räumlichkeiten in Kürze folgendermaßen zusammenfassen - sowohl im Erdgeschoß als auch im Stockwerk des ehemaligen Gebäudekomplexes sind Räume mit gotischen Gewölben erhalten geblieben. Im Erdgeschoß handelt es sich um den Raum der Vikarssakristei von rechteckigem Grundriß mit Netzgewölbe schwäbischen Typs. Die Rippen entspringen direkt aus den Mauern und besitzen ein birnenförmiges Profil. Zwei Gewölbeschlußsteine sind mit heraldischen Motiven verziert - den allerdings sekundär übermalten Symbolen des olmützer Bistums. Die vermutlich spätgotische Umgestaltung des Raumes nördlich der Vikarssakristei, heute Bestandteil der Kanonikersakristei, wurde bei ihrer Erweiterung im Jahre 1737 verwischt.

Im Stockwerk besitzen beide hier situierten Räumlichkeiten ein spätgotisches Sterngewölbe - der Raum über der Vikarssakristei von rechteckigem Grundriß sowie der quadratische Raum nördlich von dieser Räumlichkeit. Die Gewölbeschlußsteine sind wiederum mit heraldischen Motiven oder Rosetten verziert. Die Rippen haben im rechteckigen Raum ein keilförmiges, im quadratischen Raum ein birnenförmiges Profil, in beiden Fällen entspringen sie direkt den Mauern.

Man darf sagen, daß der Ostflügel des ehemaligen Gebäudekomplexes an der Nordseite des Wenzelsdoms eine lange und reiche Baugeschichte aufweist. Er wurde im Jahre 1141 als gemeinsame Wohnräume für die Kanoniker des Sankt-Wenzelskapitels in Nachbarschaft des zur gleichen Zeit erbauten Bischofspalastes errichtet. Nach Zerfall des gemeinsamen Lebens des Kapitels, vor Ende des 12. Jahrhunderts und nach dem Brand des Domes im Jahre 1204, ließ ihn Bischof Robert wahrscheinlich zu seinem Sitz umbauen, wobei das Gebäude um ein Stockwerk

erhöht wurde. Umgestaltungen lassen sich auch nach weiteren Bränden der Kirche im Jahre 1265 und besonders im Jahre 1380, als auch das bischöfliche Haus niederbrannte, vermuten. Die Instandsetzung des bischöflichen „zur Hälfte hinter der Kirche gelegenen“ Hauses ist aus der Zeit des Bischofs Václav Králík von Buřenice belegt.

Aus älteren Bauetappen sind einige architektonische Details erhalten geblieben - z. B. das dreiteilige romanische Fenster im Erdgeschoß der Nordfront oder das gotische kleine Portal aus der Zeit Bischof Robert's (1201-1235) im heutigen Dachbodenraum.

Der spätgotische Umbau in den achtziger Jahren des 15. Jahrhunderts bedeutete eine Änderung der Stockwerkshöhe und die Umgestaltung zum zweistöckigen Gebäude. Der Umbau verlief vermutlich nach dem Jahr 1484, als zum Administrator des olmützer Bistums der Varadiner Bischof Johann Filipec wurde, der sich auch als Bauherr an einer Reihe weiterer, im Besitz des Bistums befindlicher Objekte engagierte, z. B. an der Burg Mierau (Mírov) und in Wischau (Vyškov). Dieser zeitlichen Einordnung widerspricht nicht einmal die Stilanalyse der Gewölbe und zwar sowohl der Netzgewölbe schwäbischen Typs im Erdgeschoß, als auch der Sterngewölbe gotischen Stils im Stockwerk. Besonders das Gewölbe im rechteckigen Raum im Stockwerk nähert sich zum Beispiel dem Schema der Stettheimer'schen sechszackigen Sterne in Landshut und Burghausen. In diesem Zusammenhang ist es nicht uninteressant, daß in Olmütz in den achtziger Jahren ein Meister wirkte, der nicht allein mit dem zeitgenössischen Schaffen in Schwaben, sondern auch mit der Arbeit der Burghausener Meister und zweifellos auch mit dem Schaffen Stettheimers vertraut war. Es war dies der Architekt, der die olmützer Rathauskapelle des heil. Hieronymus projektiert hatte (1488) und den man hypothetisch für Jakob von Landshut, den späteren Baumeister des Straßburger Doms halten kann. Ein nahes Verhältnis zur Rathauskapelle besaß der olmützer Kanoniker Zigmund von Švábenice als Donator des Baues, sowie der Bischof Johann Filipec, der sie im Jahre 1491 einweihte. Der Meister der Rathauskapelle konnte sich daher auch am Entwurf des Umbaus der spätgotischen Domsakristei und der darüber befindlichen Räumlichkeiten beteiligt haben.

Übersetzt von E. Kokojanová

Nálezy denárových ražeb z mladohradištního pohřebiště v Olomouci - Slavoníně

(Archeologický výzkum lokality U hvězdárny v roce 2000)

Věra Michnová - Marek Kalábek

I. Úvod

Na katastrálním území Slavonína, v polní trati U hvězdárny se v dubnu až červnu roku 2000 uskutečnil záchranný archeologický výzkum na místě nově budované křižovatky dálnice R 35. Lokalita se nachází v těsné blízkosti bývalé olomoucké hvězdárny, nad mělkým údolím obráceným na východ do nivy řeky Moravy, v nadmořské výšce 250 m. Na tomto nalezišti bylo rozpoznáno osídlení z neolitu (kultura s lineární keramikou), eneolitu (kultura kulovitých amfor), mladší doby bronzové (kultura lužických popelnicových polí) a novověku. Důležitý zde byl i objev několika pohřebišť - z pozdního eneolitu (kultura se šňůrovou keramikou), latěnu a raného středověku. Naše stat' se věnuje významnějším nálezům z poslední jmenovaného pohřebiště.

Nekropole je tvořena šedesáti kostrovými hroby rozmístěnými v pěti sevřených řadách a uskupenými do nepravidelného oválu o rozměrech 24 m x 13 m (obr.1). Pohřby se nacházely v mělkých obdélných jamách o velikosti 1,5-2,5 m x 0,8-1,3 m x 0,15-0,5 m, orientovaných Z - V. Náleží slovanskému etniku a jsou datovány do tzv. mladohradištního období, přesněji do 11. století. Nečetná hrobová výbava a způsob uložení skeletů nasvědčují, že tato zřejmě vesnická komunita již běžně praktikovala křesťanskou věrouku.

Obr. 1. Celkový pohled na archeologický výzkum lokality Slavonín - U hvězdárny.

Pro přesné časové zařazení pohřebiště jsou nejdůležitější nálezy sedmi denárových ražeb v hrobových výbavách. Mince byly umístěny v pěti případech u pravé dlaně nebožtíka (H 17, H 30, H 34, H 59, H 64 - viz obr. 2), v jednom případě u levé ruky (H 22) a v jednom případě byla mince nalezena ve středu J okraje hrobové jámy (H 51). Zajímavým byl v této souvislosti nález keramického střepu v podobě nepravidelného terčiku (průměr 30 mm) v jednom z hrobů (H 57). Díky stejnému uložení (u dlaně pravé ruky) jej snad můžeme interpretovat jako neumělou náhražku mince plnící zřejmě stejnou funkci. Kromě denárů se u pohřbených nacházely bronzové, popřípadě stříbrem plátované escvité záušnice a železné nožiky.

II. Soupis hrobů s mincemi a popis numismatického materiálu

Hrob 17

V obdélné jámě se zaoblenými rohy a rovným dnem o rozměrech 2,3 m x 1,15 m x 0,2 m ležel kostrový pohřeb dospělého jedince s orientací Z - V. Dobře dochovaný skelet ležel v natažené poloze s lebkou obrácenou na levém spánku s rukama podél těla a s nohama vedle sebe. Mince byla umístěna u dlaně pravé ruky.

Uhry, Štěpán (997-1038), denár, R I, 1¹

Líc: v hrubém perleveci kříž, který rameny přesahuje do opisového kruhu. V každém z úhlů ramen kříže je umístěna špice, obrácená horním hrotem vně kruhu. Vnější obvodek perličkový.

Opis: S M E B H A N V S T R E

Rub: V hladkém kruhu kříž, přesahující rameny do opisového kruhu. V každém z úhlů ramen umístěna špice obrácená hrotem vně. Vnější obvodek hladký.

Opis: R E T I A I I V I N V S A

Stříbro, max. průměr 17,45 mm, hmotnost 0,80 g.

Stejná varianta mince uherského krále Štěpána (997-1038)² byla téměř před půldruhým deceniem determinována, a to hned ve třinácti exemplářích, i v jedinečném nález z Plumlova.³ Tento depot náleží, co do počtu, mezi jeden z největších dosud dochovaných hromadných nálezů uherských mincí, které byly odkryty jak v Uhrách, tak i mimo hranice Uher.

Mezi pěti exempláři uherských ražeb odkrytými v hrobech na pohřebištích v Dolních Věstonicích na Mikulovsku, Přítlukách na Břeclavsku a Vícemilicích, uvádí tuto variantu denáru i P. Radoměský. Popisuje minci z majetku MZM v Brně, objevenou v kostrovém hrobě č. 81 na pohřebišti ve Vícemilicích, okr. Bučovice.⁴

Mince krále Štěpána z popsanych hrobových nálezů, a konečně i z nálezu plumlovského, představují vždy pouze jeden typ denáru. Varianty můžeme nalézt pouze v opisech. Ze starší literatury, kde však postrádáme bližší popis, nutno pro úplnost připomenout nález obolu, který byl objeven na prsou kostry v jednom ze

třinácti hrobů v trati u Šelešovic na Kroměřížsku.⁵

Že právě tento druh denárů uherského krále Štěpána (typu R I,1) doznal na moravském teritoriu značného rozšíření, dokládá například také depot o 1 500 kusech z Němcic na Kroměřížsku (Nálezy č. 1664), jehož ukrytí se předpokládá před rokem 1061. Z malého zlomku dodnes dochovaného depotu, který v počtu pouhých pětadvaceti kusů je majetkem olomouckého muzea, lze celkem osm kusů přiřadit k variantě mince pocházející ze slavninského pohřebiště.⁶

Vlivu uherských mincí v moravském oběživu, jehož význam je za současného stavu numismatického bádání již nesporný, je posléze připisováno i zavedení metrologicky příbuzných denárů menšího střížku na Moravě, které bylo spojeno s Břetislavovou reformou v polovině 11. století. Po ní následovalo postupné nasycování domácího trhu moravskou knížecí mincovní produkcí. Během dalšího vývoje jsou uherské mince, které na moravském teritoriu již sehrály svoji úlohu, postupně vytlačovány, až z oběživa na území Moravy postupně mizí. Názory na stanovení přesného časového horizontu, kdy k tomuto jevu došlo, se zatím poněkud rozcházejí. J. Šmerda se v souvislosti se zpracováním plumlovského nálezu domnívá, že uherské mince tvořily převažující složku oběživa na Moravě až do 60.-70. let 11. století.⁷ J. Sejbal v kontextu s rozvojem moravského knížecího mincovnictví předpokládá konec oběhu uherských denárů na Moravě již začátkem 60. let 11. století.⁸

Hrob 22

V obdélné jámě se zaoblenými rohy a rovným dnem o rozměrech 1,9 m x 1,2 m x 0,1 m ležel kostrový hrob s orientací Z - V. Nepříliš dobře dochovaný skelet s rozpadlým trupem ležel v natažené poloze s rozpadlou lebkou ve skloněné poloze s rukama podél těla a s nohama vedle sebe. Mince byla nalezena mezi levou rukou a S okrajem hrobové jámy.

Čechy, Spytihněv II. (1055-1061), denár, F VIII, 19; C 330.⁹

Líc: postava zpřima s kopím v pravici.

Opis:

Rub: trůnící postava zpřima s křížkem v pravici, hlava zobrazena zleva. Vnější obvoděk na části mince jemně zoubkovaný.

Opis:

Stříbro, max. průměr 17,45 mm, hmotnost 0,67 g. Okraj vylámaný. Po vnější linii opisu je mince částečně proděravělá.

Dále je denár publikován například : Š 155 a varianta Š 155 b.¹⁰

Denár Spytihněva II. z období jeho knížecí vlády v Čechách je poměrně častou součástí (a to dokonce ve dvanácti podchycených případech) zahraničních hro-

madných nálezů, především z oblastí Německa, Běloruska, Polska a Estonska. Takovýto jev je dozajista možné považovat za nezvratný doklad hospodářské a ekonomické úrovně života země, jejíž mincovní produkce pronikla i do sféry mezinárodního obchodu. Výčet zahraničních depotů z uvedených oblastí, jejichž složkou byl i uvedený Spytihněvův denár, rozšířil v roce 1986 ještě hromadný nález z Use-
domu v Německu, jehož část týkající se bohemik byla publikována teprve nedávno.¹¹

Z domácích nálezů, vedle Čáslavi, Plešivce u Lochovic na Hořicku, a Zbirohu na Rokycansku, nutno připomenout také dva hrobové nálezy - z Vícemilic a Žalan.¹²

Spytihněvův denár nalezený v hrobě č. 22, který řadíme (spolu s dalšími námětově příbuznými exempláři, ať už hrubšího či pouze příbuzného provedení - například typu Š 155 a, 155 b, 156) k českým ražbám knížete, je mimo jiné také jedinečným dokladem velmi úzkého námětového prolinání českých a moravských ražeb. Svědčí o tom mince nalezená při stejném výzkumu slavonínského pohřebiště, a to v hrobě č. 64 (typ C 372, podrobný popis viz dále). Je připisovaná olomouckému knížeti Otovi I. Sličnému, a nese shodou okolností naprosto stejnou symboliku. Líc zobrazuje postavu knížete s kopím, na rubu denáru je vyraženo poprsí s křížkem. Jedná se o kombinaci námětů, která se v tak příbuzném provedení opakuje v olomoucké mincovní produkci opětovně až počátkem 12. století, a sice na ražbách typu C 470 či Š 388 u knížete Oty II. Černého.¹³

Hrob 30

V obdélné jámě se zaoblenými rohy a rovným dnem o rozměrech 2,15 m x 0,8 m x 0,2 m byl odkryt dětský kostrový hrob s orientací Z - V. Špatně dochovaný skelet ležel v natažené poloze. Ze skeletu se dochovaly pouze zlomky lebky a kostra nohou položených vedle sebe. Mince byla umístěna po pravé straně nedochované části trupu.

Morava, Spytihněv (1048-1054), ražba po roce 1050, denár, F VIII, 16; C 327

Lic: v hladkém, nahoře otevřeném kroužku sedící postava panovníka en face, v řasnatém oděvu s praporcem v pravici.

Opis:

Rub: poprsí světce s křížkem zleva.

Opis:

Stříbro, max. průměr 14,35 mm, hmotnost 0,73 g.

Dále je denár publikován například: SNS B IV, 35;¹⁴ Š 315; Ra 9¹⁵

Zdrojem poznání při srovnávání tohoto denáru s materiálem předchozím, nám mohou být tři zahraniční depoty z Německa a Polska, kde však byl tento typ mince zastoupen pouze jako jednotlivina. Tento poměrně vzácný moravský denár olomouc-

ké provenience byl odkryt už dříve i u nás jako hrobový nález, a sice v roce 1914 v Prostějově, kde byla při stavebních pracích podchycena část kostrového pohřebiště.¹⁶

Napojení Moravy na mezinárodní obchodní tepny sehrálo bezesporu svoji podstatnou roli i v jejím vlastním ekonomickém životě. Postupně silící intenzitě obchodního ruchu lze totiž přičíst i zesilující tendence a tlaky které přímo podmínily i rozvoj domácího moravského mincovnictví. Spytihněvovy denáry z období jeho knížecí vlády na Moravě (1048-1054), metrologicky spíše příbuzné ražbám uherským, jsou považovány za nejstarší moravské mince, které byly již zhotovovány na novém váhovém základě. Tímto základem byla moravská hřivna, odhadovaná asi na 210 gramů. Jedná se o zřejmý výsledek Břetislavovy reformy, která je kladena k roku 1050. V praxi je tato změna postihnutelná na moravských denárech, které jsou již raženy menšího střížku o průměru pohybujícím se řádově mezi 15 až 16 mm. Původní hmotnost těchto mincí, činící jeden gram, byla však s postupem doby snižována. Spytihněv ještě jako moravský kníže nechal razit po roce 1050 v Olomouci mince, jejichž lícní strana nesla obraz knížete s praporcem, strana rubní mající v opise jméno patrona sv. Václava, zobrazovala světce s křížkem.¹⁷ Na tuto Spytihněvovu mincovní činnost z období do rozdělení Moravy ve tři správní celky, navázala posléze i rozsáhlá mincovní produkce Olomouckého knížectví, které jako nejvýznamnější a největší na Moravě pak reprezentovaly denárové ražby charakteristické právě jménem svatého Václava ve svých opisech.

Hrob 34

Podchycené rozměry 2,3 m x 1,3 m x 0,2 m. Na této ploše byl odkryt silně strávený denár.

Uhry, Ondřej I. (1046-1060), denár, H 9 varianta ¹⁸

Líc: v hladkém kruhu rovnoramenný kříž s rameny složenými ze tří souběžných linek, které vycházejí ze středového kroužku s tečkou uprostřed. V levém horním a pravém dolním úhlu umístěn malý trojúhelníček, zbývající úhly prázdné.

Opis:

Rub: v hladkém kruhu rovnoramenný kříž, jehož ramena vycházejí ze středového kroužku. V úhlech kříže trojhranné špičky. Vnější obvod hladký. V opise dvojráz.

Opis:

Stříbro, max. průměr 14,85 mm, hmotnost 0,28 g. Silně poškozený, část chybí.

Když v roce 1955 podchytil P. Radoměský necelou stovku moravských hrobů datovaných mincemi, obsahovala více jak 1/3 (konkrétně 36 %) těchto hrobů ražby uherských králů z 11. století.¹⁹ Nejvíce se u hrobových nálezů v moravském prostředí setkáváme s denáry krále Štěpána I. a Ondřeje I. Ojedinělost nálezů mincí Samuela Aby a Petra je úměrná krátkému období vlády těchto panovníků. Min-

covní produkce nástupců Ondřejových ze zahraničních nálezů mizí, a postupně je zřejmé, že se stává ponejvíce prostředkem regionální směny.

Z hrobových nálezů dosud v literatuře popsanych anebo vyobrazených je olomoucké ražbě nejbližší denár z kostrového hrobu odkrytého výzkumem v Koberčicích (okr. Slavkov u Brna). Denár je opatřený stejnými značkami na lící straně mince, které jsou umístěny i ve stejných úhlech kříže.²⁰ Na velké množství at už jednotlivých značek, či jejich kombinací na Ondřejových mincích upozorňuje při popisování depotu z Plumlova J. Šmerda. Jejich účel spatřuje ve snadnějším rozlišování jednotlivých emisí mincí.²¹

Hrob 51

V obdélné jámě se zaoblenými rohy a rovným dnem o rozměrech 2,3 m x 0,9 m x 0,25 m ležel kostrový hrob s orientací Z - V. Špatně dochovaný lidský skelet byl uložen v natažené poloze s lebku zakloněnou obličejovou částí vzhůru, z trupu zůstaly dochovány jen klíční kosti a část obratlů, ruce podél těla, nohy vedle sebe. Mince byla odkryta u středu J okraje hrobové jámy. Na lebce byla nalezena bronzová esovitá záušnice.

Uhry, Ondřej I. (1046-1060), denár, H 9 varianta

Líc: v hladkém kruhu rovnoramenný kříž s rameny složenými ze tří souběžných linek, které vycházejí ze středového kroužku uprostřed s tečkou. V levém dolním úhlu umístěna tečka.

Opis: REX AHDEAS

Rub: v hladkém kruhu rovnoramenný kříž, jehož ramena vycházejí ze středového kroužku. V úhlech kříže jsou vypuncovány trojhranné klinky.

Opis: A HONEIA

Stříbro, max. průměr 14,25 mm, hmotnost 0,37g. Poškozený, chybí část střížku.

V novější literatuře uvádí nález denáru Ondřeje I. z kostrového hrobu na našem území například J. Sejbal.²² Všimá si mince odkryté při výzkumu na sadské výšině vedle mužské kostry. Popisovaný denár nese na lící straně tentokrát v levém dolním a pravém horním úhlu po jednom trojhranném klinku. U mincí Ondřeje I. se setkáváme doslova se záplavou těchto značek umístovaných do lícních obrazů denárů. Najdeme zde kroužek, měsíček, tečku, nebo dvojici teček, trojhranné klinky, obloučky atd. Takto vyražená, lehce rozpoznatelná znamení na Ondřejových mincích měla sloužit k jednoduššímu rozlišení ražeb, respektive jejich emisí. To s největší pravděpodobností velmi úzce souviselo (stejně jako posléze i u moravských denárů) s tzv. „renovatio monetae“, obnovováním mince, ochuzujícím jak zrno, tak stříž, jak se ostatně v této souvislosti vyjádřil i J. Šmerda.

Ten také v plumlovském depotu popsal hned 96 kusů takovýchto mincí. Zařadil

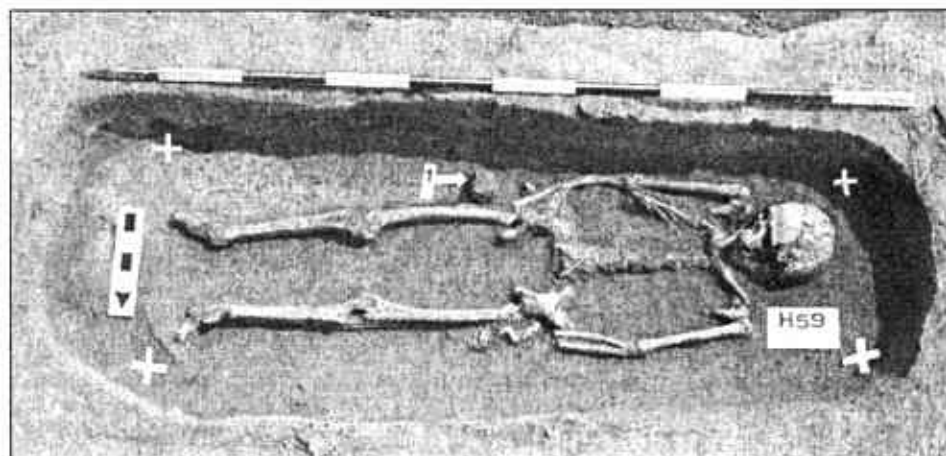
je pod tzv. II. typ ražeb uherského krále Ondřeje I. a jejich průměrnou hmotnost stanovil na 0,558 gramu.²³

Hrob 57

V obdélné jámě se zaoblenými rohy a rovným dnem o rozměrech 1,9 m x 0,8 m x 0,1 m byl odkryt kostrový hrob s orientací Z - V. Dobře dochovaný lidský skelet ležel v natažené poloze s lebkou položenou na pravém spánku, s rukama podél těla a nohama vedle sebe. Keramický střep ve tvaru „denáru“ byl nalezen u pravé ruky.

Hrob 59

V obdélné jámě se zaoblenými rohy a rovným dnem o rozměrech 2,2 m x 0,8 m x 0,25 m byl odkrytý kostrový hrob s orientací Z - V. Špatně dochovaný lidský skelet ležel v natažené poloze s lebkou nachýlenou k pravému spánku, s rukama podél těla a nohama vedle sebe. Mince byla nalezena u pravé ruky. (Obr. 2)

Obr. 2. Kostrový hrob 59. Šipkou a číslicí jedna je označeno místo nálezu denáru olomouckého knížete Oty I. Sličného (1061-1087).

Morava, olomoucký úděl, Ota I. Sličný (1061-1087), denár, F X, 5; C 376

Líc: v perličkovém kruhu prostovlasá hlava s velkým nosem zprava. Vnější obvoděk zoubkovaný.

Opis: OTTO RE X P DEI

Rub: v perličkovém kruhu okřídlené poprsí en face. Vnější obvoděk zoubkovaný.

Opis: WENGE R X P DEI

Stříbro, max. průměr 16,15 mm, hmotnost 0,38 g. Mince je rozlomená, a téměř z celé jedné poloviny po okraji vylámaná.

Dále byl denár publikován například : SNS B V, 49; S I,10;²⁴ Č 19;²⁵ Š 329

O něco málo více než čtvrt století dlouhou vládu Oty I. Sličného v olomouckém údělu reprezentuje v numismatické literatuře celkem deset typů denárů. Tato zdánlivě nepočetná řada však nijak neodporuje skutečnosti, že vláda tohoto olomouckého knížete je považována za dobu vyznačující se poměrně rozsáhlou mincovní činností. Takovýto náhled na mincování olomouckého knížete nebyl však vždy stejný. Ještě v polovině devadesátých let 19. století, kdy již bylo známo celkem 26 různých typů denárů s legendou OTTO DVX v opisech mincí, byly tyto ražby většinou přiřazovány Otovi II. Černému. Až teprve determinace a vyhodnocení materiálu z řady hromadných nálezů přineslo zvrat v nazírání na tuto problematiku, a to také za nemalého přispění I. L. Červinky.²⁶ Patnáct let po zřízení olomouckého biskupství založil Ota I. s manželkou Eufemií „klášter ke cti sv. Štěpána prvomučedníka“ zvaný Hradisko, který byl osazen mnichy z Břevnova. Klášteru, který lze vzhledem k okolnostem rajhradské fundace považovat za první samostatnou řeholní instituci na Moravě,²⁷ byl postoupen, a to ve formě každého desátého denáru, pravidelný výtěžek z mincování.

Denár typu C 376 z kostrového hrobu pohřebiště ve Slavoníně je mimo jiné také přímým dokladem, postihujícím do jakého postavení se v této době dostává křesťanství na Olomoucku. Knížecí podpora křesťanské ideologie, kterou snad ani není nutno komentovat, naprosto vystihuje následující opis umístěný na liciční straně denáru - OTTO SERVVS DEI.

S denárem Oty I. Sličného typu C 376 se mimo hromadných nálezů (Hlína u Ivančic - okr. Rosice, Lidice - okr. Slaný a především Rakvice na Břeclavsku) můžeme setkat v moravském prostředí také v dřívějších dobách v souvislosti s hrobovými nálezy. Nález denáru C 376 byl popsán například v kostrovém hrobě na pohřebišti v Nové Dědině na Kroměřížsku,²⁸ celkem ve třech exemplářích byl objeven při odkrývání hrobů na lokalitě ve Vícemilicích (okr. Bučovice),²⁹ ale nalezen byl i v kostrovém hrobě při výzkumu pohřebiště ve Znojmě.³⁰ V novější numismatické literatuře, podchycující mince z archeologických nálezů, se s ním setkáváme mezi denáry z pohřebiště na sadské výšině, kde je jmenován v souvislosti se šesti hroby.³¹ Vyobrazení uvedená u této poslední jmenované práce, umožňují srovnání, která ukazují, že denár ze slavonínského pohřebiště má, co do rozestavení písmen v opise liciční strany nejbližší k variantě mince objevené v hrobě č. 25/61. Toto srovnání potvrzuje konečně i podoba rubní strany olomouckého denáru, která nese okřídlené poprsí s kratším křídly, stejné jako je tomu u mince z hrobu 25/61.

Hrob 64

V obdélné jámě se zaoblenými rohy a rovným dnem o rozměrech 2,5 m x 1,2 m x 0,3 m ležel kostrový hrob s orientací Z - V. Špatně dochovaný lidský skelet „bez trupu“ se nacházel v natažené poloze s lebkou skloněnou, s rukama podél těla a nohama vedle sebe. Mince byla odkryta u pravé ruky.

Morava, olomoucký úděl, Ota I. Sličný (1061-1087), denár, F X, 2; C 372

Lic: postava panovníka v krátké sukničce en face, v pravici dlouhé kopí, levá ruka opřená v bok. Hlava zasahuje mezi písmo obvodku. Vnější obodek jemně zoubkovaný.

Opis:

Rub: v hladkém kroužku nahoře otevřeném, poprsí zleva, v ruce před sebou drží kříž. Vnější obodek téměř nezatelně jemně zoubkovaný.

Opis:

Stříbro, max. průměr 15,25 mm, hmotnost 0,55 g.

Dále je denár publikován například: S I,9; SNS B V, 45; Č V,15; Š 330

Denár typu C 372 náleží k vzácnějším moravským ražbám. Všimneme-li si ikonografické stránky, je jeho pojetí kombinací symbolu církevní ideologie (rub mince s postavou držící kříž) se symbolem prezentujícím knížecí moc (lic zobrazující stojícího knížete s kopím). Meč, kopí, praporec, ale také štít jsou atributy, se kterými se na moravských denárových ražbách setkáváme ve funkci symbolů zdůrazňujících nejruznější pravomoci knížete. Kníže, zobrazený v celé postavě, sedící na trůně, nebo zachycený pouze částí poprsí či hlavy, má symbolizovat neomezenou moc vládce daného území.

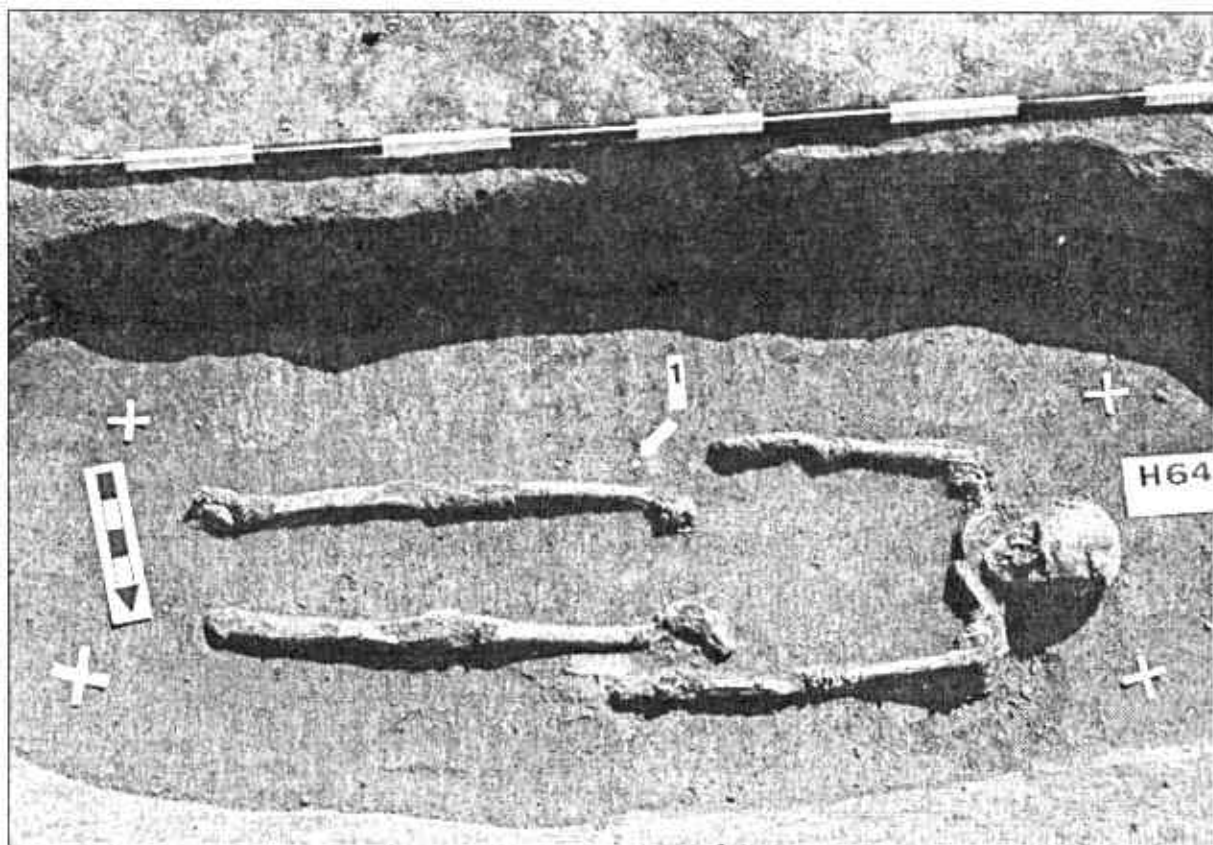
Mince ze slavonínského pohřebiště představuje variantu v literatuře dosud popsaných a vyobrazených denárů typu C 372, a to především díky opisu v lici straně mince, kde jsou písmena ve slově DVX postavena obráceně.

III. Závěr

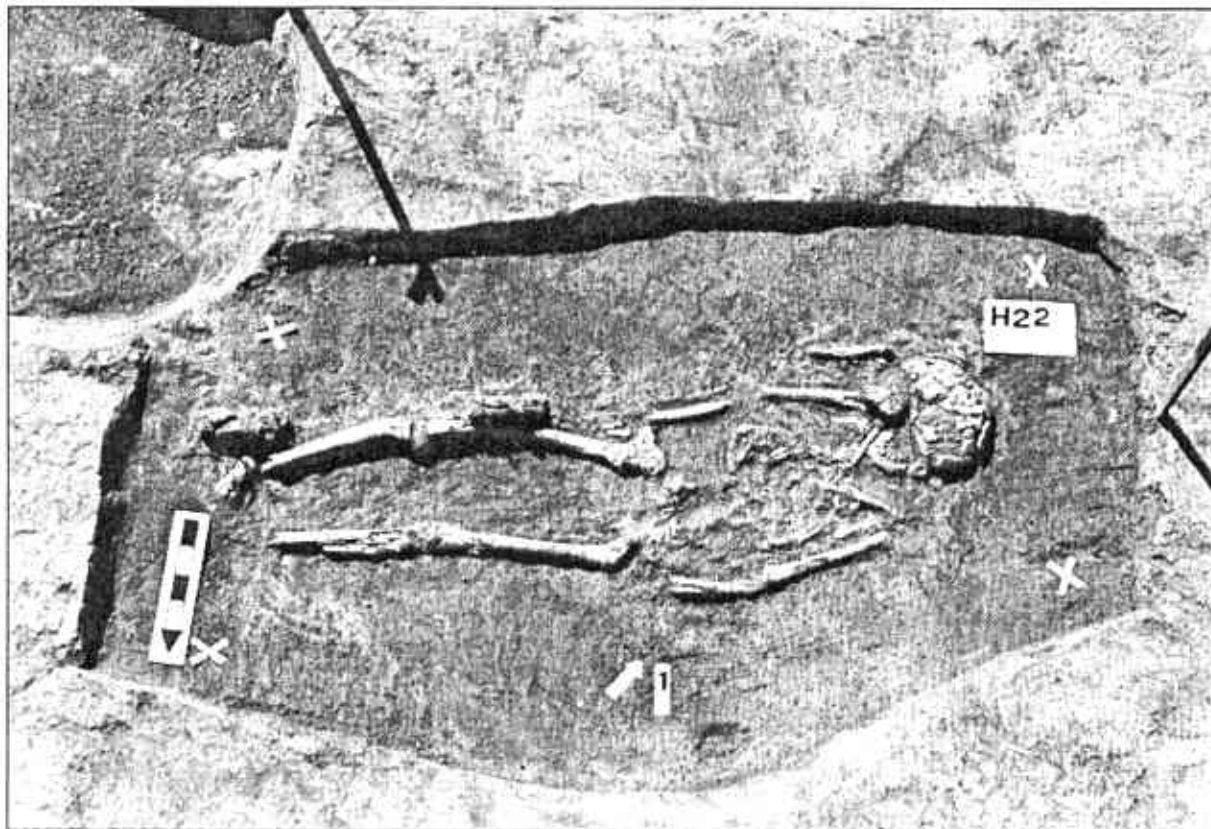
Denárové ražby, které byly odkryty archeologickým výzkumem lokality Slavonín - U hvězdárny, nejenže pomáhají naleziště blíže datovat, ale jsou také důležitým dokladem postihujícím, jaké mince byly v určité době v tomto teritoriu v oběhu. Jako nejstarší mince je na pohřebišti zastoupen denár uherského krále Štěpána (997-1038), typu Réthy I,1. Nejmladší složku v numismatickém materiálu z hrobových nálezů představují dva denáry olomouckého knížete Oty I. Sličného (1061-1087), typu C 372 a C 376.

Mince ze slavonínského pohřebiště nám tak, byť jen v nepatrném vzorku, ilustrují situaci v moravském mincovnictví až téměř do konce 11. století. Hrobové nálezy denárů dokazují, že mince se již stává majetkem širokých vrstev obyvatelstva. Jistěže při zpracovávání této lokality postrádáme onen širší záběr, který umožnilo například studium numismatického materiálu z pohřebiště na sadské výšině velkomoravského Starého Města, či objevení téměř čtyř desítek denárů na pohřebišti v Holubicích.³²

Téměř polovinu mincí z výzkumu lokality Slavonín tvoří ražby uherských králů - Štěpána a Ondřeje. Tato necelá polovina postihuje nejen podíl, ale přímo i význam, který ve své době sehrály uherské mince v oblasti peněžní směny na Moravě. Na rozmach domácí mincovní produkce, který poté následoval, měla nepochybně vliv i ta okolnost, že výnos z ražby mincí byl hnací silou ekonomické a politické moci moravských úředních knížat. Pomineme-li zcela tu skutečnost, že mince byla reprezentantem jejich moci, jako suverénních vládců v dané oblasti.

Obr. 4. Hrob číslo 64. Místo nálezu mince Oty I. Sličného (1061-1087) je označeno šipkou.

Obr. 5. Pohled na odkrytý hrob číslo 22. Denár českého knížete Svyatopluka (1055-1061) se nacházel v blízkosti levé ruky.

- 1 R é t h y, L.: Corpus nummorum Hungariae, Budapest 1898.
- 2 Data u tohoto panovníka jsou v literatuře citována různě. Často se setkáváme také s le-
topočty 1000-1038. Zde je však respektováno až datum korunovace uherského krále Štěpá-
na I. v roce 1000.
- 3 Š m e r d a, J.: Nález z Plumlova. Příspěvek k okěhu uherských mincí v 11. století na Mo-
ravě. In: Denárová měna na Moravě, Brno 1986, s. 307.
- 4 R a d o m ě r s k ý, P.: Obol mrtvých u Slovanů v Čechách a na Moravě. Příspěvek k datová-
ní kostrových hrobů mladší doby hradištní. SNM, sv. IX - A, Praha 1955, s. 74. Uvedeny
jsou i metrologické údaje - průměr 17,5 mm, hmotnost 0,570 gramů.
- 5 Č e r v í n k a, I. L.: Nálezy mincí z Moravy. ČVSMO, XLV, r. 1932, s. 8.
- 6 R e g e s t á ř nálezů mincí ve sbírkách KVMO podle stavu roku 1985, ZKVMO, č. 240, r.
1986, s. 26-28 - však německý nález v olomoucké sbírce neuvádí. Existenci nepatrného
zlomku tohoto depotu ve sbírce muzea v Olomouci bylo možné předpokládat a identifikovat
na základě údajů v soupise nálezů - viz N á l e z y mincí v Čechách, na Moravě a ve Slez-
sku II, Praha 1956, s. 56-57, č. 1664.
- 7 Š m e r d a, J.: o. c., s. 309.
- 8 S e j b a l, J.: Základy peněžního vývoje, Brno 1997, s. 89.
- 9 Odvolání na literaturu : F = F i a l a, Ed.: České denáry, Praha 1895; C = C a c h, Fr.:
Nejstarší mince II, Praha 1972.
- 10 Š = Š m e r d a, J.: Denáry české a moravské, Brno 1996.
- 11 S o b ě t z k y, G.: České mince v novém nález z Usedomu. NL, roč. XLV, č. 5-6, r. 1999,
s. 143-144, čísla mincí 16, 17, 18.
- 12 R a d o m ě r s k ý, P.: o. c., s. 25-26, a s. 36.
- 13 Souběžně s objevem Spytihněvova denáru na archeologickém výzkumu pohřebiště ve Sla-
voníně byla jednomu z olomouckých starožitníků nabídnuta k prodeji mince pocházející z
nálezu v kostrovém hrobě (údajně mimo lokalitu Olomouce). Jedná se o stejný typ mince C
330, která je však mnohem hrubšího provedení než denár odkrytý výzkumem. I tento exem-
plář byl získán do olomoucké muzejní kolekce.
- 14 S b o r n í k I. numismatického symposia 1964, Brno 1966.
- 15 R a d o m ě r s k ý, P.: Olomouc, nejstarší přemyslovská mincovna na Moravě, MNZ, č. 3,
r. 1957, s. 10, typ 9.
- 16 R a d o m ě r s k ý, P.: Obol mrtvých u Slovanů, s. 32, č. 55.
- 17 S e j b a l, J.: Základy peněžního vývoje, s. 89.
- 18 H u s z á r, L.: Münzkatalog Ungarn. Budapest 1979, s. 32.
- 19 R a d o m ě r s k ý, P.: Obol mrtvých u Slovanů, s. 48.
- 20 R a d o m ě r s k ý, P.: o. c., s. 76.
- 21 Š m e r d a, J.: Nález z Plumlova, s. 308.
- 22 S e j b a l, J.: Nálezy denárů z pohřebiště na sadské výšině velkomoravského Starého Měs-
ta. In: Denárová měna na Moravě, Brno 1986, s. 114.
- 23 Š m e r d a, J.: Nález z Plumlova, s. 308.
- 24 Odvolání na literaturu : S = S m o l í k, J.: Denáry úředních knížat na Moravě. Rozpravy
České akademie císaře Fr. Josefa, 5, Praha 1896.
- 25 Č = Č e r v í n k a, I. L.: Denáry úředních knížat moravských. Studie jsou publikovány
průběžně v jednotlivých číslech časopisu ČVSMO, a to v roce 1891, č. 31, s. 103-108; r.
1891, č. 32, s. 137-140; r. 1896, č. 50, s. 67-73; r. 1896, č. 51-52, s. 146-150 (tab. IX); r.
1897, č. 54-55, s. 90-105 (tab. XVI); r. 1898, č. 59-60, s. 122-131; r. 1899, č. 63-64, s. 96-103
(tab. XIII).
- 26 Č e r v í n k a, I. L.: Denáry úředních knížat moravských, ČVSMO, roč. XIII, č. 51-52, s.

148. Stat je pozoruhodná také autorovým poukazováním na význam listiny hradiského kláštera pro numismatické badání.
- 27 M i c h n o v á, V.: Nález brakteátů z kostrového hrobu v Klášteře Hradisku u Olomouce. (Archeologický výzkum 1996), ZVMO, č. 276: r. 1998, s. 9.
- 28 R a d o m ě r s k ý, P.: o. c., s. 31.
- 29 R a d o m ě r s k ý, P.: o. c., s. 35.
- 30 R a d o m ě r s k ý, P.: o. c., s. 37.
- 31 S e j b a l, J.: Nálezy denárů z pohřebiště., s. 105, 115, 117 a s. 119.
- 32 G e i s l e r, M.: Holubice - pohřebiště z mladohradištního období. Fontes archaeologiae Moraviae, sv. XX, Brno 1986, 60 s., XXV tab.

Kresby mincí vyhotovila I. Hradilová.

1

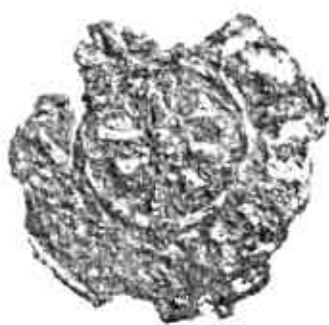
2

3

4

5

6

7

Obr. 3. Denáry z mladohradištního pohřebiště v Olomouci - Slavoníně (zvětšeno). 1 - Uhry, Štěpán (997-1038); 2 - Čechy, Spytihněv II. (1055-1061); 3 - Morava, Spytihněv (1048-1054), ražba po roce 1050; 4 - Uhry, Ondřej I. (1046-1060); 5 - Uhry, Ondřej I. (1046-1060); 6 - Morava, olomoucký úděl, Ota I. Sličný (1061-1087); 7 - Morava, olomoucký úděl, Ota I. Sličný (1061-1087).

Funde von Denarprägungen aus der jüngeren burgwallzeitlichen Begräbnisstätte in Olmütz-Slavonín (Schnobolin)

(Archäologische Ausgrabung des Standorts U hvězdárny im Jahre 2000)

Auf dem Katastralgebiet des Olmützer Stadtteiles, in der Feldflur U hvězdárny, wurde im Verlauf der Monate April bis Juni des Jahres 2000 eine archäologische Rettungsausgrabung vorgenommen. Der Standort ist oberhalb des seichten, nach Osten in die Marchflur gerichteten Tals, 250 m über dem Meeresspiegel situiert. Auf dem Fundort wurden Besiedlungen aus dem Aneolithikum, dem Neolithikum, der jüngeren Bronzezeit und der Neuzeit entdeckt. Einen wichtigen Beitrag der Ausgrabung bildete die Aufdeckung einiger Begräbnisstätten und zwar - aus dem Aneolithikum, aus der Latènezeit und dem frühen Mittelalter. Die Abhandlung ist den Funden numismatischer Natur aus der letztgenannten Begräbnisstätte gewidmet.

Die Nekropole besteht aus sechzig, in fünf zusammengeschlossenen Reihen angeordneten und in ein unregelmäßiges Oval vom Ausmaß 24m x 13m zusammengefügt Skelettgräbern. Die Gräber befanden sich in seichten, rechteckigen Gruben mit der Orientierung W — O. Sie gehören zum slawischen Ethnikum und sind in die sog. jüngere Burgwallzeit, genauer ins 11. Jahrhundert datiert. Die nicht sehr zahlreiche Grabausstattung und die Art der Skelettlagerung bezeugen, daß diese offensichtliche dörfliche Kommunität bereits geläufig die christliche Dogmatik praktiziert hatte. Für eine genaue zeitliche Einordnung sind die Funde von sieben Denarprägungen in den Grabausstattungen am wichtigsten. In fünf Fällen befanden sich die Münzen bei der rechten Hand des Verstorbenen, in einem Fall bei der linken Hand. Eine Münze wurde in der Mitte des südlichen Randes der Grabesgrube aufgedeckt. Außer den Denaren befanden sich bei den Bestatteten bronzene, bzw. mit Silber plattierte s-förmige Ohringe und kleine Eisenmesser.

Die durch die archäologische Grabung des Standorts Slavonín - U hvězdárny aufgedeckten Denarprägungen helfen nicht allein dazu, den Fundort näher datieren zu können, sondern bilden auch ein wichtiges Dokument für die Feststellung, was für Münzen in der betreffenden Zeit in diesem Territorium in Umlauf waren. Als älteste Münze ist in der Begräbnisstätte der Denar des ungarischen Königs Stephan (997-1038) vom Typ Réthy I,1 vertreten. Die Prägungen der ungarischen Könige Stephan und Andreas bilden auch fast die Hälfte der Münzen aus dem Standort. Diese unvollständige Hälfte bestätigt, welche Bedeutung in der betreffenden Zeit den ungarischen Münzen im Geldwechselbereich Mährens zukommt. Den folgenden Aufschwung der heimischen Produktion repräsentieren zwei Prägungen Spytihněv's II. (1055-1061). In einem Fall handelt es sich um die mährische Prägung Spytihněv's aus der Zeitspanne nach dem Jahr 1050, der zweite Denar gehört bereits zu den böhmischen Prägungen dieses Fürsten. Den jüngsten Bestandteil im numismatischen Material aus der Schnoboliner Begräbnisstätte stellen zwei Denare des olmützer Fürsten Otto I. des Anmutigen (1061-1087) dar.

Übersetzt von E. Kokojanová

Nápisy na zaniklých olomouckých zvonech

Leoš Mlčák - Kateřina Mlčáková

Z bohatého fondu zvonů v Olomouci jich podstatná část v průběhu minulých staletí zanikla. Některé zvony byly zničeny při požárech, jiné pukly a byly přelity. Největší ztráty ale způsobily válečné rekvizice za 1. a 2. světové války.

Nápisy na zvonech ode dávna patřily k významným epigrafickým pramenům, protože obsahovaly cenné historické údaje o donátorech, členech městských a obecních rad, kostelních správcích a patronech, farářích, zasvěcení kostelů a posvěcení zvonů, autorech, době a místě vzniku. Nápisy obvykle doplňovala heraldická, ornamentální a figurální výzdoba a plastické linky, vymezující nápisová pole, a obíhající na přechodu k věncům.

Transkripce nápisů a zřídka i jejich kresebná dokumentace, frotáže, fotografie a sádrové odlitky, mnohdy tvoří jediné doklady neodvratně zničených zvonů, které často patřily k významným kampanologickým památkám své doby. V nejstarších dobách se zájemci o tyto nápisy spokojovali pouze s jejich opisy, které byly ale z velké části neúplné a nepřesné. Jejich pořizování značně komplikovala špatná přístupnost zvonů i nesoustavnost zájmu o tuto problematiku.

První soustavnější zájem o nápisy na zvonech se objevuje až v děkanských matrikách a farních inventářích. Obsáhlejší plošné informace přinesly na přelomu 18. a 19. století farní inventáře, které byly pořizovány na příkaz moravsko-slezského gubernia. Úroveň zpracování těchto inventářů je však značně rozdílná a je podmíněna zájmem a vztahem místního faráře a jeho ochotou k ověření dané situace přímo ve věžích. Farní inventáře se staly hlavním pramenem informací k Cerroniho rukopisné práci „Glockeninschriften“ a k moravské církevní topografii Řehoře Volného. Dalším důležitým pramenem jsou farní kroniky, a některé svazky Vlastivědy moravské, které ale často trpí obdobnými nedostatky a nepřesnostmi. Spíše ojedinelé se před první světovou válkou objevují monotematické kampanologické publikace a speciálněji zaměřené časopisecké a novinové články. V Olomouci je příkladem starší kvalitní publikované transkripce nápisů na zvonech kniha Vojtěcha Šembery „Paměti a znamenitosti města Olomouce z roku 1861.“¹

Jen dílčí význam mají k dokumentaci nápisů na zaniklých moravských zvonech topograficky a tematicky zaměřené epigrafické soupisy, prováděné studenty katedry archivnictví brněnské Filosofické fakulty. Soupisy jsou omezeny rokem 1805, mají ale četné chyby v transkripcích a jsou velmi mezerovité.²

Systematicky začala být pozornost zvonům bohužel věnována až v souvislosti s jejich válečnými rekvizicemi. První dobrovolné rekvizice zvonů proběhly už v roce 1915 v rámci tak zvané Vlastenecké sbírky válečných kovů. Za kg čisté mědi byly vypláceny 2K 35h.

V roce 1916 byly dokončeny soupisy všech zvonů v jednotlivých farnostech.

Zvony byly rozděleny do čtyř kategorií. Zvony nepostradatelné byly označeny písmenem C, zvony památkově cenné písmenem D. Ostatní zvony, označené písmeny A a B, měly být vydány k válečným účelům. Před rekvizicí měly být uchráněny především zvony ulité před rokem 1600 a ze zvonů mladších ty, které měly mimořádně kvalitní plastickou výzdobu. Jako konzultant pro posuzování památkové hodnoty zvonů byl pro Moravu určen profesor Ferdinand Harach z Památkového úřadu v Brně.

Protože spotřeba barevných kovů se v průběhu války neustále zvyšovala, byla v roce 1917 provedena druhá, mnohem drastičtější vlna rekvizicí, při níž měly být ve farnostech ponechány, vedle zvonů mimořádné umělecké a historické hodnoty, jen zvony nezbytné k bohoslužebným a signálním účelům a zvony o menším průměru než 25 cm. Rekvizice v severní části olomoucké arcidiecéze prováděl vojenský oddíl z Krakova, v jižní vojenský oddíl z Vídně. K posouzení umělecké a historické hodnoty zvonů byl z pověření vídeňské centrální komise pro umělecké a historické památky pro moravské části olomoucké diecéze jmenován dr. Jan Nevěřil, pro Slezsko dr. Eduard Braun, ředitel Slezského muzea v Opavě.

Velké zvony byly nezřídka rozbíjeny přímo ve věžích, menší byly mnohdy shazovány z věží dolů. Všechny rekvírované zvony byly soustřeďovány na shromaždištích, odkud byly přepravovány do hutí a sléváren. Velké shromaždiště moravských zvonů bylo v Moravské Ostravě. Uplatňováním kritéria absolutního stáří byla rozlita převážná většina hmotnějších zvonů z 19. století, z nichž řada měla vynikající plastickou výzdobu.

V mnoha farnostech se farníci s rekvírovanými zvony loučili jen těžce a poslední zvonění se většinou neobešlo bez tichých protestů a slz. Kromě zvonů byla z kostelů odebírána i měděná krytina, cínové píšťaly z varhan, křtitelnice, cínové svícny, zbylé cínové rakve a měděné tympany.³

Z nařízení památkové péče měly být zvony před vydáním prozkoumány, vyfotografovány a podle možností pořízeny otisky nebo odlitky jejich nápisů. Za rekvírované zvony byla farním úřadům většinou stanovena nepřiměřená finanční náhrada, která byla obvykle ještě převáděna na úpisy 6. válečné půjčky. Už na konci první světové války byly některé rekvírované zvony nahrazovány zvony ocelolitinovými, které byly převážně vyrobeny ve Vítkovických železárnách.⁴

Sotva se podařilo zacelit největší válečné ztráty došlo k novým rekvizicím. Na základě výnosu Zemského úřadu v Brně ze 16. prosince 1941 musely farní úřady do 8 dnů oznámit počet, váhu a stáří svých zvonů. Zvony byly tentokrát rozděleny do tří skupin a na čepcích označeny 10 cm širokým a 20 cm dlouhým zeleným, žlutým a červeným pruhem. Zelenou barvou byly označeny nejmladší zvony, červenou zvony památkově cenné. U rekvírovaných zvonů byla na krečích bílou barvou vyznačena farnost a okres. V ústřední sběrně zvonů byla připojena značka a číslo zvonu.⁵ Vlastní rekvizice proběhly v roce 1942. Odebrané zvony byly soustředěny na pražských Manínách a v Moravské Ostravě. Tady byly fotografovány a z některých pořizovány odlitky významnějších částí jejich plastické výzdoby.

Jelikož spotřeba zvonoviny nebyla tak velká jako za první světové války, zůstalo mnoho zvonů nerozlito a mohlo být po skončení války vráceno na původní místa. Některé z českých a moravských zvonů však zůstaly i po válce na největším evropském shromaždišti zvonů v Hamburku a protože se o ně z různých, později

zejména politických, důvodů nikdo nepřihlásil, byly zbylé zvony později rozděleny německým farnostem.

Za 1. světové války byl dokumentaci zvonů a jejich rozdělováním do čtyř hodnotových kategorií arcibiskupskou konzistoří pověřen dr. Jan Nevěřil, který osobním průzkumem i dotazníkovou akcí shromáždil úctyhodnou a neocenitelnou archivní dokumentaci. Za 2. světové války zajišťoval dokumentaci rekvirovaných zvonů na Památkovém úřadě v Brně Prof. dr. Karel Kühn, kterému v Olomouci asistoval pracovník zdejšího muzea dr. Robert Smetana. Z jejich dokumentace, literatury, diplomových prací a farních inventářů byl sestaven následující katalog nápisů na nedochovaných olomouckých zvonech.⁶

Transkripce nápisů tak, jak je uvádíme v následujícím katalogu, je pravděpodobnou rekonstrukcí původního stavu a vychází z citovaných pramenů a literatury. Zkratky rozvádíme v závorkách podle gramatických pravidel platných pro klasickou latinu a snažíme se je co nejvěrněji interpretovat po obsahové stránce i tam, kde jejich význam není bezpečně jistý. V českých překladech latinských a německých nápisů se pokoušíme maximálně dodržovat jejich dikci, ovšem s přihlédnutím k současnému jazykovému úzu českého jazyka.

Obr. 1. Shromaždiště rekvirovaných zvonů za 2. světové války, foto Památkový ústav v Brně. V popředí hodinový cimbál ze Svatého Kopečka.

KATALOG NÁPISŮ NA NEDOCHOVANÝCH OLOMOUCKÝCH ZVONECH

Farní kostel sv. Václava

1. 1756, „Sv. Jáchym a sv. Anna“, Melchior Schwann z Olomouce, rekvírován v roce 1916

Svatí Jáchymě a Anno orodujte za nás; Svatý Josefe oroduj za zbožnou čeleď, aby ji věčná smrt neuškodila; Ulil Melchior Schwann v Olomouci v roce 1756⁷

Vyvlečka, J.: Zvony na Dómě v Olomouci, Mojžírova Říše, 4, 1940 s. 54

2. 1827, „P. Marie a Sv. Josef“, 75 centnýřů, 4050 kg, Bedřich Seltenhofer, Vídeň, rekvírován v roce 1916

Na čepci: REGEM CUI OMNIA VIVUNT VENITE ADOREMUS, *na krku:* AVE MARIA GRATIA PLENA; ET VERBUM CARO FACTUM EST; SANCTE IOSEPH VIR MARIAE ORA PRO NOBIS; *na věnci:* DESTRUCTAM IGNE A.(NNO) MDCCCIII IUSSU ANTISTITIS RUDOLPHI IN HANC REFUDIT FORMAM FRID.(RICH) SELTENHOFER VIENNAE A.(NNO) D^{no}(OMINI) MDCCCXXVII

Pojďte, klaňme se králi díky kterému je všechno živé; Zdrávas Maria milosti plná; A slovo se stalo Tělem; Svatý Josefe, choti Marie, pros za nás; Ohněm zničený do této podoby z příkazu arcikněze Rudolfa znovu odlil Bedřich Seltenhofer ve Vídni roku 1827

Šembera, A. V.: Paměti a znamenitosti města Olomouce, Vídeň 1861, s. 145; Vyvlečka, J.: Zvony na Dómě v Olomouci, Mojžírova Říše, 4, 1940, s. 53; ZA Olomouc, Pozůstalost dr. Nevěřila, Soupis zvonů, karton 7

3. 1827, „Sv. Kordula a sv. Pavlína“, 930 kg, Bedřich Seltenhofer, Vídeň, rekvírován v roce 1916

Na čepci: OMNIS SPIRITUS LAUDET DOMINUM; *na krku:* S.(ANCTI)S. ECCLESIAE METROPOL.(IS) PATRONIS DICATA; CONGREGATE ILLI SANCTOS EIUS; SANCTA ET SALUTARIS EST COGITATIS PRO DEFUNCTIS EXORARE, *na věnci:* A.(NNO) MDCCCIII INCENDIO DESTRUCTAM ANTISTES RUDOLPHUS PER FRID.(RICH) SELTENHOFER REFUNDI MANDAVIT ANNO D^{no}(OMINI) MDCCCXXVII⁸

At každý duch chválí Hospodina; Posvěcen svatým patronům metropolitního kostela; Shromážděte mu jeho svaté; Svatý a spásný je úmysl modlit se za mrtvé; Zničený požárem v roce 1803 dal přelít v roce 1827 Bedřichem Seltenhoferem arcikněz Rudolf

Šembera, A. V.: Paměti a znamenitosti města Olomouce, Vídeň 1861, s. 147; Vyvlečka J.: Zvony na Dómě v Olomouci, Mojžírova Říše, 4, 1940, s. 54; ZA Olomouc, Pozůstalost dr. Nevěřila, Soupis zvonů, karton 7

4. 1887, „Sv. Jan Nepomucký“, 120 kg, Petr Hilzer z Vídeňského Nového Města, ladění „g“, rekvírován za 2. světové války⁹

Na krku: Peter Hilzer / k.(eiserlicher) k.(öniglicher) Hofglockengiesser / in W(iene)r. Neustadt 1887¹⁰

Petr Hilzer, císařsko královský dvorní odlévač zvonů ve Vídeňském Novém Městě 1887

Smetana, Soupis zvonů

5. 1887, „Sv. Jan Křtitel“, 560 kg, Petr Hilzer z Vídeňského Nového Města, ladění „c“, rekvírován za 2. světové války

Na krku: Peter Hilzer / K.(eiserlicher) K.(öniglicher) Hofglockengiesser / in W(iene)r. Neustadt 1887

Smetana, Soupis zvonů

6. 1887, „Sv. Cyril a Metoděj“, 287 kg, Petr Hilzer z Vídeňského Nového Města, ladění „d“, rekvírován za 2. světové války

Na krku: Peter Hilzer / k.(eiserlicher) k.(öniglicher) Hof / Glockengiesser / in W(iene)r. Neustadt 1887¹⁰

Smetana, Soupis zvonů

Proboštský kostel sv. Mořice

1. 1710, „sv. Havel“, 18 centnýřů 10 liber, Jiří František Reimer z Olomouce, rekvírován 6. 9. 1916¹¹

Na čepci: LABENTE SALVTIS NOSTRAE ANNO POST IGNIS STRAGEM COEPI EDERE SONOS, *na krku:* IGNE DESTRVCTA IGNE A GEORGIO REIMER REFECTA; INSPECTORIBUS ECCLESIAE D.(OMINO) AUGUSTINO HILBERTH D.(OMINO) FERD.(INANDO) BISCHOF AB EHRENBURG; SUB REVERENDISSIMO ET ILLUSTRISSIMO DOMINO WENCESLAO FRANCISCO S.(ERENISSIMO) R.(EVERENDISSIMO) I.(LLUSTRISSIMO) L.(IBERO) B.(ARONE) KOSCHINSKY DE KOSCHIN CATH(EDRA)LIS ECCLESIAE OLLOM.(UCENSIS) ET COLLEGIATAE AD S.(ANCTAM) CRUCEM WRATISLAW.(IENSIS) CANNONICO NEC NON AD S.(ANCTUM) MAURITIUM PAROCHO
Rok po pustošivém požáru, při němž se otřásl naše štěstí, opět začal zvučet; Ohněm zničený Jiřím Reimerem ohněm obnovený; Za církevních inspektorů pana Augustina Hilbertha a pana Ferdinanda Bischofa z Ehrenbergu, za nejvznešenějšího a nejjasnějšího svobodného pána Košínského z Košína, kanovníka olomouckého katedrálního kostela, kanovníka kapituly u svatého Kříže ve Vratislavi a také faráře u svatého Mořice¹²

ZA Olomouc, ACO, Inventář fary a kostela z roku 1815, karton 8301; Šembera, A. V.: Paměti a znamenitosti města Olomouce, Vídeň 1861, s. 147; ZA Olomouc, Pozůstalost dr. Nevěřila, Soupis zvonů, karton 7; Našinec z 6. 9. 1916; Šrámek, P.: Příspěvky k epigrafickému soupis památek moravského zvonařství, diplomová práce UJEP Brno 1973, s. 151-2

2. 1710, „sv. Václav“, 11 centnýřů 93 liber, Jiří František Reimer z Olomouce, přelit ze zvonu z roku 1683, rekvírován 6. 9. 1916

Na čepci: CAMPANA HAEC HONORI S.(ANCTI) WENCESLAI DICATA ET DEDICATA EST ANNO MDCCX, *na krku:* INDVSTRIA GEORGII REIMER CONFECTA, SUB REVERENDISSIMO ET ILLUSTRISSIMO DOMINO WENCESLAO FRAN.(CISCO) S.(ERENISSIMO) R.(EVERENDISSIMO) I.(LLUSTRISSIMO) L.(IBERO) B.(ARONE) KOSCHINSKY DE KOSCHIN CATH.(EDRALIS) ECCLESIAE OLOM.(UCENSIS) ET COLEGIATAE AD S.(ANCTAM): CRUCEM WRATISLAW.(IENSIS) CANONICO NEC NON AD S.(ANCTUM) MAURITIUM PAROCHO INSPECTORIBUS ECCLESIAE D.(OMINO) AUGUSTINO HILBERTH D.(OMINO) FERDINANDO BISCHOF AB EHRENBURG

Tento zvon zasvěcený sv. Václavovi byl posvěcen v roce 1710. Zhotoven v dílně Jiřího Reimera, za nejdůstojnějšího a nejjasnějšího pana Václava Františka nejjasnějšího nejdůstojnějšího a nejvznešenějšího svobodného pána Košínského z Košína, kanovníka olomouckého katedrálního kostela a kapituly Svatého Kříže ve Vratislavi, a také faráře u svatého Mořice, za církevních inspektorů pana Augustina Hilberta a pana Ferdinanda Bischofa z Ehrenbergu.¹³

ZA Olomouc, ACO, Inventář fary a kostela z roku 1815, karton 8301; Šembera, A. V.: Paměti a znamenitosti města Olomouce, Vídeň 1861, s. 147; ZA Olomouc, Pozůstalost dr. Nevěřila, Soupis zvonů, karton 7; Našinec z 6. 9. 1916

3. 1722, „P. Marie“, 133 centnýřů, 44 liber, Jiří František Reimer, z Olomouce, přelit ze zvonu poškozeného požárem v roce 1709, znovu přelit v roce 1888

Na čepci: DE SUO CONTRIBUENTE DOMINA REGINA CAECILIA RIDLIANA NATA SPICZKIANA VIDUA OLOMUCENSIS, *na krku:* D.(EO) T.(ER) O.(PTIMO) M.(AXIMO)

MARIAE DEI MATRI PIENT. SANCTIS INDIGENTIBUS SACRUM AES AD USUM
 BASILICAE MAURITIANAE QUOD A.(NNO) 1517 FUSUM INCENDII NEFASTO CASU
 LIQUATUM 1709 HOC DEMUM R.(ENOVATIONIS) S.(ANCTAE) MDCCXXII ANNO
 INNOCENTIO XIII. PONTIF.(ICE) MAXI.(MO) IMP.(ERATORE) CAROLO VI. BOHEM.(IAE)
 REGE P.(ATRE) P.(ATRE) WOLFGANGO S.(ERENISSIMO) R.(EVERENDISSIMO)
 E.(CXELLENTISSIMO) CARD.(INALE) EP(ISCOP)O. OLOM.(UCENSIS) FR.(ANCISCO)
 JUL.(IO) S.(ERENISSIMO) R.(EVERENDISSIMO) I.(LLUSTRISSIMO) C.(OMITE) A BRAIDA
 EP(ISCOP)O. HIPPO.(LITANENSIS) CONSECRANTE FRANCISCO S.(ERENISSIMO) R.(E-
 VERENDISSIMO) I.(LLUSTRISSIMO) C.(OMITE) DE GIANNINI LOCI PAR.(OCHO) M.(AU-
 RICIIENSIS) BAUMBET ET WELZL OL.(OMUCENSIS) V.(ENCESLAVIENSIS)
 CONS.(ISTORII) INSP.(ECTORIBUS) P.(ATRIBUS) A G.(EORGIO) FR.(ANCISCO) REIMER
 IN HANC FORMAM AUSPICATO REFUSUM EST¹⁴

*Vlastním nákladem olomoucké vdovy pani Reginy Cecilie Ridlové, rozené Špičkové; Nejmilosti-
 vějšímu a nejdůstojnějšímu trojjedinému bohu; Marii matce boží, zdejším patronům; Tento kov,
 který byl slit v roce 1517, byl posvěcen pro kostel svatého Mořice; Rozlit zhoubným požárem 1709,
 teprve roku svatě obnovy 1722 za pontifikátu Inocence XIII., za vlády císaře a českého krále
 Karla VI., za nejdůstojnějšího, nejjasnějšího a nejvznešenějšího olomouckého biskupa kardinála
 Wolfganga, za nejdůstojnějšího, nejjasnějšího a nejvznešenějšího (titulárního) biskupa hipponského
 Františka Julia hraběte Braidy; Posvěcen nejdůstojnějším, nejjasnějším a nejvznešenějším Fran-
 tiškem hrabětem Gianninim, farářem u (svatého) Mořice, za účasti inspektorů olomoucké konzistoře
 u sv. Václava (duchovních) otců Baumbeta a Weltzla; Tento posvěcený kov do nynější podoby
 přelil Jiří František Reimer¹⁵*

ZA Olomouc, ACO, Inventář fary a kostela z roku 1815, karton 8301; Šembera, A. V.: Paměti
 a znamenitosti města Olomouce, Vídeň 1861, s. 147; ZA Olomouc, Pozůstalost dr. Nevěřila,
 Soupis zvonů, karton 7

**4. 1724, „sv. Mořic“, 34 centnýřů 95 liber, Jiří František Reimer, z Olomouce, přelit ze
 zvonu poškozeného požárem v roce 1709, rekvírován 8. září 1916**

*Na krku: DEO EXERCITUUM TIBIQUE MAURITIO SANCTO / AC FELICI THEBAEORUM
 LEGIONI / IN CAMPO AGAUNENSI PUGNANTI MULTIPLICATIS INTERCESSORIBUS /
 SUIS / PIETAS METROP.(OLIS) OLOMUC:(ENSIS) A(NNO): R(ENOVATIONIS): S:(ANCTAE)
 MDCCXXIV; GEORGIUS FRANCISCUS REIMER ORNAVIT ET FUDERAT*

*Božimu vojsku, Tobě svatý Mořici, ušlechtilé thébské legii bojující s mnoha nepřáteli na agaun-
 ském poli, oddanost olomoucké metropole, roku svatě obnovy 1724 ulil a ozdobil Jiří František
 Reimer¹⁶*

ZA Olomouc, ACO, Inventář fary a kostela z roku 1815, karton 8301; Šembera, A. V.: Paměti a
 znamenitosti města Olomouce, Vídeň 1861, s. 147; ZA Olomouc, Pozůstalost dr. Nevěřila, karton 7

**5. 1783, „sv. Jan Křtitel“, 1 centnýř, Wolfgang Straub z Olomouce, rekvírován za 1.
 světové války**

IN HONOREM S.(ANCTAE) CRUCIS ET IOANNIS BAPTISTAE FUSA A W.(OLFGANGO)
 S.(TRAUB) F.(UDIT) 1783

Ke cti svatého Kříže a svatého Jana Křtitele ulil Wolfgang Straub v roce 1783¹⁷

ZA Olomouc, ACO, Inventář fary a kostela z roku 1815, karton 8301; Zlámal, B.: Dějiny kostela
 sv. Mořice, Olomouc 1939, s. 74

**6. 1888, „P. Marie“, 8130 kg, Petr Hilzer z Vídeňského Nového Města rekvírován 6. 9. 1916
 Našinec z 6. 9. 1916¹⁸**

**7. 1925, „P. Marie“, 6758 Kg, Richard Herold z Chomutova, ladění „Fis“, darován od
 1120 dobrodinců, rekvírován za 2. světové války¹⁹**

Na krku: D.(EO) T.(ER) O.(PTIMO) M.(AXIMO) Mariae Virgini Immac.(ulatae) Conceptae Dei Matri Pient. Sanctis indigetibus sacrum aes ad usum Basilicae Mauritianae Anno 1517 fusum incendii nefasto casu liquatum anno 1709 demum anno 1722 prima vice refusum die 24. Januarii Ann(o) 1888 ruptum eodemque anno altera vice refusum Bello mundano 1916 vero raptum et destructum anno Jubilaei 1925 Pio XI. Pont.(ifico) Max.(imo) D(octo)re. Leopoldo Prečan Archiepiscopo Olomucensi consecrante D(octo)re. Carolo Wisnar Ep(isco)po Gallipolitano A. M.(etropolis) E.(cclesiae) Ol.(omucensis) Decano Capit.(ulae) D(octo)re. Josepho Tittel A. M.(etropolis) E.(cclesiae) Ol.(ucensis) Can.(onico) Cap.(itulae) Suae Sancti Prael.(ato) Dom.(ino) Praeposito infulato et loci Parocho Henrico Žáček, circuli capitaneo D(octo)re. Richardo Fischer Primatore cum Antonio Vlček et Mauritio Fritscher Urbis capit.(aneis) Olomuc.(ensis) Consiliis a Richardo Herold campanario Comotovii Boh.(emiae) sumptibus benefactorum cura capellan.(o) D(octo)re. Fr.(ancisco) Závrbský et Steph.(ano) Novotný Camerar.(io) J. Foltin C. Murla M. Mucha et Fr.(ancisco) Pawellek et Collector.(ibus) Ex integro in priorem formam auspiciato refusum est

Nejmilostivějšímu a nejdůstojnějšímu trojjedinému bohu; Marii neposkvrněné Panně, matce boží, zdejšímu patronům; Tento kov, který byl slit v roce 1517, byl posvěcen pro kostel svatého Mořice; Rozlit zhoubným požárem roku 1709, teprve roku 1722 poprvé přelit, púkl 24. ledna v roce 1888 a téhož roku podruhé přelit; Uloupen a zničen za světové války v roce 1916; V jubilejním roce 1925 za pontifikátu papeže Pia XI., za olomouckého arcibiskupa doktora Leopolda Prečana, posvěcen titulárním biskupem gallipolitánským doktorem Karlem Wisnarem, za účasti děkana kapituly olomouckého metropolitního kostela doktora Josefa Tittela, kanovníka kapituly olomouckého metropolitního kostela, ctihodného preláta, infulovaného probošta a zdejšího faráře Jindřicha Žáčka, starosty doktora Richarda Fischera, členů olomoucké městské rady Antonína Vlčka a Mořice Fritschera; Nákladem dobrodinců, péčí kaplana doktora Františka Závrbského a pokladníka Štěpána Novotného, výběrčích J. Foltina, C. Murla, M. Muchy a Františka Pawelleka; Tento posvěcený kov do původní podoby opět přelit zvonař Richard Herold v Chomutově v Čechách²⁰ Smetana, Soupis zvonů; Zlámal, B.: Průvodce po kostele sv. Mořice v Olomouci, Olomouc 1939, s. 60, Zlámal, B.: Dějiny kostela sv. Mořice, Olomouc 1939, s. 74

8. 1925, „sv. Mořic“, 1867 kg, Richard Herold z Chomutova, ladění „Cis“, darován Stavebním spolkem svatomořickým, rekvírován za 2. světové války²¹

Deo Exercituum Tibique Mauritio Sancto ac felici Thebaeorum legioni in campo Agaunensi pugnanti Multiplicatis intercessoribus suis Pietas Olomucensium Anno 1722 procuravit labente tempore ruptum hoc aes sacrum Anno 1925 Societas pro restauranda Basilica Mauritia Praesidibus Jos.(epho) Engel + et Carolo Brandhuber Secretario D(octo)re Joanne Kux architecto Max.(iliano) Kress et arcario Jos.(epho) Směkal per Richardum Herold Comotovii Boh.(emiae) de novo Metallo fieri fecit

Božimu vojsku, Tobě svatý Mořici, ušlechtilé thébské legii bojující s mnoha nepřáteli na agaunském poli, oddanost Olomoučanů, roku 1722; Tento posvěcený, časem prasklý kov byl díky péči Spolku pro obnovu kostela svatého Mořice, za předsednictví Josefa Engla a Karla Brandhubera, sekretáře doktora Johanna Kuxe, architekta Maxmiliána Kresse a pokladníka Josefa Směkala, zhotoven z nového kovu Richardem Heroldem v Chomutově v Čechách

Smetana, Soupis zvonů

9. 1925, „sv. Václav“, 1138 kg, Richard Herold z Chomutova, ladění „E“, dar arcibiskupa Prečana, rekvírován za 2. světové války²²

Na čepci: Svatý Václave, vévodo české země, nedej zahynouti nám i budoucím, na krku: Divo Venceslao, Patriae Patrono / D.(edit) D.(onavit) D.(edicavit) / Leopoldus Archiepiscopus / 1925, na věnci: Fudit me Richardus Herold campanarius Comotovii in Boh.(emia)

Svatému Václavovi, zemskému patronovi, obětoval, vénoval, posvětil arcibiskup Leopold 1925; Ulil mě Richard Herold, zvonař v Chomutově v Čechách

Smetana, Soupis zvonů

10. 1925, „sv. Josef“, 781 kg, Richard Herold z Chomutova, ladění „fis“, dar probošta Josefa Tittela, rekvírován za 2. světové války²³

Na čepci: Heilliger Josef, gib Lebenden Trost und Sterbenden Beistand, denn was immer du willst, kannst du erlangen vom Herrn, *na krku:* Basilicae Mauritianae eius h.(oc) t.(empore) Praepositus inful.(atus) et / Parochus D(octo)r Josephus Tittel; *na věnci:* Opera Richardi Herold, Comotovii Boh.(emiae) anno 1925 dedicavit

Svatý Josefe, dej živým útěchu a umírajícím pomoc, neboť cokoliv chceš můžeš u Pána dosáhnout; Kostelu svatého Mořice věnoval jeho nynější infulovaný probošt farář doktor Josef Tittel; Dilo Richarda Herolda v Chomutově v Čechách z roku 1925

Smetana, Soupis zvonů

Farní kostel sv. Michaela

1. 1430, „sv. Barbora“ a sv. Josef“, 50 liber , přelit v roce 1847

s.(anctus) iosephus s.(ancta) barbara a.(nno) d.(omini) 1430

Svatý Josef, svatá Barbora léta Páně 1430

ZA Olomouc, ACO, Inventář fary a kostela z roku 1808, karton 8302

2. 1469, „P. Marie“, 40 centnýřů, přelit v roce 1857

ego vocor maria lucas marcus ioannes matheus veni cum pace 1469 a.(nno) d.(omini)

Já jsem Marie, Lukáši, Marku, Jane, Matouši přijďte v pokoji, léta Páně 1469

ZA Olomouc, ACO, Inventář fary a kostela z roku 1808, karton 8302

3. 1713, „sv. Michael“, 9 centnýřů, Jiří František Reimer z Olomouce, přelit v roce 1830

DE S.(ANCTO) PIO QUINTO SOLEMNITATIS A(NNO) I^o(PRIMO) PIE CELEBRANTAE TOTO IN ORBE PRIMAE PER IGNES DESTRUCTA GEORGIO REIMER REFUSA DIVO MICHAELI ET GLORIOSO ORBIS ANTISTITI PIO V^o(QUINTO) DEDICATA 1713 A.(NNO) D.(OMINI)

Při příležitosti prvních světových oslav prvního výročí svatořečení Pia V.; Ohněm zničený byl přelit Jiřím Reimerem; Posvěcen svatému Michaelovi a slavnému arcipastýři světa Piovi V. léta Páně 1713²⁴

ZA Olomouc, ACO, Inventář fary a kostela z roku 1808, karton 8302

4. 1782, 18 centnýřů, Wolfgang Straub z Olomouce

IN HONOREM B.(EATAE) M.(ARIAE) V.(IRGINIS) S.(ANCTI) LAURENTII ET S.(ANCTI) IOANNIS NEPOMUCENI ORATE PRO NOBIS FUSA A WOLFGANGO STRAUB OLOMUCHI A.(NNO) D.(OMINI) 1782

Ke cti blahoslavené Panny Marie, svatého Vavřince a svatého Jana Nepomuckého; proste za nás; Učil Wolfgang Straub v Olomouci léta Páně 1782

Šrámek, P.: Příspěvky k epigrafickému soupisu památek moravského zvonařství, diplomová práce UJEP Brno 1973, s. 300

5. 1830, „sv. Michael“, Leopold František Stanke z Olomouce, rekvírován za 1. světové války

EXPENSIS BENEFACITORUM REFUSA PER LEOPOLDUM FRANCISCUM STANKE A.(NNO) D.(OMINI) 1830

Přelit nákladem dobrodinců Leopoldem Františkem Stankem léta Páně 1830²⁵

Šembera, A. V.: Paměti a znamenitosti města Olomouce, Vídeň 1861, s. 147

6. 1844, „sv. Barbora“, 9 centnýřů, Wolfgang Straub z Olomouce, přelit v roce 1870

SONITVS PLENVS SIT MARTYRI VIRGINEAE LAVDI HONORIQVE CONTINVO SACRATVS HAEC CAMPANA PER IGNEM DESTRUCTA PRIMUM ANNO 1713 REFUSA ERAT EADEM

DENUO ANNO IN CHRONOGRAPHICO EXPRESSO REFUSA EST EXISTENTE PAROCHO AD S.(ANCTUM) MICHAЕLEM FLORIANO SCHÖN SILESIO ENGELSBERGENSI FUDIT WOLFGANGUS STRAUB OLOMUCENSIS ANNO 1844

At je jeho zvuk plný a posvěcený k ustavičné oslavě a cti Panny Mučednice; Tento zvon poprvé zničený ohněm v roce 1713 byl přelit téhož roku; I s chronogramem byl znovu odlit za nynějšího faráře u svatého Michala Floriána Schöna z Andělské Hory ve Slezsku; Ulil Wolfgang Straub z Olomouce v roce 1844²⁶

Šembera, A. V.: Paměti a znamenitosti města Olomouce, Vydě 1861, s. 147;

7. 1857, „sv. Florián“, 330 kg, Leopold František Stanke, rekvírován za 1. světové války
IN HONOREM S.(ANCTI) FLORIANI MARTYRIS PAROCHO AD S.(ANCTUM) MICHAЕLEM FLORIANO SCHÖN HAEC CAMPANA NOVA SUMPTIBUS FRANCISCI SCHMIDT OLOMUCENSIS PER LEOP.(OLDUM) FR.(ANCISCUM) STANKE FUSA EST ANNO 1857

Ke cti svatého Floriána, mučedníka; Tento nový zvон byl ulit Leopoldem Františkem Stanke v Olomouci v roce 1857, za faráře u svatého Michala Floriána Schöna, nákladem Františka Schmidta

Šembera, A. V.: Paměti a znamenitosti města Olomouce, Vydě 1861, s. 147; ZA Olomouc, Pozůstalost dr. Nevěřila, Soupis zvonů, karton 7

8. 1857, „P. Marie“, 2315 kg, Leopold František Stanke z Olomouce, rekvírován za 1. světové války

IN HONOREM BEATISSIMAE VIRGINIS MARIAE ET SANCTI FRANCISCI XAVERII CAMPANAM HANC PRIMUM ANNO MCCCCLX EX AERE DUCTAM FRANC.(ISCUS) XAV.(ERIUS) SCHMIDT CIVIS OLOMUCENSIS SUB PRAESIDE ECCLESIAE AD S.(ANCTUM) MICHAЕLEM FLORIANO SCHÖN ADDITIS MILLE LIBRIS ADAUXIT ET LEOPOLDUS FRANCISCUS STANKE ANNO DOMINI 1857 RECOXIT

Ke cti blahoslavené Panny Marie a svatého Františka Xaverského; Tento zvон byl z kovu poprvé slit v roce 1460; Za Floriána Schöna, faráře u svatého Michala, přidal olomoucký měšťan František Xaver Schmidt 1000 zlatých a Leopold František Stanke ho v roce 1857 přetavil

Šembera, A. V.: Paměti a znamenitosti města Olomouce, Vydě 1861, s. 146-147; ZA Olomouc, Pozůstalost dr. Nevěřila, Soupis zvonů, karton 7

9. 1870, „sv. Barbora“, 560 kg, Wolfgang Straub z Olomouce, rekvírován za 1. světové války

HAEC CAMPANA HONORI S(ANCTI) (AE) BARBARAE DICATA EXPENSIS ECCLESIAE REFUSA EST PER WOLFGANG STRAUB OLOMUC ANNO 1870

Tento zvон, posvěcený ke cti svatě Barbory, byl přelit na náklad kostela v roce 1870 Wolfgangem Straubem z Olomouce²⁷

ZA Olomouc, Pozůstalost dr. Nevěřila, Soupis zvonů, karton 7

10. 1926, „P. Marie“, 2715 kg, Buřil a Riss z Kuklen, ladění „h“, rekvírován za 2. světové války

Na čepci: SANCTA MARIA ORA PRO NOBIS, na krku: IN HONOREM B.(EATAE) V.(IRGINIS) MARIAE CAMPANA HAEC / CUM TRIBUS ALLIS MCMXXVI / EXPENSIS BENEFACTORUM A BUŘIL ET RIS KUKLENY FUSA EST PRO CAMPANIS QUAS RABIES BELLICA ANNO DOMINI MCMXVI

Svatá Marie pros za nás; Ke cti Blahoslavené Panny Marie; Tento zvон se třemi dalšími ulil nákladem dobrodinců Buřil a Ris v Kuklenách v roce 1926 jako náhradu za zvony zničené válkou v roce 1916²⁸

Smetana, Soupis zvonů

11. 1926, „sv. Michael“, 1300 kg, Buřil a Riss z Kuklen, ladění „Dis“, rekvírován za 2. světové války

Na čepci: FUSA SUM A BUŘIL ET RIS KUKLENY, *na krku:* Sancte Michael Archangele veni in adiutorium populo Dei; PRINCIPI ANGELORUM / ARCHIEPISCOPUS LEOPOLDUS / MC-MXXVI

Ulil mě Buřil a Riss v Kuklenách; Svatý archanděl Michaeli přijď na pomoc božimu lidu; Knížeti andělů arcibiskup Leopold 1926

Smetana, Soupis zvonů

12. 1926, „sv. Florián“, 775 kg, Buřil a Riss z Kuklen, ladění „fis“, rekvírován za 2. světové války

Na krku: IN HONOREM S.(ANCTI) FLORIANI / MARTYRIS FUSA SUM A.(NNO) D.(OMINI) MCMXXVI / A BUŘIL ET RIS KUKLENY

Ke cti svatého Floriána, mučedníka, mě ulil v roce 1926 Buřil a Riss v Kuklenách

Smetana, Soupis zvonů

13. 1926, „sv. Barbora“, 496 kg, Buřil a Riss z Kuklen, ladění „gis“, rekvírován za 2. světové války²⁹

Na čepci: FUSA SUM A.(NNO) D.(OMINI) MCMXXVI A BUŘIL ET RIS KUKLENY, *na krku:* SANCTA BARBARA ORA PRO NOBIS IN DIE EXITUS NOSTRI

Ulil mě v roce 1926 Buřil a Riss v Kuklenách; Svatá Barboro pros za nás v den naší smrti

Smetana, Soupis zvonů

Klástersní kostel Neposkvrněného Pojetí Panny Marie³⁰

1. 1744, „P. Marie“, 322 liber, Olaus Oberg z Olomouce, ladění „g“, rekvírován za 2. světové války

Na čepci: IESVS MARIA ANNA S.F.A.B.P.B.C.C.B.V.F.C.M.L.O.P.N., *na krku:* IN CON(CE)PTIONE TUA VIRGO IM(MA)CULATA FUISTI ORA PRO CON(SERVATIONE) TU URBE / POPULOQUE OLOMUCENO PROTECTO)REM CUIUS CIVIUM PEPERISTI A(NN)O 1744, *na věnci:* OLAUS OBERG³¹

Ježíši, Marie Anno, S.F.A.B.P.B.C.C.B.V.F.C.M.L.O.P.N.; Panno byla jsi v početí neposkvrněná, pros za záchranu města a olomouckého lidu; Byl jsi vytvořen jako ochránce roku 1744; Olaus Oberg

Smetana, Soupis zvonů

2. 1927, „sv. Dominik“, 120 kg Rudolf Manoušek z Brna, ladění „f“, rekvírován za 2. světové války

Na čepci: ULIL R.(UDOLF) MANOUŠEK V BRNĚ 1927, *na krku:* S.(ANCTO) DOMINICO ET S.(ANCTAE) ANNAE / AMOR FILIORUM EX OBLATIONIBUS FIDELIUM

Ulil Rudolf Manoušek v Brně 1927; Svatému Dominikovi a svaté Anně, láska z darů věrných synů³²

Smetana, Soupis zvonů

Klástersní kostel sv. Kateřiny³³

1. 1836, 154 kg, rekvírován za 1. světové války

2. 1853, 78 kg, rekvírován za 1. světové války

3. 1923, „sv. Josef“, Rudolf Manoušek z Brna, ladění „g“, rekvírován za 2. světové války

Na čepci: R.(UDOLF) MANOUŠEK A SPOL.(OLEČNÍK) BRNO 1923, na krku: S(AN)CT(E) JOSEPH ORA PRO NOBIS³⁴

Rudolf Manoušek a společník Brno 1923; Svatý Josefe, pros za nás
Smetana, Soupis zvonů

4. 1936, „sv. Kateřina“, Rudolf Manoušek z Brna, ladění „hes“ rekvírován za 2. světové války

Na čepci: ULIL R.(UDOLF) MANOUŠEK V BRNĚ 1936, na krku: S(ANC)T(A) KATHARINA V.(IRGO) M.(ARTYRIS) ORA PRO NOBIS

Ulil Rudolf Manoušek v Brně 1936; Svatá Kateřino, panno mučednice, pros za nás
Smetana, Soupis zvonů

Kostel Panny Marie Sněžné³⁵

1. 1732 „P. Marie“, 30 centnýřů, Olaus Oberg z Olomouce, rekvírován 10. 3. 1917

Na čepci: MATER AD NIVES FOVE SVCCVRE TVERE TVOS, na krku: AUGUSTISSIMAE COELORUM REGINAE INCARNATAE AETERNI PATRIS SAPIENTIAE MATRI VIRGINI MARIAE CAMPANAM HANC RECTORE R.(EVERENDISSIMO) P.(ATRE) GEORGIO SLEZINA D(EDIT): D(ONAVIT): D(EDICAVIT): P.(ATER) WENCESLAUS KORAISS(OCIETATIS): I(ESUITORUM): Q(UAESTOR) OLOMUCENSIS, na věnci: FUDIT OLAUS OBERG

Matko Sněžná uzdravuj, přijď na pomoc a chraň nás; Nejpožehnanější Královně nebes, prozřetelnosti věčného Otce vtělené matce Panně Marii; Tento zvon za nejvznešenějšího otce rektora Jiřího Sleziny, obětoval, věnoval a posvětil otec Václav Korais, správce olomouckých jezuitů; Ulil Olaus Oberg³⁶

Šembera, A. V.: Paměti a znamenitosti města Olomouce, Vídeň 1861, s. 146; Vyvlečka, J.: Příspěvky k dějinám kostela Panny Marie Sněžné 1917, s. 80

2. 1732, „sv. Ignác“, 15 centnýřů, Olaus Oberg z Olomouce, rekvírován 10. 3. 1917

Na čepci: SANCTI INDIGETES NOSTRI IGNATI ATQVE XAVERI PATROCINEMINI NOBIS, na věnci: FUDIT OLAUS OBERG

Naši patroni Ignáci a Xavere ochraňujte nás; Ulil Olaus Oberg

Šembera, A. V.: Paměti a znamenitosti města Olomouce, Vídeň 1861, s. 146; Vyvlečka, J.: Příspěvky k dějinám kostela Panny Marie Sněžné 1917, s. 80

Klášteří kostel Zvěstování Panny Marie³⁷

1. 1906, Emil Weber z Brna, rekvírován za 1. světové války³⁸

2. 1918, Rudolf Manoušek z Brna, ladění „hes“, rekvírován za 2. světové války

Na krku: S.(ANCTI) FRANCISCI ORA PRO NOBIS / 1918; R.(UDOLF) MANOUŠEK A SPOL.(EČNÍK) BRNO

Svatému Františkovi, pros za nás; 1918 Rudolf Manoušek a společník Brno
Smetana, Soupis zvonů

Farní kostel Panny Marie Pomocnice na Nové Ulici

1. 1705, „P. Marie“, Jiří František Reimer z Olomouce, rekvírován za 1. světové války³⁹

BEATA SIT MARIA DEI PARENTIS CONCEPTIO GEORGIUS REIMER FECIT OLOMUCII

Marie rodičko, buď blahoslavena za boží početi; V Olomouci zhotovil Jiří Reimer

ZA Olomouc, ACO, Inventář fary a kostela z roku 1808, karton 8302⁴⁰

2. 1901, „Srdce Ježíšovo“, Georg Goessner z Vídně,

ANGESCHAFT UND DEM KIRCHENVERMÖGEN HEILIGSTES HERZ JESU SEI UNSERE RECHNUNG GEORG GOESSNER WIEN 1901

Pořízen nákladem našeho kostelního jmění ke cti Nejsvětějšího Srdce Ježíšova; Jiri Goessner Vídeň 1901

ZA Olomouc, Pozůstalost dr. Nevěřila, karton 7

3. 1905, „P. Marie Pomocnice“, 158 kg, Theodor Hora z Olomouce, rekvírován v roce 1916

S.(ELIGE) MARIA HILF ANGESCHAFT UND DEM KIRCHENVERMÖGEN HORA OLMÜTZ 1905⁴¹

Blahoslavená Marie Pomocnice; pořízen z kostelního jmění; Hora Olomouc 1905

ZA Olomouc, Pozůstalost dr. Nevěřila, karton 7; farní kronika s. 11

4. 1924, „P. Marie Pomocnice“, 221 kg, Oktavián Winter z Broumova, ladění „D“, rekvírován 20. 5. 1942

Na krku: IN HONOREM B.(EATAE) MARIAE VIRG.(INIS) AUXILIATRIS / ET IN MEMORIAM ANNIVERSARII CENTESIMI QUINQUAGESIMI EDIFICATIONIS HUIUS SANCTUarii CREATA SUM ANNO / MCMXXIV; OKTAV WINTER / BRAUNAU i(n) / B(ÖHMEN) / GOSS MICH 1924

Byl jsem zhotoven v roce 1924 ke cti blahoslavené Panny Marie Pomocnice a na památku stopadesátého výročí vybudování zdejšího svatostánku; Ulil mě v roce 1924 Oktavián Winter v Broumově v Čechách

Smetana, Soupis zvonů

5. 1928, „sv. Anna“, 363 kg, Richard Herold z Chomutova, ladění „B1“, rekvírován 20. 5. 1942

Na čepci: FUDIT RICHARDUS HEROLD COMUTOVIENSIS, *na krku:* IN HONOREM S.(ANCTAE) ANNAE / PAROCHIANI NEOPLATENSES / ANNO DOMINI/ MCMXXVIII / SANCTA ANNA ORA PRO NOBIS

Ulil Richard Herold z Chomutova; Ke cti svatě Anny, farníci z Nové Ulice, Léta Páně, 1928; Svata Anno, pros za nás

Smetana, Soupis zvonů

Farní kostel sv. Filipa a Jakuba v Nových Sadech

1. 1774, Wolfgang Straub z Olomouce, rekvírován v roce 1917

IN HONOREM S.(ANC)T(I) : IOSEPHI ET S.(ANCTAE) BARBARAE FUSA A WOLFGANGO STRAUB OLOMUCY 1774

Ke cti svatého Josefa a sv. Barbory ulil Wolfgang Straub v Olomouci 1774

Soupis zvonů z 10. 7. 1917, ZA Olomouc, ACO, G 1, kartony 4739-4742

2. 1833, „sv. Kříž“, Wolfgang Straub z Olomouce, ladění „f“, rekvírován za 2. světové války

IN HONOREM S.(ANCTAE) CRUCIS GESTIFTET VON DER SUSANNA SAGELMEIER BÜRGERIN IN OLMÜTZ GEGOSSEN WOLFGANG STRAUB IN OLMÜTZ 1833

Ke cti svatého Kříže, nákladem olomoucké měšťanky Zuzany Sagelmeirové, ulil Wolfgang Straub v Olomouci v roce 1833

Röder, J.: Geschichte der Vorstadt-Pfarkirche S.S. Philippi et Jacobi in Olmutz-Neustift, Olomouc 1925, s. 112

3. 1835, „sv. Filip a Jakub“, Wolfgang Straub z Olomouce, ladění „f“, rekvírován v roce 1917

BENEFACITORIBUS PAROCHIANIIS DEDICATA ANNO M.D.CCCXXXV VENERATIONI SS.(ANCTORUM) PHILIPPI ET JACOBI; ZUR ZEIT DAS H.(ERR) THADEUS THIEL LOKAL KAPLAN ANTON SOMMER RICHTER IOSEF HEIN BURGERMEISTER GEGOSSEN WOLFGANG STRAUB IN OLMITZ 1835

Věnován dobrodinci farnosti v roce 1835 k oslavě svatých Filipa a Jakuba; Za pana Tadeáše Thiela místního kaplana, rychtáře Antonina Sommera, purkmistra Josefa Heina; V Olomouci v roce 1835 ulil Wolfgang Straub⁴²

Soupis zvonů z 10. 7. 1917, ZA Olomouc, ACO, G 1, kartony 4739-4742; Röder, J.: Geschichte der Vorstadt-Pfarkirche S.S. Philippi et Jacobi in Olmütz-Neustift, Olomouc 1925, s. 112

4. 1925, „P. Marie“, Richard Herold z Chomutova, ladění „F“, rekvírován za 2. světové války

Na krku: ZU EHREN DER JUNGFRAULICHEN GOTTESGEBÄRERIN MARIA UND DER H(EI)L(IGEN) ANNA IHRER HOCHGEPRIESENEN MUTTER GEWIDMET VON MARIE FINGERMANN ANNA SCHNABEL UND DEN ÜBRIGEN DEUTSCHEN PFARRKINDERN AUS NEUSTIFT UND POVEL; MICH GOSS RICHARD HEROLD KOMOTAU 1925

Ke cti mladé Panny Marie Bohorodičky a její převelébné matky svaté Anny věnován Marii Fingermannovou, Annou Schnabelovou a ostatními německými farníky z Nových Sadů a Povelu; Ulil mě Richard Herold v Chomutově 1925

Smetana, Soupis zvonů

5. 1925, „sv. Filip a Jakub“, Richard Herold z Chomutova, ladění „H“, rekvírován za 2. světové války

Na krku: ZU EHREN / DER H(EI)L(IGEN); KIRCHENPATRONE PHILLIP UND JACOB / GEWIDMET VON / ANNA CZEGLEY ANNA FEILER ANNA KLEMENT / ADELHEID SCHNEIDER-KUBANIK MARIE WINKLER UND DEN ÜBRIGEN DEUTSCHEN PFARRKINDERN AUS NEUSTIFT UND POVEL; MICH GOSS RICHARD HEROLD KOMOTAU 1925

Ke cti svatých kostelních patronů Filipa a Jakuba věnovala Anna Czegleyová, Anna Feilerová, Anna Klementová, Adelheid Schneiderová-Kubaniková, Marie Winklerová a ostatní němečtí farníci z Nových Sadů a Povelu; Ulil mě Richard Herold v Chomutově 1925

Smetana, Soupis zvonů

Kaple sv. Jana Sarkandra⁴³

1. 1709, 50 liber, Jiří František Reimer z Olomouce, rekvírován za 1. světové války
HONORI OO.(MNIUM) SS.(ANCTORUM) MARTYRUM DICATA EST P.(ER) VINCENTIUS KIRMREIT JUDEX OLOMUCENSIS FIERI CURAVIT GEORGIUS REIMER OLOMUCH 1709 IESUS MARIA IOSEF

Posvěcený ke cti všech svatých mučedníků; Zhotoven přičiněním olomouckého radního Vincence Kirmreitha; Jiří Reimer v Olomouci 1709; Ježiši, Marie, Josefe

ZA Olomouc, ACO, Inventář fary a kostela u sv. Michaela z roku 1808, karton 8302

2. 1920, 31 kg, Rudolf Manoušek z Brna, ladění „f“, rekvírován za 2. světové války

Na krku: R.(UDOLF) MANOUŠEK A SPOL.(EČNÍK) BRNO; 1920

Smetana, Soupis zvonů

Německý evangelický kostel

1. 1926, „Luther“, 496 kg, Oktavián Winter z Broumova, ladění „GIS1“, rekvírován za 2. světové války

Na čepci: 20. Juni 1926, *na krku:* Ein Feste Burg ist unser Gott; Gesstiftet vom evang.(elischen) Frauenverein / Der Vorstand des evang.(elischen) Frauenvereines / Martha Rosenberg Rosa Hantsch / Lydia Müller Helene Spacek / Grete Nesbeda Marie Hugh / Helene Malener Julie Pollak / Emma Pacht Emilie Salinger / Hermine Japp Theresie Schuster

20. června 1926; *Náš bůh je pevná turz; Nákladem evangelického ženského spolku, představenstvo evangelického ženského spolku Marta Rosenbergová, Rozálie Hantschová, Lýdie Müllerová, Helena Špačková, Gréta Nezbedová, Marie Hughová, Helena Malenerová, Julie Pollaková, Emma Pachlová, Emilie Salingerová, Hermína Jappová, Terezie Schusterová*

Smetana, Soupis zvonů

2. 1926, „Kristus“, 1361 kg, Oktavián Winter z Broumova, ladění „E1“, rekvírován za 2. světové války

Na čepci: 20. Juni 1926, *na krku:* Jesus Christus gestern und heute und derselbe auch in Ewigkeit; Oktav Winter / Braunau i.(n) B.(ÖHMEN) / goss mich / 1926; Der kirchenvorstand: Pfarrer Friedrich Müller Vorsitzender / Dr. Emil Knopp Kurator / Josef Salinger Kuratorstellvertreter / Franz Pabel Schatzmeister / Viktor Lange Gebäudeverwalter / Franz Poysel Schriftführer / Karel Nesbeda Karl Rosenberg Josef Winter

20. června 1926; *Ježíš Kristus včera, dnes a stejně tak i na věčnost; Ulil mě v roce 1926 Oktavián Winter v Broumově v Čechách; Kostelní spolek: předseda farář Bedřich Müller, správce dr. Emil Knopp, místosprávce Josef Salinger, pokladník František Pabel, správce budovy Viktor Lange, jednatel František Pojst, Karel Nesbeda, Karel Rosenberg, Josef Winter*

Smetana, Soupis zvonů

3. 1926, „Gustav Adolf“, 314 kg, Oktavián Winter z Broumova, ladění „H1“, rekvírován za 2. světové války

Na čepci: 20. Juni 1926, *na krku:* Als die Sternbenden und siehe wir leben; Gewidmet den im Weltkrieg 1914 - 1918 gefallenen deutschen evangelischen Helden

20. června 1926; *Pohled i my žijeme jako umírající; Věnováno německým evangelickým hrdinům, kteří padli ve světové válce v letech 1914-1918⁴⁴*

Smetana, Soupis zvonů

Kaple v Pöttingeu

1. 1895, Arnošt Diepold z Prahy, rekvírován za 2. světové války

Na krku: ÚSTAV HR.(ABËTE) PÖTTINGA / V OLOMOUCI 15.ZÁŘÍ 1895 / ULIL ARNOŠT DIEPOLD V PRAZE⁴⁵

Smetana, Soupis zvonů

Konventní kostel Nanebevzetí Panny Marie na Klášterním Hradisku

1. 1700, „Panna Marie“, 45 centnýřů, Jan Křtitel Melack z Brna, v roce 1792 přemístěn do Dubu nad Moravou, rekvírován za 1. světové války

MATER DECORA ET CASTA O(RA) P(RO) N(OBIS)

Neposkurněná a spanilá Matko, pros za nás

ZA Olomouc, ACO, Inventář fary a kostela v Dubu nad Moravou z roku 1812, karton 8291

2. 1700, „sv. Štěpán“, 23 centnýřů, Jan Křtitel Melack z Brna, v roce 1792 přemístěn do Dubu nad Moravou, rekvírován za 1. světové války

TEMPESTAS ET GRANDO ORANTE SANCTO STEPHANO NON NOCEAT

Pros sv. Štěpána, aby neškodily bouře a krupobíť

ZA Olomouc, ACO, Inventář fary a kostela v Dubu nad Moravou z roku 1812, karton 8291

3. 1700, „sv. Norbert“, 13 centnýřů, Jan Křtitel Melack z Brna, v roce 1792 přemístěn do Dubu nad Moravou rekvírován za 1. světové války

RESONANTE ET DIVO NORBERTO PRECANTE CESSANT AERAE POTESTATES

Ať zní a prosí sv. Norberta, aby ztichly válečné polnice

ZA Olomouc, ACO, Inventář fary a kostela v Dubu nad Moravou z roku 1812, karton 8291

4. 1700, „sv. Augustin“, 8 centnýřů, Jan Křtitel Melack z Brna, v roce 1792 přemístěn do Dubu nad Moravou, rekvírován za 1. světové války

MAGNO DOCTORE OPERANTE CONSONET; FUNDI CURAVIT REVERENDISSIMUS PERILLUSTRIS(SIMUS) AC AMPLISSIMUS D.(OMINUS) D.(OMINUS) NORBERTUS ZIELECZSKY DE POTSCHENITZ 51. ABBAS GRADICENSIS ORDINIS PRAEMONSTRATENSIS

Ať zní k slávě skutků velkého učitele; Ulit péči nejdůstojnějšího, nejjasnějšího a nejvznešenějšího pána, pana Norberta Želeckého z Počenic, 51. hradiského opata premonstrátského řádu

ZA Olomouc, ACO, Inventář fary a kostela v Dubu nad Moravou z roku 1812, karton 8291

5. 1700, 58 liber, Jan Křtitel Melack z Brna, v roce 1792 přemístěn do Dubu nad Moravou, rekvírován za 1. světové války

GLORIA IN EXELSIS DEO ET IN TERRA PAX HOMINIBUS

Sláva bohu na výsostech a pokoj lidem na zemi

ZA Olomouc, ACO, Inventář fary a kostela v Dubu nad Moravou z roku 1812, karton 8291

Farní kostel sv. Štěpána na Klášterním Hradisku

1. 1878, 110 kg, rekvírován v roce 1916

Farní kostel sv. Cyrila Metoděje v Hejčíně

1. 1931, „sv. Cyril a Metoděj“, 2183 kg, Rudolf Manoušek z Brna, ladění „des1“, rekvírován za 2. světové války

Na čepci: ULIL R.(UDOLF) MANOUŠEK V BRNĚ, na krku v osmi řádcích: KE CTI A CHVÁLE SVATÉHO CYRILLA A METHODA NA PAMÁTKU TISÍCILETÉHO JUBILEA SVATOVÁC-LAVSKÉHO V R.(OCE) 1929 a OSMISTÉHO VÝROČÍ POSVĚCENÍ SVÉHO METROPOLITNÍHO KOSTELA SV.(ATÉHO) VÁCLAVA V OLOMOUCI VĚNOVAL A POSVĚTIL D(OKTO)R. LEOPOLD PREČAN ARCIBISKUP OLOMOUCKÝ L.(ÉTA) P.(ÁNĚ) 1931⁴⁶

Smetana, Soupis zvonů

2. 1931, „P. Marie“, 1444 kg, Rudolf Manoušek z Brna, ladění „es1“, rekvírován za 2. světové války

Na čepci: ULIL R.(UDOLF) MANOUŠEK V BRNĚ; na krku v pěti řádcích: KE CTI A CHVÁLE BOHORODIČKY VĚNOVAL A POSVĚTIL D(OKTO)R. LEOPOLD PREČAN ARCIBISKUP OLOMOUCKÝ L.(ÉTA) P.(ÁNĚ) 1931

Smetana, Soupis zvonů

3. 1931, „sv. Leopold“, 995 kg, Rudolf Manoušek z Brna, ladění „f1“, rekvírován za 2. světové války

Na čepci: ULIL R.(UDOLF) MANOUŠEK V BRNĚ, na krku: KE CTI A CHVÁLE SVÉHO PATRONA SV.(ATÉHO) LEOPOLDA VĚNOVAL A POSVĚTIL D(OKTO)R. LEOPOLD PREČAN ARCIBISKUP OLOMOUCKÝ L.(ÉTA) P.(ÁNĚ) 1931

Smetana, Soupis zvonů

4. 1931, „sv. Václav“, 647 kg, Rudolf Manoušek z Brna, ladění „as1“, rekvírován za 2. světové války

Na čepci: ULIL R.(UDOLF) MANOUŠEK V BRNĚ, *na krku:* KE CTI A CHVÁLE / SV.(ATÉHO) VÁCLAVA VĚNOVAL A POSVĚTIL D(OKTO)R / LEOPOLD PREČAN ARCIBISKUP OLO-MUCKÝ

Smetana, Soupis zvonů

5. 1931, „sv. Josef“, 525 kg, Rudolf Manoušek z Brna, ladění „hes1“ rekvírován za 1. světové války

Na čepci: ULIL R.(UDOLF) MANOUŠEK V BRNĚ, *na krku:* KE CTI A CHVÁLE SV.(ATÉHO) JOSEFA PATRONA ŠTASTNÉ HODINKY SMRTI VĚNOVAL A POSVĚTIL D(OKTO)R. LEO-POLD PREČAN ARCIBISKUP OLOMUCKÝ L.(ÉTA) P.(ÁNĚ) 1931

Smetana, Soupis zvonů

6. 1931, „sv. Vojtěch“, 888 kg, Rudolf Manoušek z Brna, ladění „ges1“, rekvírován za 2. světové války

Na čepci: ULIL R.(UDOLF) MANOUŠEK V BRNĚ, *na krku:* SV.(ATÝ) VOJTĚCHU ORODUJ ZA NÁS; L.(ÉTA) P.(ÁNĚ) 1931

Smetana, Soupis zvonů

7. 1931, „sv. Hedvika“, 418 kg, Rudolf Manoušek z Brna, ladění „c1“, rekvírován za 2. světové války

Na čepci: ULIL R.(UDOLF) MANOUŠEK V BRNĚ, *na krku:* SV.(ATÁ) HEDVIKO ORODUJ ZA NÁS; L.(ÉTA) P.(ÁNĚ) 1931

Smetana, Soupis zvonů

8. 1931, „sv. Jan Sarkander“, 343 kg, Rudolf Manoušek z Brna, ladění „des“, rekvírován za 2. světové války

Na krku: ULIL R.(UDOLF) MANOUŠEK V BRNĚ, *na krku:* BL.(AHOSLAVENÝ) SARKANDŘE ORODUJ ZA NÁS; L.(ÉTA) P.(ÁNĚ) 1931

Smetana, Soupis zvonů

9. 1931, „sv. Anežka Česká“, 279 kg, Rudolf Manoušek z Brna, ladění „es“, rekvírován za 2. světové války

Na krku: ULIL R.(UDOLF) MANOUŠEK V BRNĚ, *na krku:* SV.(ATÁ) ANEŽKO ORODUJ ZA NÁS; L.(ÉTA) P.(ÁNĚ) 1931

Smetana, Soupis zvonů

10. 1931, sanktusník, 101 kg, Rudolf Manoušek z Brna, ladění „a“

Na čepci: ULIL R.(UDOLF) MANOUŠEK V BRNĚ, *na krku:* SVATÝ / SVATÝ / SVATÝ / HOS-PODIN / BŮH ZÁSTUPŮ; L.(ÉTA) P.(ÁNĚ) 1931⁴⁷

Smetana, Soupis zvonů

Farní kostel Panny Marie v Hodolanech⁴⁸

1. 1907, „P. Marie“, 340 kg, Arnošt Diepold z Prahy, rekvírován 4. září 1917

2. 1907, „sv. Florián“, 173 kg, Arnošt Diepold z Prahy, ladění „d2“, rekvírován 4. září 1917

3. 1907, „sv. Cyrila a Metoděj“, 100 kg, Arnošt Diepold z Prahy, ladění „E2-2“ rekvírován za 2. světové války

Na krku: SV.(ATÍ) CYRILLE A METODĚJI PATRONI ZEMĚ MORAVSKÉ ORODUJTE ZA NÁS; ULIL ARNOŠT DIEPOLD ZVONAR V PRAZE 1907

Smetana, Soupis zvonů

4. 1923, „P. Marie“, 416 kg, Richard Herold z Chomutova, ladění „A1“, rekvírován 18. 5. 1942

Na čepci: HLAS MŮJ ŽIVOTA JE HLAS DO CHRÁMU POJĎTE VOLÁM VÁS, *na krku:* POTĚŠENÍ ZARMOUCENÝCH ORODUJ ZA NÁS; NÁHRADOU ZA ZVON ZNIČENÝ ZA VÁLKY SVĚTOVÉ ULIL R.(ICHARD) HEROLD V CHOMUTOVĚ 1923

Smetana, Soupis zvonů; Bolek, F.: Katolické kostely a kaple v Olomouci, Olomouc 1936 s.133

Farní kostel sv. Urbana v Holici

1. 1787, „sv. Urban“, 3 centnýře 73 liber, Wolfgang Straub z Olomouce, přelit v roce 1888

2. 1803, „Agonia Jesu“, sanktusník, 47 liber, Wolfgang Straub z Olomouce, přelit ze zvonu z roku 1690, znovu přelit v roce 1888

GEGOSSEN 1690 1803 ÜBERGOSSEN VON WOLFGANG STRAUB IN OLLMITZ

Ulit 1690, přelit 1803 Wolfgangem Straubem v Olomouci

Šrámek, P.: Příspěvky k epigrafickému soupisu památek moravského zvonařství, diplomová práce UJEP Brno 1973, s. 151-2

3. 1804, „sv. Vendelín“, 6 centnýřů 22 liber, Wolfgang Straub z Olomouce, přelit v roce 1888

4. 1888, 1230 kg, Adalberta Hillera, vdova a syn z Brna, rekvírován v roce 1916⁶⁹

5. 1888, 410 kg, Adalberta Hillera, vdova a syn z Brna, rekvírován v roce 1916

6. 1888, „sv. Urban“, 210 kg, Adalberta Hillera, vdova a syn z Brna, rekvírován v roce 1917

KE CTI A K CHVÁLE SV.(ATÉHO) URBANA PATRONA CHRÁMU PÁNĚ HOLICKÉHO STAROSTA OBCE HOLICKÉ FELIX ZAPLETAL 1888 VOJTĚCHA HILLERA, VDOVA A SYN⁶⁰

Soupis zvonů z 29. 8. 1917, ZA Olomouc, ACO, G1, kartony 4739-4742; Drápal, J.: Paměti farnosti holické, Olomouc 1893, s. 28

7. 747 kg, rekvírován za 2. světové války

8. 490 kg, rekvírován za 2. světové války

9. 351 kg, rekvírován za 2. světové války

10. 190 kg, rekvírován za 2. světové války

Farní kostel sv. Ondřeje ve Slavoníně

1. 1693, „sv. Valentin“, 4^{1/2} centnýře, Pavel Reimer z Olomouce⁶¹

2. 1693, „sv. Antonín Paduánský“, 2 centnýře, Pavel Reimer z Olomouce

3. 1764, 7 centnýřů 68 liber, Wolfgang Straub z Olomouce

IN GLORIAM TE VNIVS DEI CONSECRAT QVI SINGVLIS DESIDERATA CONCEDAT ANTREAS IN NECESSITATIBVS CLIENTES SVOS DEFENDAT FLORIANVS INTER

CEDENDO AB IGNE CVSTODIAT GRECIBVS IOANIS ET PAVLI TEMPESTAS RECEDAT
SVB DIOECESIS EPISCOPO HAMILTON REFVSA⁵²

*K slávě Tebe jediný Bože, ať posvěcuje a každému plní přání; (K slávě Tebe) Floriáne, ať v tísni
brání své svěřence a chrání je před následky ohně; (K slávě Váš) druhové Jane a Pavle, ať zažene
bouři; Přelit za biskupa diecéze Hamiltona⁵³*

OstA Olomouc, AMO, Archiv fary Slavonín; ZA Olomouc, ACO, inv.č. 210, Matrica decanatus
Olomucensis, Inventář fary a kostela z roku 1771, s. 207

4. 1817, 252 kg

5. 1886, 112 kg

Farní kostel sv. Barbory ve Chválkovicích

1. 1692, „sv. Vavřinec“, 2 centnýře, Jiří František Reimer z Olomouce

Na čepci: IN HONOREM SANCTI FLORIANI ET LAURENTII, *na krku:* GIRZIK PRIDAL
SKRZE 23 LET KOSTELNI HOSPODRZ A OBZLASTNI DOBRODINECZ; GIRZIK JANKU
RYCHTARZ WAWRZINECZ ZWOZAL GIRZIK TYCHY JAKOB ZMESKAL SYMON MIKA Z
TEGNECZKA; ANNO 1692 GEGOSSEN GEORG REIMER BÜRGERLICHER
GLOCKENGÜSSER IN OLMÜTZ

*Ke cti svatého Floriána a Vavřince; Jiří Přidal po 23 let kostelní hospodář a obzvláštní dobrodinec,
rychtář Jiří Janků, Vavřinec Svozil, Jiří Tichý, Jakub Zmeškal, Šimon Míka z Týnečka; Ulil
v roce 1692 Jiří Reimer měštanský zvonář v Olomouci*

ZA Olomouc, ACO, Inventář fary a kostela z roku 1808, karton 8294; Šrámek, P.: Příspěvky
k epigrafickému soupis památek moravského zvonářství, diplomová práce UJEP Brno 1973,
s. 151-2

2. 1870, Wolfgang Straub z Olomouce, ladění „es“, rekvírován za 2. světové války

Na věnci: PŘELITÝ OD W.(OLFGANGA) STRAUBA V OLOMOUCI

Smetana, Soupis zvonů

3. 1924, „sv. Florián“, Buřil a Riss z Kuklen, ladění „h“, rekvírován za 2. světové války

Na čepci: ULIT MISTREM BUŘILEM V KUKLENÁCH L.(ÉTA) P.(ÁNĚ) 1924, *na krku:* SV.(A-
TÝ) FLORIÁN

Smetana, Soupis zvonů

4. 1927, „sv. Ferdinand“, Buřil a Riss z Kuklen, ladění „C“, rekvírován za 2. světové války

Na čepci: SVATÝ FERDINANDE ORODUJ ZA NÁS ULIL BUŘIL A RISS V KUKLENÁCH,
na krku: KE CTI SV.(ATĚHO) FERDINANDA V PAMĚŤ DLOUHOLETÉHO FARÁŘE
P.(ÁTERA) FERDINANDA HARNY / ŠTĚDRÉHO DÁRCE NA ZNOVU ZŘÍZENÉ ZVONY
L.(ÉTA) P.(ÁNĚ) 1927

Smetana, Soupis zvonů

5. 1927, „sv. Barbora“, Buřil a Riss z Kuklen, ladění „Hes“, rekvírován za 2. světové války

Na čepci: SVATÁ PANNO BARBORO PROS ZA NÁS UMÍRAJÍCÍ ULIL BUŘIL A RISS V KUK-
LENÁCH, *na krku:* KE CTI SV.(ATÉ) BARBORY NÁHRADOU ZA ZVONY VE SVĚTOVÉ VÁLCE
ODŇATÉ / VĚNUJÍ CHVALKOVŠTÍ FARNÍCI L.(ÉTA) P.(ÁNĚ) 1927 V DEVÁTÉM ROCE
SAMOSTATNOSTI Č(ESKO)SL(OVENSKEHO) STÁTU / ZA FARÁŘE P.(ÁTERA) CYRILA NA-
VRÁTILA A POMOCNÉHO KNĚZE P.(ÁTERA) FRANTIŠKA TOMÁŠKA

Smetana, Soupis zvonů

Klástersní kaple Královny přesvatého Růžence v Řepčíně

1. 1889, „sv. Kateřina Sienská“, Hiller a Hora, ladění „d“, rekvírován za 2. světové války

Na čepci: HILLER & HORA, BRÜNN & OLLMUTZ, *na věnci:* DEO HONORI HOMINIBUS SALUTI

Hiller a Hora, Brno a Olomouc; K slávě boží, k spáse lidu

Smetana, Soupis zvonů; Bolek, F.: Katolické kostely a kaple v Olomouci, Olomouc 1936, s. 108

Poutní kostel Navštívení Panny Marie na Svatém Kopečku

1. 1672, „sv. Štěpán, Pavel Reimer z Olomouce“, rekvírován za 2. světové války

Na čepci: R:(EVRENDISSI)MVS AC AMPL(ISSI)MUS D:(OMINUS) D:(OMINUS) ALEXIUS ABBAS GRAD(CENSIS) ME FIERI FECIT; *na krku:* IN HONOREM/ S.(ANCTI) STEPHANI/ PROTOMARTY/RIS A:(NN)O: 1672

Dal zhotovit nejdůstojnější a nejvznešenější pán, pan Alexej hradišský opat; Ke cti svatého Štěpána prvomučedníka v roce 1672⁵⁴

Pozůstalost dr. Kühna, karton 8

2. 1689, „sv. Jáchym“, 6 centnýřů, 12 liber, Jáchym Gross z Vidně, ladění „Gis“, rekvírován za 2. světové války

Na krku: R:(EVEREND)DISSI)MUS ET AMPL(ISSIMUS) DOMINUS NORBERTUS ZIELECKY DE POTZENITZ LI. ABBAS GRADIC(ENSIS) ORD.(INIS) PRAEM.(ONSRATENSIS) / IN HONOREM S.(ANCTI) IOACHIMI DEI PARENTIS PATRIS S(ANCTIS)S(I)MI FIERI CURAVIT ANNO 1689, *na krku:* JOACHIM GROSS HATT MICH GEGOSSEN DURCH FEUER UND HITZ BIN ICH GEFFLOSSEN

Pěči nejdůstojnějšího a nejvznešenějšího pana Norberta Želeckého z Počenic, 51. opata hradišského premonstrátského kláštera v roce 1689; Ke cti sv. Jáchyma, z příbuzenstva nejsvětějšího boha Otce; Ohněm a žárem rozlité, Jáchymem Grossem ulitý⁵⁵

ZA Olomouc, ACO, Inventář fary a kostela z roku 1808, karton 8308; ZA Olomouc, Pozůstalost, dr. Nevěřila, karton 7; Smetana, Soupis zvonů

3. 1689, „Jméno Ježíšovo“, 75 liber, Jáchym Gross z Vidně, rekvírován 12. 11. 1917

IN HONOREM S(ANCTI)S(SI)MI NOMINIS IESU ANNO 1689

Ke cti Nejsvětějšího Ježíšova jména v roce 1689

ZA Olomouc, ACO, Inventář fary a kostela z roku 1808, karton 8308

4. 1714, „P. Marie“, 45 centnýřů 35 liber, Jiří František Reimer z Olomouce, rekvírován 12. 11. 1917

AB INFESTANTIBUS NOS PESTE FAME BELLO ET CAETERIS ADVERSIS TVERE NOS DEIPARA VIRGO COLLI PRAEMONSTRATI PATRONA R(EVERENDISSI)MO PERILLU-STRI(SSIMO) AC AMPLISSIMO D(OMI)NO D(OMI)NO GRADICENSI ABBATE BENEDICTO BOENISCH ORDINANTE HONORE DEIPARE EXPOSCENTE NOVITER REJVNDOR A GEORGIO FRANCISCO REIMER

Panno Bohorodičko, patronko Premonstrátů, opatruj a ochraňuj nás před nebezpečím moru, hladu a války a před dalším neštěstím; Za nejvznešenějšího, nejjasnějšího a nejdůstojnějšího pana hradišského opata Benedikta Boenische; Jako poklonu Bohorodičce znovu přelil Jiří František Reimer⁵⁶

ZA Olomouc, ACO, Inventář fary a kostela z roku 1808, karton 8308

5. 1715, větší cimbál věžních hodin, Jiří František Reimer z Olomouce, rekvírován za 2. světové války

Na čepci: GEORGIUS FRANCISCUS REIMER FECIT OLOMUCY ANNO 1715; *na hrku:* ANNO DE SAEVIENTE LIBITINA / PESTIFERA OLOMUCENSES

*Zhotovil v Olomouci v roce 1715 Jiří František Reimer, když v Olomouci morem zuřila Libitina*⁵²
Pozůstalost dr. Kühna, karton 8

6. 1715, menší cimbál věžních hodin, Jiří František Reimer z Olomouce, rekvírován za 2. světové války

GEORGIUS FRANCISCUS REIMER FECIT OLOMUCY ANNO 1715

Zhotovil v Olomouci v roce 1715 Jiří František Reimer

Pozůstalost dr. Kühna, karton 8

7. 1903, 50 kg, rekvírován za 1. světové války

Kaple sv. Josefa v bývalém arcibiskupském sirotčinci v Nových Sadech

1. 1900, „sv. Josef“, Georg Goessner z Vidně, ladění „d“, rekvírován za 2. světové války

Na věnci: UT RESONET DEI LAUS PROCURAVIT CURATOR D(OCTOR JOS. EPHUS) TITTEL MDCCC GEGOSSEN VON G.(EORG) GOESSNER WIEN

At do dálky zní sláva boží; V roce 1900 pořídil správce doktor Josef Tittel; Ulil Georg Goessner ve Vidni

Smetana, Soupis zvonů; Bolek, F.: Katolické kostely a kaple v Olomouci, Olomouc 1936, s. 124

Obr. 2. Zvon „Marie“ z roku 1888 z kostela sv. Morice v Olomouci, reprodukce dobové pohlednice.

Poznámky

- 1 Š e m b e r a, A. V.: Paměti a znamenitosti města Olomouce, Viedeň 1861, s. 143-148.
- 2 L o v e č k o v á, P.: Epigrafické památky okresu Olomouc do roku 1800, Diplomová práce UJEP Brno 1975. Pro dané teritorium je významnější diplomová práce Pavla Šrámk, která vznikla na základě soupisu Cerroniho. Š r á m e k, P.: Příspěvky k epigrafickému soupisu památek moravského zvonařství, diplomová práce UJEP Brno 1973.
- 3 Za 1. světové války bylo z Olomouce rekvírováno 14 zvonů. F ö h n e r, J.: Die Olmützer Kirchenglocken, Mährisch Tagblatt z 24. 12. 1931.
- 4 Podrobné pokyny k pořizování výkazu zvonů, jejich dokumentaci a označování obsahují Acta curie archiepiscopalis Olomucensis z let 1915-1917, pro rok 1915 zejména nařízení o pořizování výkazů zvonů ve farnostech, pro rok 1916 nařízení o povinném zaslání zprávy o průběhu rekvizice a pro rok 1917 nařízení o závazném odvádění zvonů k válečným účelům.
- 5 Praktický návod pro snímání a značkování zvonů, vydal Ústřední svaz Řemesla pro Čechy a Moravu v roce 1942, Památkový úřad v Brně, č. j. 272/42, Pozůstalost dr. Kühna.
- 6 Náписы na nejstarších dochovaných olomouckých zvonech byly publikovány v roce 1986. M l ě á k, L.: Zvony olomouckého okresu, Olomouc 1986.
- 7 Melchior Schwann pocházel z Haagu v Dolních Rakousích. Po krátkém působení v dílně olomouckého zvonaře Olausse Oberga se v roce 1747 osamostatnil a byl ve městě činný až do své smrti v roce 1757.
- 8 Kromě zvonů P. Marie a sv. Kordula byly za 1. světové války z kostela sv. Václava rekvírovány ještě zvony sv. Josef o hmotnosti 84 kg a sv. Anna o hmotnosti 62 kg. F ö h n e r, J.: op. cit. s. 2; Kardinál Rudolf Jan byl olomouckým arcibiskupem v letech 1819-1831.
- 9 Naposled se na zvony zvonilo 18. 5. 1942. Na pokyn arcibiskupa Leopolda Prečana byla pořízena jejich zvuková nahrávka. K historii olomouckých zvonů, Rozhledy severomoravského krajského sdružení katolických duchovních Pacem in Teris, 1986, 1, s. 22.
- 10 Petr H i l z e r začínal svou činnost jako spolupracovník Ignáce Hilzera. Samostatně byl činný v letech 1876-1893.
- 11 Zvon dal v roce 1432 pořídit olomoucký kanovník Havel.
- 12 Farářem u sv. Mořice byl v letech 1702-1721; Jiří František R e i m e r pokračoval v činnosti svého otce Pavla Reimera. Zemřel 8. ledna 1726.
- 13 Loučka, okres Nový Jičín.
- 14 Zvon byl zničen 8. září 1916. V olomouckém muzeu byl na památku uložen zlomek zvonu s reliéfní plastickou výzdobou.
- 15 I n o c e n c XIII. byl papežem v letech 1721-1724; Wolfgang Hanibal hrabě Schrattenbach byl olomouckým biskupem v letech 1711-1738; František Julius hrabě Braida byl jmenován olomouckým světícím biskupem 17. března 1703. Zemřel 15. května 1729; František Jiří hrabě Giannini byl farářem u sv. Mořice v letech 1722-1758. Zemřel 24. ledna 1758.
- 16 Agaunum je dnešní Svatý Mořic ve Švýcarsku.
- 17 Wolfgang S t r a u b pocházel z Vídně a v Olomouci byl činný od roku 1758. V činnosti dílny po jeho smrti v roce 1784 pokračoval syn stejného jména.
- 18 Zvon dal pořídit nákladem 11 000 zlatých probošt dr. Josef H a v e l. Musikalische Reliquien, Mährisch Tagblatt z 11. 8. 1917.
- 19 Z l á m a l, B.: Průvodce po kostele sv. Mořice v Olomouci, Olomouc 1939, s. 60.
- 20 Leopold P r e č a n byl olomouckým arcibiskupem v letech 1923-1947; Richard H e r o l d byl činný v letech 1893-1939. Po druhé světové válce dílna splýnula s Chotěbořskými kovodělnými závody.
- 21 Op. cit., s. 60.
- 22 ibid.
- 23 ibid.
- 24 Svatý P i u s V. byl papežem v letech 1566-1572.

- 25 Leopold František S t a n k e se narodil v Opavě 4. července 1800. Byl samostatně činný od roku 1825. Zemřel v Olomouci 11. května 1873.
- 26 K požáru kostela svatého Michala a k rozliti jeho zvonů došlo už v roce 1709; na faru u sv. Michala byl Florián Schön instalován 27. února 1841; Wolfgang Straub pokračoval od roku 1784 v činnosti svého otce stejného jména. Narodil se 1. července 1763, zemřel 11. února 1835.
- 27 Wolfgang S t r a u b byl nejmladším členem olomoucké zvonařské rodiny. Narodil se 10. září 1793, zemřel 19. srpna 1876.
- 28 Dílna, činná v první polovině 20. století, měla své sídlo v Kuklenách u Hradce Králové.
- 29 Zvony ulité v roce 1926 byly laděny do chorálu Salve Regina. Posvěceny byly 3. října 1926.
- 30 Původně klášterní kostel bernardinů.
- 31 Olaus O b e r g zahájil svou činnost v dílně olomouckého zvonaře Jana Antonína Behra. Samostatně odléval zvony od roku 1730. Zemřel 28. února 1746. Podle rukopisných dějin kláštera od Diviny znamenají písmena zkratky zasvěcení kostelních oltářů a jmen světců, jejichž ostatky byly v klášteře uloženy.
- 32 Rudolf M a n o u š e k založil svou dílnu už v roce 1913. Po druhé světové válce obnovila dílna svou činnost v České u Brna.
- 33 Původně klášterní kostel dominikánek a po roce 1784 voršilek.
- 34 Společníkem Rudolfa Manouška byl O. H e n ě l.
- 35 Byvalý jezuitský kolejní kostel.
- 36 Jiří S l e z i n a pocházel ze Staré Plesně ve Slezsku. Rektorem byl v letech 1730-1733.
- 37 Klášterní kostel kapucínů.
- 38 V Brně zatím uváděn jen v letech 1845-1892, S a m e k, B.: Umělecké památky Moravy I, Praha 1994, s. 631.
- 39 Údaje o zvonech ve farním kostele udává farní kronika „Gedenk-Buch des Pfarrsprengll Neugasse“ vedená od roku 1879.
- 40 Chronogram v nápisu je pravděpodobnou rekonstrukcí původního stavu.
- 41 Theodor H o r a byl posledním olomouckým výrobcem zvonů. Narodil se 11. dubna 1842, zemřel 14. dubna 1921.
- 42 Tadeáš T h i e l pocházel ze Šumvaldu a v Nových Sadech působil v letech 1834-1847. V roce 1847 byl instalován v Loučné nad Desnou.
- 43 Původně kaple Všech svatých mučedníků.
- 44 Tři původní zvony měly hmotnost 880kg, 550 kg a 308 kg. Byly rekvirovány za 1. světové války. F ö h n e r, J.: Die Olmützer Kirchenglocken, Mährisches Tagblatt, 24. 12. 1931.
- 45 Ústav hraběte Poettinga pro vzdělávání dívek byl založen olomouckým kanovníkem Emanuelem hrabětem P o e t t i n g e m (1820-1897) v roce 1895.
- 46 Hmotnost všech 10 zvonů i s příslušenstvím činila kolem 25 tun. Vlastní zvony měly hmotnost 8 tun. Zvony byly pořízeny nákladem 270 000 korun. Posvěceny byly 18. října 1931 před katedrálou sv. Václava. Našinec, roč. 1931, čísla ze 17. 10. a 20. 10. 1931.
- 47 Zvony byly součástí zvonkohry s repertoárem 5 písní. Konstrukce zvonkohry spočívala v pákovém systému s ocelovými lankami, které nebyly ovládány klaviaturou, ale ocelovým bubnem, s kolíky postupně narážejícími na páky jednotlivých zvonů. Válec byl poháněn elektromotorem.
- 48 Zvony ulité v roce 1907 byly zavěšeny 23. září téhož roku. Byly pořízeny nákladem 2651 Kč. Sanktusník byl darován Dělnickým podporovacím spolkem. Zvony ulité v roce 1923 byly pořízeny nákladem 22 700 Kč. Před rekvizicí zvonů za 2. světové války byl pořízen jejich zvukový záznam. Farní kronika s. 21, 34 a 220.
- 49 Dílna byla pod tímto názvem činná po smrti Vojtěcha Hillera, který zemřel v roce 1925. Vedená byla vdovou Irenou Hillerovou. Zanikla konkursem v roce 1937.
- 50 Celkem byly v roce 1888 pořízeny 4 zvony. Ze starého do nového kostela byly přeneseny tři zvony o hmotnosti 6 centnýřů 2 libry, 3 centnýře 70 liber a sanktusník o hmotnosti 47 li-

- ber. Drápal, J.: Paměti farnosti holické, Olomouc 1893, s. 28.
- 51 Pavel Reimer se vyučil u zvonaře Jiřího Zwergera. V Olomouci byl samostatně činný od roku 1657 do své smrti 30. ledna 1695. Dílnu po něm převzal syn Jiří František Reimer.
 - 52 Slovo Grecibus (Řekům) nedává v kontextu smysl. Svatý Jan a Pavel byli římskými mučedníky a transkripce nápisu ve farním inventáři je v tomto místě patrně nepřesná. Slovo Grecibus proto interpretujeme jako Gregibus a překládáme jako druhové.
 - 53 Maxmilián hrabě Hamilton byl olomouckým biskupem v letech 1760-1776.
 - 54 Alexej Worstius byl opatem kanonie v letech 1666-1679.
 - 55 Norbert Želecký z Počenic byl opatem kanonie v letech 1679-1709.
 - 56 Benedikt Bönisch byl opatem kanonie v letech 1714-1721.
 - 57 Libitina je staroitalská bohyně pohřbívání. V jejím chrámu bylo uloženo pohřební nářadí a zapisovala se úmrtí do seznamů zemřelých

Zusammenfassung

Aufschriften auf verschollenen olmützer Glocken

Im Laufe der vergangenen Jahrhunderte war ein Großteil der olmützer Glocken untergegangen. Einige waren bei Feuersbrünsten vernichtet worden, andere zersprangen und wurden umgegossen. Den größten Verlust jedoch verursachten die Requirierungen der Glocken während des 1. und 2. Weltkriegs.

Die Glockenaufschriften gehören zu den bedeutendsten epigraphischen Quellen. Sie enthalten wertvolle historische Informationen über die Spender, über Mitglieder der Stadt- und Gemeinderäte, Kirchenverwalter und Patrone, Pfarrer, Weihungen der Kirchen und Glocken, über Autoren sowie Zeit und Ort des Ursprungs der Glocken.

Das erste systematischere Interesse an den Transkriptionen der Aufschriften erscheint erst im ersten Drittel des 19. Jahrhunderts, der, auf Verordnung des mährisch-schlesischen Guberniums errichteten Pfarrarchive. Weitere systematische Transkriptionen entstanden im Zusammenhang mit den beiden erwähnten Kriegsrequirierungen.

Aufgrund dieser und weiterer Quellen sowie Literatur wurde eine wahrheitsnahe Rekonstruktion der Aufschriften auf den verschollenen olmützer Glocken vorgenommen. Die Glocken sind nach den einzelnen Kirchen chronologisch angeordnet. Im Titel ist der Autor, die Zeit des Gusses und soweit es bekannt ist, auch die Ursache und das Jahr des Untergangs angeführt. Es folgt die Rekonstruktion der Aufschriften.

Die Kürzel sind in Klammern nach den, für das klassische Latein geltenden Regeln erklärt und werden auch dort interpretiert, wo ihre Bedeutung nicht ganz eindeutig ist. In den tschechischen Übersetzungen der lateinischen und deutschen Texte gilt die Mühe der Autoren in maximal möglicher Weise die ursprüngliche Diktion einzuhalten, allerdings mit Rücksicht auf den gegenwärtigen Usus der tschechischen Sprache.

Die Masse sowie die Weihung der Glocken ist nach den Archivquellen angegeben. Abschließend sind immer die Quellen und die Literatur angeführt, auf deren Grundlage der Text kritisch rekonstruiert wird. Die wertvollsten Quellen fanden sich außer den, im Olmützer Landesarchiv deponierten Dechantsarchiven und Pfarrinventaren, in den Verzeichnissen der Glocken, die während des 1. Weltkriegs von Dr. Nevěril und im 2. Weltkrieg von Dr. Smetana angefertigt worden waren.

Übersetzt von E. Kokojanová

Prof. J. L. Fischer na počátku svého holandského
exilu.
Snímek ze soukromého archivu autora.

Prof. Josef Ludvík Fischer a dnešek

Ke 105. výročí narození filozofa, příznivce VSMO

J. V. Musil

Úvodem

Vlastivědná společnost muzejní ve spolupráci se Společností J. L. Fischera, Vlastivědným muzeem a Univerzitou Palackého uspořádala 3. listopadu 1999 slavnostní vzpomínkový seminář na památku univ. prof. PhDr. Josefa Ludvíka Fischera. Stalo se tak několik dnů před 105. výročím narození tohoto významného českého filozofa a sociologa, který vždy značně přesahoval - a dodnes přesahuje - nejen olomoucký zenit a horizonty, a který Olomouci prospěl mnohokrát, nejvíce a především jako spoluobnovitel a první rektor obnovené Univerzity Palackého. Podnět k semináři dal předseda VSMO, seminář byl zařazen do oficiálního ročního plánu činnosti UP a dalších jmenovaných institucí. Seminář se uskutečnil pod záštitou iniciátora a za jeho organizačního zajištění a vedení. Konal se ve Václavkově sále muzea a měl důstojný průběh.

Semináře se zúčastnili zástupce rodiny Fischerovy, pedagogové a studenti z několika fakult Univerzity Palackého a další zájemci z řad členů Vlastivědné společnosti muzejní, Vlastivědného muzea a intelektuální veřejnosti. Seminář byl zahájen a ukončen staroslověnskými chorály v podání scholy ukrajinských posluchačů bohosloví z pátého ročníku Cyrilometodějské teologické fakulty Univerzity Palackého pod vedením Oresta a Ljubomira Pavliských.

Vztah Josefa Ludvíka Fischera k Vlastivědné společnosti muzejní v Olomouci

J. L. Fischer si vážil činnosti Vlastivědného spolku muzejního, předchůdce dnešní Vlastivědné společnosti muzejní už v době svého prvního působení v Olomouci (od r. 1923), kdy se osobně sblížil a stýkal s řadou představitelů Spolku. Zaujali ho tehdy mj. paleontolog MUDr. et RNDr. h. c. Mořic Remeš, botanik Josef Otruba, lékař MUDr. Jan Kabelík, tehdy ještě nehonorovaný profesor lékařské fakulty Masarykovy univerzity, začínající překladatel, literát a bibliofil Otto František Babler, knihovníci prof. Antonín Šprinc, první ředitel české veřejné knihovny města Olomouc a PhDr. Bohuš Vybíral, ředitel olomoucké Studijní knihovny, o nichž se výslovně zmiňuje také ve svých publikovaných vzpomínkách.

Fischerův postoj k Vlasteneckému spolku muzejnímu byl právě díky přátelským vztahům s představiteli Spolku velmi dobrý i po jeho návratech do Olomouce po druhé světové válce, kdy zde organizoval obnovení univerzity a posléze byl jmenován prvním rektorem této obnovené, svého druhu druhé nejstarší instituce v českých zemích. A v tomto ohledu se nezměnilo nic ve Fischerově postoji ani vůči Vlastivědné společnosti muzejní, která vznikla jako dědička tradic Vlaste-

neckého spolku na konci šedesátých let, po násilném mnohaletém přerušení spolkové činnosti v důsledku zrušení Spolku počátkem padesátých let.

Kromě významu, který nepochybně pro Fischera v Olomouci měly -navzdory šestiletému válečnému nizozemskému exilu- nezměněné osobní vztahy, dokázal jako sociolog a politolog ocenit také význam Společnosti, prvořadě nositelky národních tradic v místě. A to již ne v doznívajícím národnostně nepříznivém lokálním klimatu, jak tomu bylo ještě při Fischerově prvním působení v dříve převážně německé Olomouci, nedlouho po vzniku Československa. Dokázal ocenit význam Spolku pro nově aktualizovaný a v nových dějinných souvislostech se profilující psychologický význam spolkových tradic, kterým tato nejstarší vlastivědná instituce na Moravě v obou svých vývojových podobách - po válce zprvu ještě obnovený Spolek a po jeho nezákonném a svévolném zrušení komunistickou totalitou Společnost - prospívala obraně a uchování osobní a národní identity v poválečném, občanskou společnost ideologicky devastujícím ovzduší.

Ze všech zmíněných důvodů a vzhledem k tomu, že olomoucká publicistika má značný dluh vůči osobnosti a dílu J. L. Fischera, předkládáme vlastivědně orientované veřejnosti toto pojednání u příležitosti 105. výročí Fischerova narození.

Několik životopisných údajů o J. L. Fischerovi

Josef Ludvík Fischer se narodil 6. listopadu 1894 v Třeboni v rodině nadlesního a zemřel 17. února 1973 v Olomouci v kruhu svých nejbližších. Studoval na gymnáziích v Českých Budějovicích a v Třeboni, kde maturoval v r. 1912. Na Filozofické fakultě Karlovy univerzity v Praze vystudoval filozofii. Jeho univerzitními učiteli byli profesori T. G. Masaryk, F. Drtina, O. Kádner, J. Pekař, J. Vlček ad., především však byl žákem předního českého novopozitivisticky orientovaného filozofa a psychologa profesora Františka Krejčího. V roce 1919 získal titul doktora filozofie a byl promován v Karolinu. V letech 1921 - 1923 působil v pražských knihovnách, zprvu ve Veřejné knihovně a později v Univerzitní knihovně. V knihovnické práci pak pokračoval v olomoucké Studijní (dř. univerzitní) knihovně v letech 1923 - 1933 a nakonec v brněnské univerzitní knihovně (1933 - 1935). Na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně se v r. 1927 habilitoval u profesora I. A. Bláhy pro obor sociologie a v r. 1930 pro obor filozofie. Mimořádným profesorem pro obory sociologie a dějiny filozofie byl jmenován na Masarykově univerzitě v roce 1935.

Tyto obory přednášel v Brně až do jara 1939, kdy ve dnech nacistické okupace ČSR akutně onemocněl, byl hospitalizován a musel být operován (apendektomie). Jelikož byl evidován na seznamu gestapa jako osoba režimu nepřátelská, a proto ohrožen zatčením a internací, nedlouho po operaci (11. 4. 1939) odešel do exilu v Nizozemí. Skrýval se především v holandském Amsterdamu, pod rodným příjmením své matky. Fischerův šestiletý pobyt v exilu dosud nebyl dostatečně zmapován a bývá biografy pana profesora vymezován pouze na základě nerozsáhlé tříštic autentických poznámek jeho samotného. Ty ovšem nepostačují k zevrubnějšímu a zakotvenějšímu životopisnému pojednání. Fischerova exilová životní kapitola není dosud napsána, je pouze nesoustavně glosována a komentována.

Když se J. L. Fischer v roce 1945 vrátil z exilu, byl ustanoven řádným profesorem Filozofické fakulty MU v Brně a pro akademický šk. r. 1945/1946 byl na

této fakultě zvolen děkanem. Současně dojížděl do Olomouce, kde se významně podílel na obnovení tamní univerzity, jejímž prvním rektorem byl jmenován pro funkční období 1946 - 1949. V letech 1949 - 1950 zastával funkci prorektora olomoucké univerzity. Do roku 1952 působil jako profesor filozofie na FF MU, ve stejném roce se vrátil zpět na olomouckou filozofickou fakultu, kde byl jmenován přednostou katedry filozofie. V letech 1957 - 1960 opět přednášel na brněnské filozofické fakultě, v omezeném externím úvazku dvě hodiny týdně. V roce 1954 byl předčasně penzionován. Teprve v r. 1968 byl reaktivován a na Palackého univerzitě, kde organizoval zřízení katedry sociologie, působil až do roku 1970. Tehdy byl opět odvolán z pedagogického působení, a to z politických důvodů, stejně jako v roce 1954. Stal se prvořadou obětí normalizační čistky. Až do smrti v r. 1973 byl pod kontrolou Státní bezpečnosti. Obdobně jako dříve nesměl ani přednášet, ani veřejně vystupovat a publikovat. Jeho mentální i fyzická kondice byla tehdy na velmi dobré úrovni, národ byl připraven o nenahraditelného pedagoga, osobnost vědce světového formátu, jakých se rodí málo. Byl skutečným filozofem, neboť žil vlastní filozofií, byl náročným učitelem a vůdcem, náročným k prospěchu druhých. Sám byl člověkem příkladně skromným, příkladně vstřícným, nápomocným a ohleduplným. Mužně srdečný a citový, otevřený a humorný. Břitce kritický, někdy ironický - to aby druhému otevřel oči, nikdy však záłudný. Do střetu s druhými vstupoval tehdy, když nebylo jiné cesty k tomu, aby jim pomohl. Při takových dialogických střetech zachovával rytířská pravidla, nedokázal být zákeřný, vážil si soupeře být sebeslabšího a chtěl mu být prospěšný. Brilantní řečník, strhující rétor. Vybavený intelektem nezměrného rozsahu, s inteligencí, která by členstvím vyznamenávala Einsteinovu společnost, pokud by se o ně ucházel. Jako rytíř ducha a podle moderního slovníku gentleman, byl živým příkladem a naplnitelem vlastních představ o žádoucích vlastnostech a rysech charakteru, kterým by se měl vyznačovat příslušník sociální elity.

O takové osobnosti nás připravil vzdělanostně a intelektuálně podvyživený, charaktery chudičský režim na dlouhá desetiletí. Ubližoval tím nejen jím, ale nám všem, národu. Režim, který se při nevelkých možnostech opíral o nedostačivou ideologickou teorii, potvrzující sobecky sebestředný, baživý, bezohledný a neodpovědný postoj. Scházela sebekontrolující přítomnost svědomí, u intelektově vybavených jedinců šlo nejvýš o přetvářku, chabě zastírající skutečnost. I proto byl ideologický program toho režimu zvrácený, destruktivní, nelidský a protihumánní.

Nástin Fischerovy mimouniverzitní činnosti

J. L. Fischer byl - i mimo svou hlavní pedagogickou profesi - mnohostranně činný. Byl členem redakčních rad a autorem četných příspěvků v časopisech a encyklopedických publikacích, např. ve Věstníku Jednoty filosofické (od 1. ročníku v r. 1921), ve Varu (srv. studentské číslo, r. I, č. 10), v Dodatcích Ottova slovníku naučného (III. - V. díl, písmena K - S, obory filozofie a sociologie, sign. „J.L.F.“, „F“, v letech 1934 - 1939), kde byl členem vrchní redakce, v Malém sociologickém slovníku (Praha, 1970), kde byl členem vedení autorského kolektivu a autorem řady hesel.

Ihned na počátku působení v olomoucké Studijní knihovně založil 4. října 1923 místní odbočku pražské Jednoty filosofické a zformuloval plán její činnosti, na jehož realizaci se podílel organizačně i autorsky.

Od roku 1930 se zapojil do aktivit brněnské Levé fronty, v níž spolupracoval především s B. Václavkem, F. Halasem, O. Blažkem a B. Fleischnerem. Zvláště se angažoval při formování jednotné protifašistické fronty a později se zapojil do hnutí solidarity se španělskými antifašistickými bojovníky. Byl spoluzakladatelem kulturně politického, levicově orientovaného měsíčníku Index, který vycházel v Brně v letech 1929 - 1939. Index od založení redigoval spolu s J. Králem, J. Mahenem, B. Václavkem a J. Vaňkem. Od r. 1930 se spolupodílel na založení a řízení vysoce ceněného a v odborných kruzích uznávaného odborného časopisu Sociologická revue (s I. A. Bláhou a E. Chalupným), jehož editorem byl Sociologický seminář Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, a to v letech 1930 - 1940 a 1945 - 1948. V redakčním kruhu Sociologické revue spolupracoval s O. Butterem, F. Fajfrem, F. Modráčkem, A. Rálim, A. Štěpánkem, B. Václavkem a dalšími. Od března 1938 byl předsedou brněnské sekce Společnosti přátel demokratického Španělska, která navázala na tradici Výboru pro pomoc demokratickému Španělsku, jehož zakladateli byli E. V. Voska a V. Helfert. Od druhého ročníku (1966) Sociologického časopisu (vyd. ČSAV) byl členem redakční rady časopisu, a to až do roku 1969 (II. - V. ročník). Byl z ní vyloučen při politické čistce na počátku období normalizace. V letech 1967 - 1973 byl členem redakčního kruhu indického sociologického časopisu Indian Journal of Social Research (VIII. - XIV. ročník).

Členství J. L. Fischera ve vědeckých a jiných společnostech: 1934 - Královská česká společnost nauk, 1937 - Československá národní rada badatelská, 1946 - Česká akademie věd a umění, 1968 - Svaz československých spisovatelů, 1966 - Delta Tau Kappa (Bridgeport, USA), 1966 - G. W. Leibniz-Gesellschaft (Hannover), 1967 - World Parliament for World Culture (Berlin), 1971 - Academia Theatina pro scientiis (Pescara, Itálie), Centro Superiore di Logica e Scienze Comparative (Boloňa, Itálie), Institut international de sociologie (Ženeva, Švýcarsko), Československá sociologická společnost.

J. L. Fischer se aktivně zúčastnil těchto mezinárodních kongresů:

- 1934 - 8. filozofický kongres v Praze,
- 1941 - 9. filozofický kongres v Paříži,
- 1948 - 10. filozofický kongres v Amsterdamu,
- 1963 - 13. filozofický kongres v Mexiku,
- 1963 - Kongress der Internationalen Gesellschaft für das vergleichende Studium der Zivilisationen v Salcburku,
- 1966 - 6. světový sociologický kongres v Evianu,
- 1966 - Mezinárodní Leibniz-Kongress v Hannoveru,
- 1969 - 3. Internationale Studientagung ve Vídni,
- 1969 - Colloques internationaux du Centre national de la recherche scientifique v Paříži.

Filozofie J. L. Fischera a její podstatný vliv na program „Barrandovské skupiny“

Fischerova skladebná filozofie, anticipující potřebu vědeckého a spolu s tím filozofického paradigmatu, je v současnosti pokládána za alternativu novopozitivismu, postmodernizmu a zvl. poststrukturalizmu. Filozofie je podle Fischera metavědou, strukturní racionalita je výsledkem metavědecké reflexe; funkce a struktura vymezují pojmově explikativní hypotézu. Tvorba řádu vč. intelektuální tvorby, je podle Fischera nejvyšším cílem lidského konání. Ve svém pojetí vertikálně vrstvené skutečnosti s reálnými mody objektivním (anorganickým i organickým), psychickým a kulturním Fischer anticipuje pojetí tří světů K. Poppera a J. Ecclese (srv. jejich teorii interakcionistického dualismu).

Ve filozofii je Fischer systematikem, od počátečního pragmatického zaměření se odklonil k strukturálně funkcionalistickému pojetí. Propracoval vlastní systém prehensivních a komprehensivních kategorií. Skladebné pojetí filozofie promítá do aplikovaných oborů, především sociologie, psychologie, pedagogiky a také do teorie politiky, včetně politické koncepce státu.

To podmínilo předválečné přijetí Fischera, který byl uznáván jako filozof, ideolog a mluvčí tzv. *Barrandovské skupiny* intelektuálů, kterou založil Václav Maria Josef Havel (1897 - 1979), otec prezidenta Václava Havla.

Barrandovská skupina patřila k nejprogresivnějším interdisciplinárním sdružením meziválečného období a byla zaměřena na politické, ekonomické a kulturní povznesení mladé československé demokracie, přičemž programově se explicitě hlásila k principům Fischerovy funkcionálně skladebné filozofie. Z těchto principů vycházela při snahách o řešení dobových obtíží prvorepublikové parlamentní demokracie.

Barrandovská skupina v čele s V. M. J. Havlem usilovala o vytvoření vědeckých základů moderní společnosti, která by byla řízena vědeckými metodami v oblasti ekonomické (národní hospodářství) i v oblasti duchovní (výchova). Akceptovány byly Fischerovy názory na to, že kulturní stereotyp mechanistický je žádoucí nahradit kulturním prototypem funkcionálně skladebným, že prvořadou nezbytností je výchova elit, a to v souladu se systémem skladebné filozofie a s ohledem na psychologické potence české populace. Malý národ si nemůže dovolit, aby nebyli doceněni elitní jedinci, kterých není nikdy dost: rozptýl postupuje shora dolů, nikdy naopak. V. M. J. Havel, v souladu s Fischerem, nechápe elitu jako nějakou uzavřenou kastu, nýbrž je mu neorganizovaným a neorganizovatelným souručenstvím „*tvůrčích duchů, kteří silou své kulturní hodnoty vytvářejí kulturní autoritu společnosti, vládu duchovní, která - jakkoliv prostá všech mocenských prostředků - je trvalou a stálou strážkyní zdárného společenského růstu*“ (V. M. Havel, 1993, s. 250).

V. M. Havel, ovlivněný Fischerovou filozofií, chápe společnost jako kvalitativně diferencovaný organizmus, nikoliv jako pouhý mechanismus velkého soustrojí. Důraz je přitom kladen na vědecky řízenou spolupráci společenských konstruktivních složek. V souladu s Fischerovým pojetím shledávala Barrandovská skupina možnost překonání rozporu mezi liberalizmem a socializmem, kdy kapitál nabývá významu sociální funkce a společenské zřízení se stává funkcionálním celkem sestávajícím z respektování reálných funkcí skloubených v jednotu a plánovitého

uspořádání různých společenských institucí (výroba - obchod - finance - organizace: správa - kultura) s optimálním využitím individuální tvůrčí iniciativy. Fischerovou pozici a roli v Barrandovské skupině se v poslední době zabýval Fischerův žák a asistent Bohuslav Eliáš-Žáček (c.d., 2000).

Fischerova sociologie

J. L. Fischer je, spolu s I. A. Bláhou a dalšími, reprezentantem meziválečné „Brněnské sociologické školy“. Oproti tehdejšímu zaměření pražského sociologického kolegia se brněnská škola vyznačovala realističtější (neorealistickým) společensko politickým pojetím, které bylo označováno jako kvalitativní realizmus. Tomuto přístupu velmi prospělo Fischerovo strukturálně funkcionální pojetí jeho metateoretické skladebné filozofie.

Funkcionální analytická metoda je Fischerovi prostředkem k postihu funkcionálního určení (smyslu či podstaty) sociálních jevů právě tak jako uznání sociální determinace a vázanosti dílčích sociálních útvarů sociálním celkem, tedy společností (Fischerovo uznání gestaltismu). Společnost jako soustavu funkcí charakterizuje potřeba strukturálního a organického konsenzu, tzn. konsenzu společenského řádu a organizace státu.

Fischerovo pojetí pedagogiky

- tak jako jeho pojetí organizace školství a cílů edukačního procesu vychází rovněž z jeho skladebné filozofie. Respektuje sociologickou a psychologickou rovinu vlastní desky principiálních kategorií skutečnosti (skutečnost přitom chápe jako „vespolnou a konkrétní, tedy kvalitativně určenou, primárně extenzivní rozrůzněnost v trvalém dialektickém rozvoji“ - srv. Fischer, 1968, s. 5), ať jde o sféru kategorií prehensivních (kam spadají např. biosociální demografická data či parametry, jako jsou kvalita genofundu, parametry populačních dat a trendů, ukazatelé kvalitativní rozrůzněnosti society) nebo v návaznosti, o sféru kategorií komprehensivních, vztahujících se k struktuře, reakcím, podmíněnosti a časoprostorovému poli sociální reality, které umožňují komparaci a kvantitativní vyhodnocení.

Pro pedagogiku, právě tak jako pro jiné vědy, platí Fischerovo konstatování, že „řád vědy je určován jejím filosofickým podmíněním“, z hlediska ontologického, metafyzického, právě tak jako z hlediska noeticko metodologického. Pedagogická věda a oblast jejího uplatňování, především školství, je rovněž součástí kulturní skutečnosti společenské, vyjádříme-li se zdrženlivěji. Méně zdrženlivě bychom raději měli připustit, že tato oblast je podstatnou součástí společenské kulturní skutečnosti. Fischer se proto zabývá - jako filozof synoptik a tvůrce desky výchovných hodnot, zaměřený funkcionálně racionalisticky a ontologicky - také strukturním vzorcem pedagogiky.

Aby danou kulturní skutečnost bylo možné co nejlépe poznat a na základě toho dotvářet, je nezbytné zkoumat a poznat řád přírodních zákonitostí a na základě tohoto poznání usilovat o poznání hodnot s absolutní platností. K tomu skýtá prostor filozofie, Fischerem právě proto pojímaná jako „metavěda“. Výchova je Fischerovi mj. jedním z obsahů řádu teoretického, vyžadujícího řád hodnocení v nezbytném úkolu formulace „desky výchovných hodnot, dávajících směrnici k ná-

plní výchovné nauky a výchovnému systému těžce postrádanou jednotu“ (respektující ovšem Fischerovo skladebné hledisko při konceptualizaci determinujících a funkcionálních souvislostí edukační struktury). Metodologie pedagogické vědy by měla - dovozeno podle Fischera - vycházet především z konceptuální extrapolace psychologické a sociologické, vytvářející vztahovou síť extrapolovaných a generalizujících hypotéz a postulátů jako principiálních daností pedagogiky. Vědecké pedagogické poznání tak odpovídá logickým ontologickým nárokům a současně se nevymyká zkušenostem s realitou při zachování principu identity daného, skutečnostního logického vztahu, filozoficky takto reflektovaného. Empirie přitom vymezuje úkoly či zadání pro pedagogiku jako nepostradatelný reálný pól.

Fischerovým ideálem je „skladebná škola“ (oproti poválečně zjednodušované škole jednotné), která respektuje souvztažnost mezi ideovou a věcně obsahovou náplní edukace a mezi její didaktickou a organizační formou, respektující sociologicky vyjádřitelnou kulturní strukturu dané společnosti v podmínkách sociálního konsenzu. Mechanistický prototyp školství, odpovídající filozofii (tudíž i vědě a ekonomice) dřívější evropské kultury, zobrazuje dřívější formalistická orientace všech stupňů a typů školy. Tento prototyp se vyznačoval statickou, extenzivně kumulativní a přitom nespojitou výukou. Podle Fischera musí být takový způsob nezbytně nahrazen prototypem skladebným, umožňujícím dynamickou názorovou syntézu obsahů výuky vedoucí k novým metodickým postulátům a syntetickým závěrům. Proti kumulativnosti, která je nivelizující a izolující, předpokládá Fischer hierarchické vrstvení sociální a kulturní struktury. Hierarchický zřetel splňuje rovněž předpoklad nezbytné míry jednotnosti ve smyslu uzavřené učební látky odpovídající stupni vzdělání, a to za ožehavou cenu redukce původního rozsahu.

Je tudíž žádoucí změnit dosavadní důraz na pasivní receptivitu žáků v souladu s „reaktivním potenciálem“ žáků a studentů. Fischer zde anticipuje pojetí tzv. konceptuální úrovně podle Hunta (1974), kterou lze rozpoznat u žáků i učitelů a která byla potvrzena aplikací Flandersova indexu při zkoumání metody výuky (Musil, 1999, s. 191). Tradiční statické edukační postupy, navazující na Herbartovu nauku a rozvíjené v „Drillschule“, je žádoucí zaměnit edukací zaměřenou na rozvíjení dynamické samostatnosti žáků. Rozvíjení dynamiky edukačního procesu je založeno na tom, že jsou zohledněny psychologické předpoklady žáků. V této souvislosti Fischer mluví o „výběrovosti sklonů a nadání“.

A právě to jsou předpoklady výchovy „intelektuální elity“ národa, kterou Fischer pokládá za prvořadý úkol nově koncipovaného školství. Elitou totiž neoznačuje pouze „úzké království duchů tvůrčích“, nýbrž přičítá k ní i ty, „kdo nepřijímajíce lhostejně a tupě svůj osud, snaží se jej spolutvořit, kdo srostli se svým dílem a se svou prací celou svou bytostí, dávajíce jí své nejvlastnější i nejlepší a kdo sebevtělují v svět, aby se stal i jejich obrazem. A také ti, kteří ještě věří, že toto království „ducha tíže“ vezme za své, a volají do boje proti němu“ (J. L. Fischer, 1996, s. 73).

Závěrem

Josef Ludvík Fischer je zcela autentickým systematickým filozofem. Jeho dílo je genericky zařaditelné do epistemologického a antropologického kontextu a je

mu přiznávána univerzalistická tendence ve vývojové linii českých filozofů: Komenský - Bolzano - Masaryk. Fischer se jako filozofický analytik a systematik ve své skladebné filozofii zabývá nezbytně i strukturou empirické skutečnosti. Čini tak dokonce v širším kontextu evropského kulturního prototypu (modu myšlení), a to při vědomí potřeby „nové syntézy“, založené strukturálně a funkcionálně.

Sociologii, psychologii, pedagogiku, politiku a další sociální vědy nelze chápat izolovaně, bez filozofického kontextu a filozofického východiska. Prostřednictvím Fischerem předpokládané „nové syntézy“ je nově pojat řád jako smysl intelektuálního snažení. Důrazem na funkcionální myšlení ve významových strukturách, které umožňuje racionální metavědecké pojmání reality, usiluje J. L. Fischer o strukturální reformulaci tradičního evropského kulturního prototypu.

J. L. Fischer je podle mnohých - a také my jsme o tom přesvědčení - dosud nedoceneným myslitelem. Dnešní extravertizující se, to znamená navenek a k povrchu mířící dobové tendence, pokud lze psychologicky takto charakterizovat souhrn sociálních jevů v nějakém vývojovém období, opět jakoby ztěžovaly pochopení významu a praktické uplatnění Fischerových filozofických principů a směrnic.

Fischerovo jedinečné pojetí se ukázalo jako plně aplikabilní v době nejusebranějšího usilování mladé prvorepublikové československé demokracie (viz přijetí jeho sociální filozofie Barrandovskou skupinou). A to nepochybně je měřítko, které plně prokázalo platnost (validitu) a praktickou užitečnost (efektivitu) jeho vědeckých úvah o zásadách řízení společnosti. Praxeologicky uchopeno, žádná doba, zahlušená sebestředným hedonismem, takové myšlení ani nepotřebuje. Straní bezbřehému liberalismu, který umožňuje rozvoj nezvládnutelně invalidního konzumizmu vedoucího k nárůstu sociální patologie a kriminality, počínaje korupcí a velkokrádežemi a konče předsudky všeho druhu a nárůstem sociální agrese, často s letálními následky. A to jsou vnější příznaky obecné stagnace a úpadku v rozvoji duševně duchovních potencií člověka současnosti, jsou to také důsledky povrchnosti, nedůslednosti, špatné osobní morálky, která vede k neodpovědnosti, osobní nekázní, což vše má příčinu v nekvalitách výchovy.

Josef Ludvík Fischer nás učí nejen tomu, abychom své současné lidské situaci rozuměli, nýbrž nabízí prostředky a způsoby, jak si počínat, abychom nepromarnili kapitál vložených potencií, individuálních i kolektivních potencií. Za to náleží J. L. Fischerovi naše uznání a velký dík, což ovšem jsou pouze symbolické myšlenkové úkony. Především je třeba přijmout, následovat a naplňovat směrnice génia.

Poznámky a odkazy

1 J. L. Fischer je autorem téměř padesáti knižních monografií, nejméně pět rozsáhlejších rukopisných prací nebylo dosud vydáno. Publikoval bezmála dvě stě odborných příspěvků ve sbornících z vědeckých konferencí a ve vědeckých časopisech doma i v zahraničí, stovky recenzí, statí, referátů, slovníkových hesel, sdělení a zpráv ve vědeckém a odborném tisku, stovky populárně vědeckých článků a pojednání v periodickém tisku, včetně literárně esejistických úvah, diskusních příspěvků, komentářů a glos. K stému výročí Fischerova narození v r. 1994 vydala katedra filozofie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně Fischerovu básnickou sbírku „Meditace o čase“ z roku 1955.

2 Literatura o J. L. Fischerovi. Stručná přehledová sdělení najdeme v učebnicích dějin filozofie (např. Höffding-Král, 1946), v naučných slovnících (Kočího Malý slovník naučný, 1925; Do-

datky Ottova slovníku naučného, 1932; Pedagogická encyklopedie O. Chlupa, J. Kubálka a J. Uhra, 1938; Ilustrovaný encyklopedický slovník ČSAV, 1980; Biografická příloha Velkého sociologického slovníku Karlovy Univerzity, 1996) a v dílčích časopiseckých pojednáních (Z. Srna: J. L. F. - kritik brněnského divadla, Sborník prací brněnské univerzity, 1985; L. Soldán: J. L. F. v Nejedlého Varu z 20. let, Vlastivědný věstník moravský č. 1/2000).

Informace o J. L. Fischerovi z poválečné doby nebyly časté ani rozsáhlé, osobnosti významného filozofa nebyla z pochopitelných důvodů věnována taková pozornost, jakou si zasloužil. Ani po jeho smrti nevyšel odpovídající nekrolog, jen Rudé právo uveřejnilo pouze několikařádkovou zprávu o úmrtí. Autor zaslal dvoustránkovou vzpomínku do ostravského Kulturního měsíčníku a při ročním výročí smrti do severomoravského deníku Nová svoboda, redakce ji však v prvním případě vrátila bez zdůvodnění a vysvětlení, v druhém případě s omluvou, že došlo k prodlení a pak již nebylo aktuální vzpomínku zveřejnit (ostatně takových článků prý mají víc než dost). Vždyt šlo o období normalizace.

Teprve po politickém převratu v listopadu 1989, kdy se v Československu uvolnily politické ledy v publicistice a padla cenzurní omezení, došlo k částečné nápravě informačního téměř vakua týkající se osobnosti J. L. Fischera a byla vydána řada rozsáhlejších statí, studií a monografií věnovaných osobnosti a dílu olomouckého filozofa. Vyšly rovněž reedice Fischerových prací, další jsou připravovány k novému vydání.

Autor příspěvku byl od 60. let s prof. Fischerem v užším a poměrně intenzivním vztahu. Na základě podnětu pana profesora v roce 1969 bylo rozhodnuto o jeho přechodu na katedru sociologie FFUP, kde byl pověřen úvazkem v oboru sociální psychologie a kde se, podle představy přednosty katedry prof. Fischera, měl do r. 1975 habilitovat. V důsledku výpovědi ze zaměstnání na univerzitě, odůvodněné u obou politicko-ideologickými ohledy, se tyto záměry neuskutečnily. Prof. Fischer musel po normalizační čistce univerzitu opustit v r. 1970, autor na jaře roku 1971.

3 Porevoluční aktivity směřující k nápravě totalitní indolence vůči prof. J. L. Fischerovi.

Je potěšivou skutečností, že Vlastivědná společnost muzejní byla první společenskou institucí, která spolu s odborem školství, mládeže a tělovýchovy ONV organizovala první olomouckou veřejnou akci týkající se J. L. Fischera. Byl to „Vzpomínkový večer na J. L. Fischera“, který se konal v Divadle hudby 13. listopadu 1990 pod záštitou rektora UP. Program tehdy připravil a uvedl Fischerův žák doc. Dr. Karel Floss, pozdější senátor.

Autor založil na počátku 90. let - se souhlasem a s podporou manželky a dětí prof. Fischera - **Společnost J. L. Fischera**. Součástí této Společnosti je **Netherlands Tsjechoslowaakse J. L. Fischer Kring** (Nizozemsko-československý kruh J. L. Fischera) se 30 členy, převážně Holanďany, který J. V. Musil ustavil během svého děledobého pobytu v Amsterdamu v r. 1991, kam byl pozván když uspěl v konkurzu vypsáném Nadací Jana Patočky pro československou vědu a kulturu (Stichting Jan Patočka voor tsjechoslowaakse intellectuelen - exchange programme - president Max van der Stoep). Čestným členem Fischerova Kruhu je pan prezident ČR Václav Havel.

V r. 1993 byla ustavena na Rektorátu Univerzity Palackého při Vědecké radě rektora UP komise pro oslavy 20. výročí úmrtí, jejímž členem byl jmenován i předseda Společnosti J. L. F. (tehdy Kruhu J. L. F.). Vzpomínkový večer k příležitosti 20. výročí úmrtí J. L. F. se pak konal pod záštitou rektora UP prof. Jařaba, děkana FF UP prof. Václavka a předsedy Kruhu J. L. F. doc. Musila dne 17. února 1993 v aule filozofické fakulty UP. Odpoledne mu předcházela pietní akt u hrobu J. L. Fischera na olomouckém ústředním hřbitově. Stejně důstojnou atmosféru měly čtyřdenní oslavy 100. výročí narození J. L. Fischera v listopadu 1994. V den narození, 6. 11. 1994 se udal pietní akt na olomouckém ústředním hřbitově, 9. 11. 1994 se konal seminář v aule FF UP s programem na téma „J. L. Fischer a filozofie XX. století“, na kterém vystoupilo 11 přednášejících, 15. 11. 1994 byl profesor Dr. Mikuláš Lobkowicz, rektor Katolické univerzity v Eichstatu, hostem rektora UP prof. Jařaba v pořadu Večerní rozmluvy s hosty Univerzity Palackého. 16. 11. 1994 byla ve vestibulu Rektorátu UP odhalena pamětní bronzová deska s reliéfem J. L.

Fischera. Oslava pokračovala téhož dne přednáškou prof. Dr. M. Lobkowicze „Substance a reflexe“, která zahájila tradici Výročních přednášek k počtě J. L. Fischera, což je další pravidelná celouniverzitní akce memoriálového charakteru pořádaná každoročně v listopadu. 18. dubna 1994 byl pro ni vydán statut rektora UP. Tradice se uchytila, jde o prestižní pořad. Přednášku organizuje podle zmíněného statutu zvláště k tomu určená „Komise pro přípravu výroční přednášky“, která vybírá přednášejícího a Vědecké radě UP předkládá návrh k jeho jmenování. Druhou přednášku v rámci této tradice na téma „Imunologie, medicína a svět“ pronesl prof. MUDr. Ctirad John, DrSc., z lékařské fakulty UK dne 8. 11. 1995. Třetí přednášku „Na prahu třetí transgrese. Úvaha o směru a smyslu evoluce“ přednesl přírodovědec prof. RNDr. Josef Svoboda, žijící v Kanadě, 20. 11. 1996. Čtvrtou přednášku této řady na téma „Historia magistr: poučení z historie“ pronesl 5. 11. 1997 pražský historik pedagogiky prof. PhDr. František Šmahel, CSc. Pátá přednáška na téma „Genomika: Krok do 21. století“, se konala dne 11. 11. 1998 a přednesl ji prof. Václav Pačes z Prahy. Šestou přednášku „Dialogický personalismus“ pronesl doc. ThDr. Karel Vrána z Teologické fakulty UK v Praze dne 10. 11. 1999. Sedmou přednášku k počtě J. L. Fischera přednesl PhDr. Herbert Tomáš Mandl, psycholog, na téma „Svoboda vůle - otázka filozofie nebo psychologie - důsledky“ 18. 10. 2000 na slavnostním zasedání vědeckých rad Univerzity Palackého.

4 Společnost J. L. Fischera každoročně pořádá několik samostatných podniků a připojuje se k veřejným oslavám a pamětním akcím, které pořádají jiné organizace a instituce.

Literatura

E c c l e s , John, C., Sir: How the Self Controls Its Brain. 1st Ed. Berlin-Heidelberg: Springer-Verlag, 1994. 197 p.

E l i á š - Ž á č e k , Bohuslav: Václav M. J. Havel, jeho Barrandovská skupina a její filosof a ideolog prof. J. L. Fischer. In: Musil, Jiří, V., Sborník k 105. výročí narození J. L. Fischera, Olomouc, 2000, v tisku.

F i s c h e r , Josef, Ludvík: Dvě kapitoly z kulturních dějin Olomouce let dvacátých. In sb. Pocta Slovanskému gymnasiu v Olomouci 1867 - 1967, příležitostná publikace, Olomouc, 1967, s. 97-107.

F i s c h e r , Josef, Ludvík: Pedagogické stati. 1. vyd. Praha: Výzkumný ústav odborného školství, 1968. 100 s.

F i s c h e r , Josef, Ludvík: Filosofické studie. 1. vyd. Praha: Výzkumný ústav odborného školství, 1968. 140 s.

F i s c h e r , Josef, Ludvík: Zrcadlo doby. Abeceda skoro filosofická. 2. vyd. Olomouc: Votobia, 1996. 214 s.

H a v e l , Václav, Maria, Jan Ev.: Mé vzpomínky. 1. vyd. Praha: 1993.

H o l z b a c h o v á , Ivana - G a b r i e l , Jiří: Josef Ludvík Fischer. In Slovník českých filozofů, Masarykova univerzita v Brně, 1998, s. 127-129.

M u s i l , Jiří, V.: K požadavkům J. L. Fischera na schopnostní úroveň vysokoškoláků. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Facultas Philosophica, Philosophica II., Olomouc: VUP, 1994, s. 49-52.

M u s i l , J., V.: Speciální psychologie I. Vyd. 1. Olomouc: VUP, 1999. 294 s.

O b r d l í k o v á , Juliána (ed.): Brněnská sociologická škola, příležitostná publikace, Brno: Městský výbor socialistické akademie, 1966, 124 s.

Š t ě p á n , Jan (ed.) a kol.: J. L. Fischer a filozofie XX. století. 1. vyd. Olomouc: VUP, 1996. 82 s.

V a l e n t a , Lubomír (ed.) a kol.: J. L. Fischer - Osobnost - Dilo - Myšlenky. 1. vyd. Olomouc, VUP, 1990. 125 s.

drobnosti

Medailérské inspirace z putování po Francii

Zdeněk Přikryl

AUM- tedy Česká asociace umělců medailérů - pořádá téměř každoročně zájezdy svých členů a přátel do přitažlivých míst Evropy. Někdy jsou to města, kde se právě koná některá z mezinárodních medailérských výstav FIDEM (Londýn, Budapešť, Haag, Neuchatel), jindy zase země, které nabízejí hojnost výtvarných zážitků všeho druhu. Není divu, že po nedávné severní Itálii to byla letos Francie se svými nepřehlednými kulturními poklady. Nebyla to cesta specializovaná jen na vlastní medailérský obor, spíše návštěva známých i méně známých center-kromě Paříže, Remeše a Chartres třeba St. Malo, Fougères, Rennes, Nantes, Ambois, Orléans, Angers, Nancy a další. Pro Francouze je každé toto město pojmem zcela vyhraněným, našinec si jejich charakter a specifickou vůni musel objevovat sám, pokud mu na to stačil omezený čas a energie. Tentokrát jsme se v autobuse sešli tři Olomoučané - kromě mne ještě sochař a medailér docent Bohumil Teplý s dcerou. Viděli jsme hodně, program byl snad až přeplněný, ale měli jsme všude možnost vybrat si z nabízených atrakcí sami podle svého zájmu a zaměření. Je tedy víc než pravděpodobné, že dojmy jednotlivých účastníků společného programu jsou velmi rozmanité. Pro mne jako sochaře, medailéra a příležitostného teoretika přinesla tato cesta řadu silných podnětů: oživení a prohloubení některých dřívějších poznatků a dojmů, úchvatné zážitky v Musée d'Orsay i v navštívených katedrálách - a navíc některé osobní „objevy“. Třeba objevení drobných kamenných reliéfů na úzkých sloupcích mezi sochami světců na portálech katedrály v Chartres. To, co se z celkového pohledu jeví jako pouhá doplňující dekorace, je kromě nádherně řezaných ornamentů plné figurálních motivů, vynalézavě komponovaných, výrazných, živých a i při drobném měřítku monumentálních. Kolik takových a jen o málo větších reliéfů a medailónů je jen na jednom portálu, na tympanonech, archivoltách, na podstavcích velkých soch - v Chartres, Remeši, Rouenu, Štrasburku i jinde! Jaké nesmírné bohatství forem a variací na tradiční témata i vtipných, často až kacířsky kritických postřehů z tehdejší současnosti 13. století! Kolik geniálních talentů i mezi pokornými, bezejmennými kameníky, jejichž díla jsou doslova zastíněna hlavními objekty! A přece se tu uplatňují, jsou tu pro ty opravdové, zaujaté poutníky a diváky, stejně skromné a užaslé před velikostí katedrálního komplexu, jako byli oni staří sochaři před autoritou své huti a před nezpochybněnou velikostí Boží. Dalším silným zážitkem pro mne bylo srovnání obrovitého Rudova reliéfu „Marseillaisy“ na velkém triumfálním oblouku v Paříži s ostatními třemi stejně velikými reliéfy, oslavujícími Napoleonovy zásluhy. Nemůže snad být výmluvnějšího příkladu k demonstraci tvůrčího pokroku v rámci jednoho slohového názoru. Pokroku filozofického, morálního, občanského i specificky výtvarného, směřujícího k životní realitě, pravdivosti a ke strhující přesvědčivosti. Ta tři ostatní díla, formálně nepochybně dokonalá, jsou studená, nabubřelá a frázovitá, přímo odpuzující, dost podobně jako některé daleko pozdější velikášské výtvořiny nacismu. Přiznávám se, že mě to na francouzský vkus mrzí a že se mi za fasádou napoleón-

drobnosti

ského heroismu vynořily vzpomínky na hrůzy španělské války, jak je tenkrát do mědi vyryl a vyleptal Goya. Třetím nečekaným překvapením se pro mne stala krátká, ale intenzivně prožitá návštěva galerie Davida d'Angers v interiéru přebudovaného gotického kostela.

Obr. 1. David Angers - generál Bonaparte, 1837.

Obr. 2. Chartres, západní portál katedrály. Motiv s kentaurem na sloupku umístěném mezi sochami, výška 15 cm.

Je tu shromážděna podstatná část umělcova díla v sádrových modelech a odlitcích - tehdy slavný autor je věnoval rodnému městu Angers jako projev vděčnosti. Jen o málo mladší současník vzpomenuť Ruda, žijící v letech 1788 - 1856, je tu dokonale prezentován jako výrazný představitel své pohnuté doby, plné politických zvratů a slohových proměn, jako umělec mimořádně fundovaný, vnitřně poctivý a neuvěřitelně pracovitý. Jeho dnes už pozapomenuté monumentální realizace, včetně tympanonu pro pařížský Pantheon, překvapují jadrným, ale někde až příliš popisným realismem. Epická šíře, romantický patos a promyšlenost dramatických kompozic jsou charakteristické pro četné reliéfy davových scén a bitev se stovkami postav - zdá se skoro nemožné, že to vše zvládl jediný, postavou nepatrný člověk. Tím spíš, uvědomíme-li si, že David vytvořil také víc než sto nadživotních portrétů a na pět set portrétních medailonů a medailí svých slavných současníků. V galerii je těch hlav jen asi dvacet - ale díváme-li se do tváří jeho Balzaka, Goetha, Huga nebo Paganiniho, cítíme z nich bezprostřední dotyk skutečnosti, neuhlazenou upřímnost a pochopení pro lidskou velikost. A jeho medaile? Nevím, existuje-li vý-

drobnosti

raznější autentický portrét třeba mladého Napoleona nebo démonického houslisty Paganiniho. Zachycují nepochybně přesnou fyziognomii, ale je v nich i lví spár geniality - bez velkých tvarových nadsázek a stylizací, i bez oné holedbavé elegantní virtuózy mladších francouzských medailérů 19. století. Historik Elie Faure píše ve svých dějinách umění, že „jedině několik úchvatných medailonů zachraňuje Davidovo jméno před zapomenutím“. Je tu soud asi až příliš příkrý, ale mít možnost si jej osobně ověřit, v duchu polemizovat a pak se s ním přece jen smířit, a to tváří v tvář tak impozantní tvorbě, to je pro výtvarníka lekce k nezaplacení. Takových názorných lekcí, korigujících vžitě, ale většinou silně zjednodušené představy o jednotlivých umělcích, o slavných dílech i o celých historických obdobích - a ještě častěji o epochách radikálních slohových proměn, těch získá člověk ve Francii hodně, především asi v muzeích a galeriích menších kulturních center. Je to velká výzva ke skromnosti a příležitost znovu si ověřit hlubokou nostalgickou pravdivost latinského citátu „ars longa, vita brevis“.

Poznámka k ikonografii sochařské výzdoby průčelí kostela Panny Marie Sněžné v Olomouci

Leoš Mlčák

Průčelí kostela Panny Marie Sněžné zdobí 9 kamenných soch zhotovených olomouckým sochařem Davidem Zürnem. Všechny sochy souboru jsou umístěny v půlkruhových nikách. Tři ikonograficky nejvýznamnější sochy tvoří výzdobu zvlněného štítu. Ostatní sochy jsou rozmístěny ve třech etážích po stranách monumentálního hlavního portálu. Konchy nik ve štítu jsou zdobeny hladkými lištovými římsami, konchy ostatních nik mušlemi.

Nejvýše je umístěna socha Panny Marie s dítětem. Pod ní jsou osazeny sochy dvou nejvýznamnějších jezuitských světců Sv. Ignáce z Loyoly a sv. Františka Xaverského. Oba světci byly kanonizováni v roce 1622 papežem Řehořem XV.

V nikách pod kladím jsou umístěny raně křesťanské panny mučednice sv. Apolónie a sv. Anežka. Pod nimi jsou osazeni raně křesťanští mučedníci jáhen sv. Vavřinec a biskup sv. Valentin. Nejníže doplňují pantheon světců na průčelí apoštolové sv. Petr a sv. Pavel.

Rozmístění soch ve štítu ale mělo být původně odlišné. Nejvýše měla být osazena socha zakladatele jezuitského řádu sv. Ignáce z Loyoly. Pod ním měly stát sochy sv. Františka Xaverského a sv. Františka Borgiáše. O této původní koncepci jsme informováni z návrhu Davida Zürna na rozměry všech uvedených soch. Návrh je datován 24. ledna 1714. Smlouva na zhotovení všech 9 soch byla s Davidem Zürnem uzavřena 28. srpna 1714.¹

Tato dodatečná změna v ikonografii výzdoby kostela nebyla v průběhu jeho výstavby jediná. Druhotně změněno bylo dokonce i patrocinium nového kostela, o němž jezuité původně uvažovali, že bude zasvěcen Panně Marii Královně Andělů. Doznívání tohoto záměru lze do jisté míry najít ještě i v ikonografii nástropní

drobnosti

fresky v presbytáři, která je Apoteózou Panny Marie jako královny nebes, zatímco freska v lodi již plně koresponduje se zasvěcením kostela Panny Marie Sněžné.

Nový kostel měl mít původně 11 oltářů. Hlavní oltář Panny Marie, Královny Andělů, nahoře s Archandělem a boční oltáře: sv. Anny, nahoře se sv. Maří Magdalenou, sv. Pavlínou, nahoře se sv. Apolónií, sv. Ignáce z Loyoly, nahoře se sv. Františkem Borgiášem, sv. Františka Xaverského, nahoře s mučedníkem Vincencem, sv. Stanislava Kostky, sv. Josefa, nahoře se sv. Klementem, sv. Jana Křtitele, nahoře se sv. Janem Evangelistou, sv. Jana Nepomuckého, sv. Kříže, nahoře se sv. Barborou a sv. Vavřincem a sv. Valentina, nahoře se sv. Leonardem opatem.²

Výběr světců v původní i realizované sochařské výzdobě průčelí odráží nejen obecnou oblibu řádových světců, ale dotýká se i tradice staršího, původně minoritského mariánského kostela, který se po příchodu jezuitů do Olomouce stal jejich řádovým kostelem.

Sv. Ignáci z Loyoly byl ve starém koleijním kostele, zasvěceném Nanebevzetí Panny Marie, postaven samostatný oltář už v roce 1622, kdy byl tento světec svatořečen. Od roku 1665 byly účtě tohoto světce a sv. Františka Xaverského věnovány oltáře v nově přistavěných bočních kaplích. Celkem bylo jezuity ve starém kostele v letech 1584-1683 zřízeno deset nových oltářů. Sedm z těchto oltářů bylo v roce 1714 přeneseno i do nového kostela.

Také účta apoštolů sv. Petra a Pavla měla ve starém kostele dávnou tradici. Oba světci byly zastoupeni ve výzdobě hlavního oltáře Nanebevzetí Panny Marie. Oltáře sv. Vavřince a sv. Valentina jsou v kostele zmiňovány už v roce 1602.³ Později zřejmě tyto oltáře zanikly a světcům byla věnována společná účta na jednom z bočních oltářů. Podrobný popis výzdoby všech deseti oltářů starého kostela, který patrně reflektuje situaci krátce před jeho zbořením, uvádí podle blíže nespecifikovaného rukopisu Cerroni.⁴

Podle tohoto popisu byla na prvním bočním oltáři Panna Marie s dítětem, nad ní obraz Nanebevzetí Panny Marie a nahoře Archanděl Gabriel. Po stranách sv. Vavřinec a sv. Valentin. Na oltáři sv. Anny byli po stranách sv. Jáchym a sv. Zachariáš a nahoře sv. Josef. Oltář Panny Marie Pěkarské doplňovaly dva andělé a Bolestná Panna Marie. Na oltáři sv. Pavlínou stál relikviář s ostatky světice. Oltář sv. Kříže doplňovalo „Ecce homo“ a Panna Marie, oltář sv. Ignáce z Loyoly Panna Marie s dítětem. Na oltáři sv. Františka Xaverského bylo nad titulárním motivem Zavraždění sv. Václava a nahoře Archanděl Michael. Na oltáři sv. Jakuba byl nahoře sv. Stanislav. Na posledním bočním oltáři byl velký obraz Kristova poprsí a nad ním sv. Alois.⁵

Poznámky

1 MZA Brno, Božkova sbírka, inv. č. 12 268/29d.

2 MZA Brno, Cerroni, J.P.: Skizze einer Geschichte der bildenden Künste in Mähren, díl 2., rkp. 1807, fol. 59a.

3 tamtéž.

4 Cerroni, op.cit. fol. 61a.

5 tamtéž.

kronika

*Jan Kouřil - Josef Bartoš,
- Jaroslava Čajová:*

Zapomenuté pohraničí. Šumvald u Uničova 1938-1945.

Praha, Janua 1999, 135 str.

V druhé polovině roku 1999 se objevila zajímavá publikace - Zapomenuté pohraničí, Šumvald u Uničova 1938-1945, vydaná zpětně u příležitosti 710. výročí založení obce Šumvaldu. Kniha sice nevelká svým rozsahem, ale o to bohatší po stránce obsahové, která je cenným příspěvkem k dnes tolik diskutovanému období v české historii 20. století.

Stěžejní část knížky tvoří subjektivní vzpomínky šumvaldského rodáka J. Kouřila (1901 až 1995), s jehož životními osudy nás seznamuje úvodní životopis. Tento písmák a kronikář zaznamenal, a tím pro paměť současníků uchoval, cenné zprávy o událostech a životě prostých lidí ve větší české obci (1609 obyvatel v r. 1930), která se ze dne na den stala součástí Hitlerovy „Velkoněmecké říše“. Tehdy také vznikl „český ostrůvek na Uničovsku v okupovaném pohraničí“, jak nazval svůj odborný příspěvek historik Josef Bartoš, který v úvodu knihy fundovaně analyzoval sledované období let 1938 až 1945. Na několika stranách přehledného textu (s odkazem na podrobnější literaturu) nás uvádí do problémů v daném teritoriu a píše „o osudech českého obyvatelstva v těch pohraničních oblastech českých zemí, které byly připojeny k nacistickému Německu již v říjnu 1938“. Slovo historikovo tak není pouze popisem situace v Šumvaldu, ale líčí komplikované postavení řady českých vesnic Uničovska (Troubelice, Pískov, Lazce, Lipinka).

Vznik a vydání publikace je záslužným počinem PhDr. J. Čajové, která

s citlivostí šumvaldské rodačky uspořádala z písemnosti J. Kouřila a ze vzpomínek několika pamětníků pozoruhodnou knihu. Zvolená koncepce umožňuje vidět historické skutečnosti z mnoha úhlů, historika, písmáka, za pomoci kronikářských záznamů i původních dokumentů. Závěr knihy tvoří zápis z Kroniky TJ Sokol v Šumvaldě, v němž J. Kouřil zachytil události posledního válečného roku 1945.

Tímto způsobem jsme zpraveni o „udušení“ českého společenského života, likvidaci spolků a hnutí, v neposlední řadě o okleštění a postupném rušení samosprávy. Germanizace českého obyvatelstva byla prováděna radikálně. Nástrojem se v Šumvaldě stala německá dvoutrídni škola a zábor české půdy. Čeští sedláci byli ze svých usedlostí vyháněni a nahrazeni německými přesídlenci, převážně z jižních Tyrol. V Šumvaldě bylo zabráno celkem 34 zemědělských usedlostí.

Při důkladné četbě narazíme v pasážích J. Kouřila na drobné historické nepřesnosti, zejména když zaznamenává události tak, jak a kdy se k němu dostaly (např. vyhlášení Košického vládního programu 5. 4. a nikoliv 11. 4. 1945), ale považujeme je spíše za memento oné doby. Obraz publikace dotvářejí přílohy - fotografie, mapky, různé seznamy i autentická zobrazení dokumentů. Pouze jejich rozmístění a chronologická skladba působí poněkud chaoticky. Vhodné je připojené resumé (česky, německy, rusky, francouzsky a polsky).

I když můžeme mít námitky proti subjektivně podaným svědectvím a „vlastenectví“ procházející celou prací, uvědomme si, že právě to dalo podnět ke vzniku a vydání knihy, která tvoří malý kámen z obrovské mozaiky minulé, stále však živé doby.

Tomáš Motlíček

Vlastivědná společnost muzejní v Olomouci

Sdělení o činnosti v roce 2000

Kultura, hodnoty, tradice a řád

Kulturou označujeme souhrn hodnot, materiálních i duchovních hodnot, hodnot zděděných, vytvářených a rozvíjených lidmi v jejich sociálním začlenění. Kultura minulých dob není smysluplná vlastní diferencovanou mnohostí, nýbrž nabývá smyslu teprve aktualizací, zpřítomněním, potvrzením vlastní funkčnosti. A to se děje teprve tehdy, když hodnoty (včetně hodnot minulých) tvořící kulturu, jsou nahlédnuty jako potřebné pro člověka současného, když ho pozitivně motivují a aktivizují. Když vedou a sjednocují jedince k společným činům.

To vše vyžaduje řád. Řád je podmínkou nejen časného kulturního konání, nýbrž umožňuje také přiměřené využití zdrojů obsažených v kulturních tradicích.

Tradice jsou významnými sociálními normami. Pokud souhlasíme s tím, že norma je uvědomělé funkcionální optimum, pak si tím dostatečně vysvětlujeme vlastní i obecnou úctu k tradicím a poukazujeme na míru vážnosti, kterou tradicím přiznáváme. Uznáním tradic totiž povyšujeme vlastní činnost současnou.

Vlastivědná společnost muzejní v Olomouci má tradice a ctí řád. Tvoří ji vzdělání, motivování a obětavi členové, kteří se vždy, i v těch nejhorších časech vyznačovali vysokou úrovní kultivovanosti, odpovědnosti a také kázní a darem nezbytného humoru.

Vážím si toho, že jsem od znovu-

obnovení dřívějšího Vlasteneckého spolku muzejního na konci šedesátých let členem jeho dědičky, Vlastivědné společnosti muzejní. Považuji za čest, že mám možnost spolupracovat při udržení tradic této nejstarší české společnosti svého druhu na Moravě a podílet se jako člen VSMO na rozvíjení těchto tradic spolu s vámi. Učím se přitom mnohému. Obdivuji se kolegyním a kolegům ve výboru, předsedům sekcí, členům výborů sekcí a všem, kteří jsou činní ve svých zájmových specializacích v sekcích za jejich mnohdy vysoce odbornou práci, kterou vykonávají zcela nezištně, s nadšením a často s velkým nasazením na úkor svého volného času.

Je to největší důkaz toho, že ještě nezanikla láska jako naprosto nezbytná podmínka k vykonávání všeho, co jednotlivce zajímá, a při čemž se neobejde bez součinnosti s druhými, bez účastenství druhých na vlastním díle a současně bez vlastního účastenství na jejich dílech. Amatérismus představuje nejen vědomostní vybavu, nýbrž je nejvíce projevem mimořádně motivovanosti. Znamená přesahy zralého, dospělého lidství v nás, které prokazují naši dospělou vyzrálost a současně podávají důkaz o tom, že je možná i mezilidská směna na duševní a duchovní úrovni, při které platidlem není už vůbec peněžní obnos či jiná naturální odměna (jak jsou výhradně a tudíž poklesle přesvědčení materialisté). Platidlem je zde totiž vyšší odměna, odměna nehmotná a vlastně ani materiálně dost dobře nevyjádřitelná a přesto

kronika

odměna výsostně uspokojující, odměna tkvící v prožitku radosti z díla, které se podařilo, prožitku radosti z díla, které se daří, ba dokonce již odměna, kterou obsahuje prožitek z pouhého záměru pustit se do nějakého díla, prožitek radosti z toho, že si dokážu představit a rozplánovat úkol, práce na němž možná potrvá dlouho a bude nelehká, neobejde se bez překážek a bůhví, zda vůbec ji budu moci dokončit. Prožitek radosti a prožitek štěstí, že dokážu svůj úkol promýšlet, rozplánovat si, jak budu postupovat. Již to přináší štěstí, samotná představa účelné, smysluplné činnosti. Až tak mimořádně hodnotně jsme vybaveni, že nás dokážou těšit tak subtilní skutečnosti jako jsou představy týkající se případného uskutečňování nějakého našeho záměru.

Dobře všichni známe, jak dovede potěšit sama myšlenka, kterou si náhle uvědomíme, myšlenka, která znamená možnost nového poznání, myšlenka na něco či o něčem, co je dobré a co může prospět. Těší nás zvláště tehdy, když si uvědomujeme, že naše myšlenka (její uskutečnění) by mohla prospět druhým.

A zajímavé na tom je, že přitom nemusíme mít na mysli výhradně ty druhé, ke kterým nás poutají vztahy biologické blízkosti, city příbuzenství či láska milostná, nýbrž, že uvažujeme jaksi vcelku o všech druhých, že bychom rádi prospěli svým konáním všem těm druhým, které dokonce ani osobně neznáme. Už to samo způsobuje, že člověk je dobře vyladěný, nabuzený a nasměrovaný, už to dodává pocit zadostiučnění a uspokojení. Patrně proto, že našemu nejhlubšímu soukromí přináší potvrzení, že můžeme být prospěšní, že

jsme zde nějak platní, že všechno je to k něčemu. Zde jsou zdroje, praménky a vlasečnice kořínků životního a životadárného optimismu. Zde dostáváme to nejúčinnější potvrzení o významu vlastní existence, o tom, že náš život je užitečný a tudíž vzácný a dobrý dar.

Ano, optimismus to je, co nás ve Vlastivědné společnosti muzejní drží pospolu, optimismus, který je naším psychologickým společným jmenovatelem. I když se možná během dalších dvou let nesetkáme, máme vzájemně pocit jistoty. A ta jistota, podle mého názoru, plyne právě z jistoty, že optimistický záměr konat cokoliv je záměrem dobrým, pozitivně tvůrčím. Z jistoty užitečnosti spolusdílených, spolusnovaných myšlenek o skutcích, které možná ani nenastanou a slovech, která ani nebudou vyslovena. Stačí patrně, že tato jen myšlená díla mohou být bez uskutečnění harmonická, že mohou být souladná s darem života. Neslyšný souzvuk dobrých záměrů, myšlenkových semen dobrých předsevzetí jako příslibů dobrých skutků. Neslyšný chorál lidství, které je nám všem společné.

Děkuji vám všem za váš odvážný optimizmus, za možnost splučení na neslyšném chorálu lidství uskutečňovaného již při pouhých představách o možnosti promýšlení toho, že by a jak by bylo dobré konat.

Za to všechno vám vyslovuji dík. Totiž, už promýšlení dobrého je úkonem dobra.

(Výňatek z proslovu předsedy VSMO na výroční členské schůzi Společnosti konané ve Václavkově sále VMO dne 26. dubna 2000).

Z činnosti VSMO v r. 2000

Činnost Společnosti v roce 2000 probíhala ve všech jejích složkách jako vždy předtím v souladu s plánem akcí, který byl výborem a předsednictvem schválen na konci roku 1999 a distribuován počátkem roku 2000.

Nejdůležitější událostí roku byla pro VSMO výroční členská schůze, která má v souladu se stanovami zhodnotit minulé aktivity, posoudit, co a jak bylo vykonáno a vyjádřit se k plánům činnosti v nadcházejícím období. Schůze se konala ve středu 26. dubna 2000 ve Václavkově sále Vlastivědného muzea na náměstí Republiky.

Výroční členská schůze VSMO za období 1998 - 2000

Výroční schůze byla zahájena hudebním vystoupením pedagogů magister Květuše a Zdenky Fridrichových a doc. PhDr. Zdenka Fridricha, CSc., který nakonec na varhany zahrál vlastní kompozici - promoční fanfáry, čímž nejvyšší příhodně uvedl tuto významnou událost Společnosti.

Výroční členskou schůzi řídil místopředseda PhDr. M. Tichák, který svým mile osobitým způsobem přivítal přítomné. Počet účastníků odpovídal účasti na výročních členských schůzích v minulosti.

Zprávu o činnosti Společnosti v období mezi výročními schůzemi (16. 4. 1998 - 26. 4. 2000) přednesl předseda doc. J. Musil. Jeho proslovu předcházela pietní vzpomínka na členy VSMO, kteří zemřeli v uplynulém období. Byli to paní a pánové RNDr. Miloslav Budík z Olomouce, Alexandr Čáp ze Šumperka, Vlastimil Ditmar z Olomouce, Božena

Dudková z Olomouce, Ing. Jaroslav Fuksa z Olomouce - Holice, JUDr. Milan Híkl z Olomouce, Miroslav Koudelka z Olomouce, prof. Josef Krajný z Olomouce, Jaroslav Kupka z Uničova, Jan Masič z Olomouce, Anna Navrátilová z Olomouce, RNDr. Ilja Pek z České Třebové, Stanislav Pittner z Prostějova, Jaroslav Pokorný z Olomouce, Evženie Prachařová z Olomouce, PhMr. Dagmar Škurková z Olomouce, PhMr. Anděla Vrbová ze Štěpánova. Jejich památku přítomní uctili povstáním a chvílí ticha. Následoval přehled aktivit výboru a předsednictva. Na základě podkladů získaných od vedení sekcí předseda seznámil účastníky výroční schůze obrysově s činností sekcí, podal informaci o ústředních akcích Společnosti, na nichž se sekce rovněž podílely - o exkurzích, zájezdech, výstavách.

Zprávu o hospodaření VSMO, stavu členské základny a návrh rozpočtu financí na další období podal ing. F. Liber, pokladník Společnosti. Na podkladech k této zprávě spolupracovala rovněž ekonomka B. Kühnová. Bylo konstatováno, že celkový stav členské základny k 26. dubnu 2000 je 731 členů, takže během dvou let se původní počet členů snížil o 39 členů. Členství ukončilo v uplynulém období 104 členů, z toho 17 členů zemřelo. Oproti tomu se nově přihlásilo 64 členů. Z celkového počtu 731 členů je 390 členů v důchodovém věku, 296 členů v aktivním věku a 45 členů studuje a navštěvuje základní školy. 260 členů má akademické vzdělání.

Zprávu o vydavatelských, edičních a publikačních aktivitách Společnosti podal člen výboru mgr. B. Kolář. Informoval rovněž o činnosti tříčlenné redak-

kronika

ční rady výboru VSMO a edičních záměrech do budoucna. Členy redakční rady v uplynulém období byli dr. Milan Tichák (předseda), mgr. Bohumil Kolář a doc. Jiří Musil. V minulém období vydala literární sekce VSMO tyto tituly:

Almanach Literární sekce VSMO 1984 - 1998,

Vlastimil Kozák - Devět básní o krajině mého domova,

Kolektiv autorů - Verše, myšlenky a aforismy z konce století.

Vedení Společnosti podpořilo svým kladným stanoviskem vydání dvou sborníků z konferencí k výročí významných osobností. V této souvislosti nutno podotknout, že VSMO nepřispěla k vydání žádnou peněžní dotací, přičemž autoři ani redaktor neobdrželi žádnou peněžní odměnu a také, že převážnou většinu ostatních nákladů spojených s organizační a redakční prací doc. Musila neslo nakladatelství. Byly vydány sborníky k životním jubileím Františka kardála Tomáška (1999) a P. M. Habáně OP (2000).

Ke konci roku 2000 nebo počátkem roku 2001 připravuje VSMO vydání publikací:

Slovanské gymnázium literární,

Sbírka básní Jaroslava Dostála,

Verše, jež neskončily v autorském šuplíku (olomoučtí autoři).

Mají být vydány ještě sborníky ze seminářů k jubileím doc. PhDr. C. Stejskala a prof. PhDr. J. L. Fischera.

Členské schůzi byl současně představen záměr o znovuoobnovení vydávání Zpravodaje VSMO s dvouletou periodicitou, což ovšem je podmíněno stanoviskem členské schůze a vývojem finanční situace Společnosti ev. nadějí

na sponzorování alespoň větší části nákladů.

Předseda doc. J. Musil přednesl návrhy na ohodnocení zasloužilých členů VSMO, které byly, po podnětu adresovaném sekcím a členské základně, projednány ve výboru během přípravy členské schůze.

Zákonně schválené stanovy Společnosti obsahují podmínky k jmenování čestným členem. Výbor se nadto usnesl na udělení oceňujících výroků v dalších dvou kategoriích, které oproti čestnému členství, s sebou nenesou žádné další závazky ze strany Společnosti. Jde o nově zavedenou možnost udělení pamětní medaile a čestného uznání. Ve všech případech ovšem podléhá udělení medaile a uznání navrženým jedincům schválení ve výboru a předsednictvu VSMO.

Předseda přednesl jmenný seznam všech navržených osobností, přičemž se členská schůze má podle stanov vyjádřit hlasováním k osobám navrženým k udělení statutu čestného člena. U všech osobností navržených k udělení čestného členství předseda přednesl písemná zdůvodnění navrhovatelů, na základě kterého byly po předběžném jednání výboru zařazeny do seznamu předkládaného ke schválení členské schůzi.

K udělení čestného členství byli navrženi:

prof. Josef Krajný - Kreuziger (1901-2000) in memoriam

Mgr. Eliška Blažejová

PhDr. Bohuslav Eliáš - Žáček, CSc.

prof. RNDr. Bronislav Hlůza, CSc.

PaedDr. Tomáš Homola

Ing. arch. Zdeněk Hynek

MUDr. Oldřich Juryšek

kronika

Ing. Miroslav Labounek

p. Vladimír Rolinc

RNDr. Bohumil Šula, CSc.

prof. MUDr. Milan Slavětinský, CSc.

prof. PhDr. Ludvík Václavek, CSc.

K předání pamětní medaile byli navrženi:

Ing. Jan Hučín

Ing. Jiří Lazebníček

K předání čestného uznání byli navrženi:

prom. hist. Miloslava Dudková

JUDr. Václav Kupka

prof. MUDr. Boris Mrňa, Dr.Sc.

Ing. Vítězslav Růžicka

RNDr. Vladimír Zicháček

Diplomy s grafickým listem olomouckého malíře a grafika Vojtěcha Směšného po schválení členskou výroční schůzí zajistil předseda.

Mgr. Kolář přednesl zprávu kontrolní komise za nepřítomného ing. V. Růžicku, předsedu kontrolní komise. Zpráva byla zaměřena, v souladu se stanovami VSMO a d. závaznými zákonnými předpisy platnými pro činnost občanských sdružení, na administrativně správní a organizační konání výboru, předsednictva a sekcí, posoudila hospodaření, evidenční činnost a výkaznictví Společnosti. Bylo přihlédnuto k výsledkům jednotlivých průběžných kontrol během roku a na konci každého kalendářního roku. Kontrolní komise konstatovala, že během posuzovaného období nebyla podána žádná stížnost na Společnost nebo její institucionální složky.

Revizní komise ve zprávě svého předsedy ing. V. Růžicky doporučila členské schůzi, aby přednesené zprávy o činnosti, s přihlédnutím k event. připomínkám při diskusi během členské

schůze, vzala na vědomí a schválila.

V dalším příspěvku byl členské schůzi sdělen také návrh personálního složení výboru a kontrolní komise Společnosti pro nadcházející období.

Následovala diskuse k předneseným zprávám. Po diskusi, ve které zazněly otázky týkající se zpřesnění přednesených informací (edičního plánu, zájezdů, úředních hodin kanceláře výboru) a příznivé ohlasy na činnost dosavadního výboru, vyzval dr. Tichák, řídící schůzi, k hlasování o schválení jednotlivých odeznených zpráv o činnosti v uplynulém období. Členská schůze při svém hlasování odsouhlasila všechny zprávy a přednesené návrhy a ztotožnila se tak bez výhrad s návrhem kontrolní komise.

Prom. hist. Dudková přednesla usnesení z výroční schůze, které připravila během diskuse. Usnesení z výroční schůze, schvalující zprávu o činnosti VSMO z období mezi výročními schůzemi 1998 - 2000, zprávu o hospodaření VSMO, sdělení o plánu čerpání rozpočtu (vč. možnosti ev. úprav podle aktuálních potřeb VSMO, výše členských příspěvků a edičního plánu), návrh udělení čestného členství, pamětní medaile a čestného uznání, návrh složení výboru a kontrolní komise do příštího období a zprávu kontrolní komise. Členská schůze při závěrečném hlasování přijala také přednesené usnesení.

Dr. M. Tichák nakonec poděkoval přítomným za účast a spolupráci v průběhu členské výroční schůze, s optimistickým očekáváním další spolupráce a přáním všeho dobrého se s nimi rozloučil a schůzi zakončil.

Na slavnostní schůzi výboru a před-

sednictva VSMO spojené se setkáním s významnými osobnostmi, která se konala v pondělí 15. května 2000, předal předseda doc. Musil oceněným osobnostem diplomy. Za zesnulého prof. J. Krajného převzaly diplom čestného člena in memoriam jeho děti, dcera žijící v Olomouci a syn, který do Olomouce přijel z Prahy. Do víc než dvouhodinové neformální besedy, kterou moderoval předseda, se zapojili všichni přítomní. Bylo to setkání na vysoké společenské a informativní úrovni v radostné atmosféře.

Dne 6. června 2000 se konala schůze nově ustaveného výboru věc. revizní komise, který zvolila výroční členská schůze. Jednání řídila tajemnice dřívějšího výboru paní Astrida Kupková, která představila novou ředitelku Vlastivědného muzea v Olomouci paní PhDr. Miloslavu Hoškovou, CSc. Doc. J. Musil nové paní ředitelce jménem výboru blahopřál k jmenování do funkce ředitelky VMO ministrem kultury a poděkoval ji za přínosnou práci pro VSMO. Paní ředitelka nový výbor pozdravila, přijala statutární funkci člena výboru a prohlásila, že má zájem o další dobrou součinnost obou institucí spjatých tradicí i současnou spoluprací. Projevila lítost z toho, že dále nemůže vést národopisnou sekci. Výbor se rozloučil rovněž s odstoupivší místopředsedkyní prom. hist. M. Dudkovou, které doc. J. Musil také poděkoval za všechno, co ve své minulé funkci pro VSMO vykonala.

Následovaly volby do jednotlivých funkcí. Předsedou výboru VSMO pro další období byl zvolen doc. PhDr. et. Mgr. Jiří V. Musil, CSc., tajemnicí VSMO paní Astrida Kupková, místopředsedou

PhDr. Milan Tichák, za odstoupivší místopředsedkyní prom. hist. Miloslavu Dudkovou byl do funkce druhého místopředsedy zvolen univ. prof. MUDr. Boris Mrňa, Dr.Sc., pokladníkem VSMO byl zvolen opět Ing. František Liber, ekonomkou VSMO paní Bohumila Kühnová, a členy výboru MUDr. Oldřich Juryšek, Mgr. Bohumil Kolář a Ing. Jiří Lazebníček.

Předsedou revizní komise se stal opět Ing. Vítězslav Růžička, členkami komise paní Anděla Gruntová a Libuše Strnadová. Bylo potvrzeno dřívější ustavení komise ediční s dr. M. Tichákem v čele a členy mgr. B. Kolářem a doc. J. Musilem. Rovněž dříve ustavená komise pro zájezdy se ve svém složení nezměnila, předsedá jí Ing. F. Liber, členkou je nadále paní B. Kühnová.

Nový výbor projednal a schválil ustavení nových předsedů sekcí, kteří se při té příležitosti představili a předstřeli své koncepce. Jsou to: paní doc. PhDr. Drahomíra Holoušová, CSc., která se ujala vedení národopisné sekce po odstoupivší PhDr. Miloslavě Hoškové, CSc., pan Ing. Michal Rec jako nový předseda kaktusářské sekce po odstoupivším p. V. Janském a pan Ladislav Talanda po odstoupivší prom. hist. M. Dudkové.

Další ústřední akce VSMO v roce 2000

Muzejní čtvrtky

23. 3. 2000 - Ing. J. Lazebníček: Příroda a krajina země sopek, ledovců a vodopádů - Island (s promítáním barevných diapozitivů).

13. 4. 2000 - RNDr. L. Nicek: Napříč Japonskem (s promítáním barevných di-

kronika

apozitivů), uvedl doc. Musil.

20. 4. 2000 - RNDr. Miloš Holzer: Raci v České republice a CHKO Litovelské Pomoraví, uvedl předseda Přírodovědné sekce VSMO Ing. J. Lazebníček; přednáška byla připravena spolu se Zeměpisným sdružením Brno-odbor Olomouc. Navázala exkurze do odchovny raků vedená dr. M. Holzerem (viz exkurze).

18. 5. 2000 - Doc. PhDr. J. Musil, CSc.: Psycholog doc. PhDr. Ferdinand Kratina - 115. výročí narození.

15. 6. 2000 - PhDr. I. Koucká: Chrámová architektura ve starém Egyptě, uvedl předseda Archeologické sekce VSMO prof. PhDr. L. Václavek, CSc.

10. 10. 2000 - PhDr. J. Bláha: Archeologické výzkumy v Olomouci, uvedl předseda Archeologické sekce prof. PhDr. Ludvík Václavek, CSc.

Referáty a přednášky

25. 2. 2000 - Prof. MUDr. C. Dostálek, DrSc.: Odkaz J. E. Purkyně, klubovna Vlastivědného muzea, uvedl prof. MUDr. B. Mrňa, DrSc., předseda sekce dějin lékařství.

25. 2. 2000 - Prof. RNDr. S. Komenda, CSc.: Statistika v medicíně, klubovna VMO, uvedl prof. MUDr. B. Mrňa, DrSc., předseda sekce dějin lékařství.

28. 4. 2000 - Prof. MUDr. Z. Fejfar, DrSc. (IKEM Praha): Z historie české a československé kardiologie, klubovna VMO, uvedl prof. MUDr. B. Mrňa, DrSc., předseda sekce dějin lékařství.

28. 4. 2000 - MUDr. K. Marešová (Oční klinika FN a LF UP): Internista prof. MUDr. Rudolf Vanýsek - život a dílo z pohledu pravnučky, klubovna VMO, uvedl prof. MUDr. B. Mrňa, DrSc.,

předseda sekce dějin lékařství.

23. 6. 2000 - Prof. MUDr. K. Indrák, DrSc. (přednosta Hematoonkologické kliniky FN a LF UP): Od atomové bomby k transplantaci kostní dřeně, klubovna VMO, uvedl prof. MUDr. B. Mrňa, DrSc., předseda sekce dějin lékařství.

23. 6. 2000 - Doc. MUDr. Rudolf Chlup, CSc. (II. interní klinika FN a LF UP): Ohlédnutí do historie léčby úplavice cukrové, klubovna VMO, uvedl prof. MUDr. B. Mrňa, DrSc., předseda sekce dějin lékařství.

23. 6. 2000 - Prof. MUDr. M. Slavětinský, CSc.: Nedožití sedmdesátiny masarykologa univ. prof. PhDr. Lubomíra Nového, klubovna VMO, uvedl prof. MUDr. B. Mrňa, DrSc., předseda sekce dějin lékařství.

Výstavy

26. 1. 2000 - PhDr. M. Hošková, CSc. předsedkyně národopisné sekce a tehdy vedoucí společenskovedního ústavu VMO, autorská vernisáž výstavy Moravská keramika lidová a zlidovělá z fondů národopisného muzea v Olomouci.

9. - 11. 6. 2000 - Výstava kaktusářské sekce VSMO ve VMO.

28. 9. - 2. 10. 2000 - Výstava hub ve VMO, autoři libreta prof. RNDr. Bronislav Hlůza, CSc. a Ing. Jiří Lazebníček.

Po celý rok je přístupná průběžně aktualizovaná výstavka hub v mykologické skřínce ve dvoře Vlastivědného muzea v Olomouci na nám. Republiky č. 5, vlevo za vstupní bránou z náměstí.

Zájezdy

15. 4. 2000 - Rakousko: zámek Artstetten a klášter Melk, vedli B. Kühnová a ing. F. Liber.

kronika

6. 5. 2000 - Praha: rezidence prezidenta republiky, vedl mgr. B. Kolář - literární sekce.

12. 5. 2000 - Klášter a poutní místo Králiky a hraniční opevnění Suchý vrch, vedli B. Kühnová a ing. F. Liber.

3. 6. 2000 - Slezské muzeum v Opavě a exkurze do továrny na výrobu varhan v Krnově, vedli B. Kühnová a ing. F. Liber.

9. 9. 2000 - Bratislava: prohlídka hradu a starého města, Děvin, vedl mgr. B. Kolář - literární sekce.

26. 10. 2000 - Vídeň: prohlídka Hofburgu, vedl mgr. B. Kolář - literární sekce.

Exkurze

20. 5. 2000 - Lužní lesy Litovelského Pomoraví, botanickou exkurzi vedl ing. J. Lazebníček, přírodovědná sekce.

24. 6. 2000 - Houby lužních lesů přírodní rezervace CHKO Litovelské Pomoraví, mykologickou exkurzi vedl prof. RNDr. B. Hlůza, CSc., přírodovědná sekce.

29. 6. 2000 - Odchovna raků v Olomouci - Nových Sadech, vedl RNDr. Holzer, přírodovědná sekce.

2. 9. 2000 - Houby loštických lesů, mykologickou exkurzi vedl prof. RNDr. B. Hlůza, CSc., přírodovědná sekce.

30. 9. 2000 - Houby lesů okolí Hrubé Vody, mykologickou exkurzi vedl ing. J. Lazebníček, přírodovědná sekce.

Mykologická poradna

Leden - červen, září - prosinec: Mykologická poradna na Katedře přírodopisu a pěstitelství PdF UP, Purkrabská ul. 2 od 15.00 - 16.30 hod., poradnu vedou prof. RNDr. B. Hlůza, CSc. a ing. J. Lazebníček, přírodovědná sekce.

3. 7. - 28. 8. 2000 - Mykologická poradna ve Vlastivědném muzeu na nám. Republiky 5, v pracovně VSMO, poradnu vedou prof. RNDr. B. Hlůza, CSc. a ing. J. Lazebníček, přírodovědná sekce.

Nepochybně by se dalo pojednat o činnosti VSMO v uplynulém období širším, podrobnějším a analytickyjším způsobem. Soudíme, že předložený výčet podává plastický obraz usilovného snažení a výsledků v jednotlivých složkách Společnosti i v jejím celku.

Podotýkáme, že jde o nehonorovanou práci, že jedinou odměnou je, když se vynaložené úsilí daří. Je to morální a psychologická odměna, odměna fiktivní a přitom pro plně zralé osobnosti důležitější než odměny materiální: prožitek radosti a štěstí z toho, že jsem druhým prospěšný. Vlastní poctivá práce nás učí vážit si práce druhých a že je důležitá pro prevenci mezilidských konfliktů.

Těm, kteří založili a udrželi existenci Vlastivědné společnosti muzejní v Olomouci, jejímiž jsme členy, proto skládáme hold. Vyslovujeme poděkování všem, kteří tyto dávné zásluhy zpřítomňují.

J. V. Musil

OBSAH

1. Hlavní články

Hauptbeiträge

- Novokřtěnský fajánsový podnos s aliančními erby z roku 1609** 1
Ein Wiedertäufer-Fayencetablett mit Allianzwappen aus dem Jahre 1609
The Anabaptist Faience Tray with Allied Coats - of arms Dated back to the Year 1609
Jiří Pajer

- Šternbersko v době okupace 1938-1945** 11
Základní charakteristika
Die Sternbewrger Region während der Okkupation 1938-1945
Josef Bartoš

- Pozdně gotická dómská vikářská sakristie a takzvaná knihovna** 27
Die spätgotische Dom- und Vikarssakristei und die sog. Bibliothek
Irena Kubešová

- Nálezy denárových ražeb z mladohradištního pohřebiště v Olomouci - Slavoníně** 39
(Archeologický výzkum lokality U hvězdárny v roce 2000)
Funde von Denarprägungen aus der jüngeren Burgwallzeitlichen Begräbnisstätte
in Olmütz-Slavonin (Schnobolin)
(Archeologische Ausgrabung des Standorts U Hvězdárny in Jahre 2000)
Věra Michnová - Karel Kalábek

- Nápisy na zaniklých olomouckých zvonech** 53
Aufschriften auf verschollenen olmützer Glocken
Leoš Mlčák - Kateřina Mlčáková

- Prof. Josef Ludvík Fischer a dnešek** 77
Ke 105. výročí narození filozofa, příznivce VSMO
Professor Josef Ludwig Fischer und die Gegenwart.
Zum 105. Jubiläum der Geburt des Philosophen, eines Gönners der Museumsgesellschaft
für Heimatkunde in Olmütz
J. V. Musil

2. Drobnosti

Kleinigkeiten

- Medailérské inspirace z putování po Francii** 87
Medailleur'sche Inspirationen aus Wanderungen in Frankreich
Zdeněk Příkryl

- Poznámka k ikonografii sochařské výzdoby průčelí kostela Panny Marie Sněžné v Olomouci** 89
Anmerkung zur Ikonographie der bildhauerischen Stirnwanddekoration der Maria Schneekirche in Olmütz
Leoš Mlčák

3. Kronika

Chronik

- Zapomenuté pohraničí. Šumvald u Uničova 1938-1945** 91
Vergessenes Grenzland. Šumvald (Schönwald) bei Uničov (Mährisch Neustadt)
Tomáš Motlíček

- Vlastivědná společnost muzejní v Olomouci** 92
Sdělení o činnosti v roce 2000
Museumsgesellschaft für Heimatkunde in Olmütz
Mitteilung über die Tätigkeit in den Jahre 2000
Jiří V. Musil

Zprávy Vlastivědného muzea v Olomouci
ročník 2000, číslo 280

Odpovědný redaktor: RNDr. Vlastimil Tlusták, CSc.

Odborná redakce: Mgr. Věra Michnová

Grafická úprava: Jaroslav Závora

Grafická úprava obálky: Ludvík Buryšek

Adresa redakce: Vlastivědné muzeum v Olomouci

náměstí Republiky 5, 771 73 Olomouc, ČR

tel.: +420 68/52 22 741

fax: +420 68/52 22 743

E-mail: muzeumol@risc.upol.cz

Vydává: Vlastivědné muzeum v Olomouci

Tisk: J. Z. Olomouc

Mitteilungen des Heimatkundlichen Museums in Olomouc

Jahrgang 2000, Heft Nr. 280

Redaktion: RNDr. Vlastimil Tlusták, CSc.

Anschrift der Redaktion:

Heimatkundliches Museum in Olomouc

náměstí Republiky 5, 771 73 Olomouc, CZ

tel.: +420 68/52 22 741

fax: +420 68/52 22 743

E-mail: muzeumol@risc.upol.cz

Reports of Museum of National History and Arts in Olomouc

Volume 2000, Number 280

Editor: RNDr. Vlastimil Tlusták, CSc.

Address:

Museum of National History and Arts in Olomouc

náměstí Republiky 5, 771 73 Olomouc, CZ

tel.: +420 68/52 22 741

fax: +420 68/52 22 743

E-mail: muzeumol@risc.upol.cz

